Rıfat Ilgaz

BÜTÜN ESERLERİ

Yokuş Yukarı

BABIÂLİ ANILARI

Çınar

5. BASIM

Rıfat Ilgaz
Yokuş Yukarı
BÜTÜN ESERLERİ

Rıfat Ilgaz

Yokuş Yukarı

Rıfat Ilgaz / Bütün Eserleri / Babıâli Anıları
Yokuş Yukarı

ISBN 975 - 348 - 025 - 3
5. Basım İstanbul, Ekim 1996

Kapak Tasarımı: *Cem Günübek*
Baskı: *Zafer Matbaası*

© Çınar Yayınları, 1996
Tüm yayın hakları saklıdır.

Çınar Yayınları;
Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi
Küçükparmakkapı Sokak No:23
80060 Beyoğlu/İstanbul
Telefon : 0.212. 293 23 98 - 99
Fax : 0.212. 293 28 96

Rıfat Ilgaz

BÜTÜN ESERLERİ

Yokuş Yukarı

BABIÂLİ ANILARI

çınar

HEP YOKUŞ YUKARI

Alt baştan başladık tırmanmaya. Biliyorduk ne denli dik olduğunu, bu YOKUŞ'un. Bizden önce bu yokuştan geçip gidenler, onun bu yoruculuğundan gene de yakınmamışlardı. Öyle olsaydı, hiç BİZİM YOKUŞ diye benimserler, anılarında sevgiyle yer verirler miydi?

Tüm yokuşlar gibi bizim yokuşu da aşmak için soluk isterdi. Ne yazık ki bu gerçeği kişi, yokuşun ortalarına doğru, yol dikleşip soluğu tıkanınca anlayabiliyor. Öylesine bir yokuş ki, bir ayrıcalığı, dönüşünün olmayışı... Acem'in dediği gibi, öle ki kurtula!

Hiç mi kolay yanı yok, bu dik yolda yürümenin. Olmaz olur mu? Öylelerini de gördük ki yol arkadaşlarımızın, bu yolun yolcusu olduklarından bile kuşkulandık! İki yanından, iki koluna birden girilenlere mi rastlamadık, hababam, arkalarından dayanılanlara, durmadan omuzlananlara, çömezliğinde baştacı edilenlere... Bizim yolculuğumuz, bunların tam tersi oldu demeye bile dilim varmıyor... Neden mi? Tabansızlığımıza verileceğinden korktuğumuzdan, biraz da... Yakınmak gibi olmasın ama yolculuğumuz biraz çileli geçmekte... Bir yol arkadaşımızın, bizi kitabına alırken yaptığı «Acılı Kuşak» nitelemesinde biraz yakınma bulunduğundan «Çileli» deyip geçiyorum... Birçoklarının her vesileyle ikide bir ödüllendirildiği bir toplumda bizim meskenimiz boyuna mahpus damları mı olmalıydı? Biz bu davranışlardan bile soluk aldırma, dinlendirme anlamı çıka-

rıp mutlu olmaya çalışanlardanız, yani «acıyı bal eyleyen»lerden. Kimi politikacılarımızın sıkıştıkları zaman «Yorum yoook!..» dedikleri gibi, biz gene de «Yakınma yok!» deyip geçiyoruz...

Bu anılar, şunu da açıklayayım ki, yeni yazılmadı. Bir mizah dergisinde yayımlanmıştı. Darılan darıldı, kızan kızdı. Bu kitaba alırken gene de sözü geçen kişilerin gönüllerini almak, onlardan özür dilemek isterdim. Ama bu yazılarda birazcık gerçek payı varsa kızılmaması gerekir sanırım. Eğer fazla abartmaya kaçılmışsa, bunun da mizahın hoşgörüsüne verilmesi dileğiyle... Hoşça kalın!

«DÖNMEZ OLSUN DÖNER KEBAP!»

1940 Kuşağı'nın ünlü şairlerinden Niyazi Akmcıoğlu, yalnız şiirleriyle değil, ipince, upuzun boyu, sarı bıyıklarıyla da gösterişli bir kişiydi. İnce, uzun parmaklarıyla sarı bıyıklarını kıvıra kıvıra, yalnız kendi şiirlerini değil, hocası Orhan Şaik Gökyay'ın şiirlerini bile okusa sevdirirdi. Gökyay'ın kâğıt kayıklarının kenarlarına etkili sesiyle «Selam sabah dizdirir», bu kâğıt kayıklarla enginlerin ötesine doğru çeker giderdi okurken. O gider de biz kalırsak, önce Niyazi'ye «Sitemdi» bu! Sen de onun arkasına takılıp gidecektin ister istemez! Nereye dek? Diyelim ki, «Zekâtı mey verilen bir diyare dek!..»

O yıllarda insanlar neden çok şarap içerlerdi? Şarabın rakıya bakarak bol oluşundan mıydı, yoksa ucuzluğundan mı? Bana kalırsa her türlü mezeyle, yerine göre mezesiz de içilebildiğinden!..

Niyazi Akıncıoğlu bir arada, barış içinde yaşamaya en yatkın arkadaşlarımın başında gelirdi. Eli açık mı açıktı. Faruk Toprak'ın insanı deli eden hesaplılığına karşı, Niyazi kuşağımızın en savurgan kişilerindendi. Öğretmen olan babasından parası geldi mi, sanatçı dostlarını hemen toplar, gelen paranın tümünü bir gecede harcardı. İleriyi gören arkadaşları hemen ertesi gün ödemek üzere üç beş lira isteseler de onları atlatırdı. Böyle gecelerinde Beyoğlu'ndan, yattığı yere, Sirkeci üzerinden Aksaray'a, taksiyle dönmekten çok hoşlansa da sonunda yayan gitmek zorunda kalırdı.

Parası oldu mu, hiç gözünün yaşına bakmamak gerekirdi. Nasıl olsa dibine darı ekilecekti. Sen olmamışsın da başkası olmuş, ne fark ederdi ki...

Çemberlitaş köftecileri bizim için en elverişli toplantı yerleriydi o yıllarda. Şarabı dışardan alınınca geriye köfteyle piyazın parası kalırdı. Şiir, sanat tartışmaları ilk şişelerden sonra başlar, yeni şiirler geç saatlerde yüreklilikle ortaya çıkardı.

Çemberlitaş'taki köfteci, Yürüyüş dergisini çıkardığımız yıllarda daha da canlanmış, trafik daha da yoğunlaşmıştı.

Niyazi'yle, senatoryumda dost olduğum Bursa Lisesi'nden Hüseyin Bekâr aracılığıyla tanışmış, Niyazi'yle birlikte o liseden yetişmiş tüm üniversitelilerle içli dışlı olmuştum. Şairlerden Emin Ülgener, Celal Vardar, Hilmi Büyükşekerci Suphi Taşhan da bunlar arasındaydı.

Çembelitaş toplantılarına hapisten çıkıp da gelen Dinamo'lar, A. Kadir'ler, Sabri Soran'lar, Faruk Toprak'lar, daha sonraları Arif Dino'lar, Asaf Ertekin'ler de katılırlardı.

Gündüz toplantıları, Marmara Kahvesi'nde başlardı. Akşama doğru eller ceplere atılır, zuladakiler gene zulada kalmak üzere, ufak paralar masanın mermerine bırakıldı.

Araya bir tatil girmiş, Niyazi, Alpullu Şeker Fabrikası'nda şarap parası biriktirip gelmişti. Gün ortasında buluşmuştuk, doğru Çemberlitaş'taki köfteciye!

Niyazi'nin kesesiyle birlikte çenesi de açılmıştı, fabrikadaki işçi sorunlarını anlatıyordu:

«Bir işçi, kasnağından fırlayan kayışa kolunu kaptırdı bir gün...» diye başlamıştı.

«Eee?» diye sordum, «Ne oldu kolu?»

«Ne olacak, kestiler!»

«Fabrika ne yaptı?»

«Ne yapacak... Bir rapor düzenlendi... Kendi ihmalinden oldu, bir iş kazası, dediler. Yol verdiler işçiye!..»

«Niyazi be!» dedim. «Bana bu konuyu verir misin?»

«Ne yapacaksın?» dedi gülerek.

«Şiir yazacağım! Bir şairden konu istenmez ama...»

«Yahu teklif mi var aramızda... Al senin olsun!»

Niyazi vermeye alışık adamdı ama, kendi isteğiyle verirdi bir şeyi vermesi gerekirse.

«İyi ama sen bana ne vereceksin?» diye ilk kez vereceğinin karşılığını istemez mi benden:

«Vereceğim birşey varsa vereyim!» dedim.

«Var!» dedi.

«Nedir o?»

«Hani sen ara sıra laf arasında 'min gayri haddin biz de şairiz' demiyor musun?»

«Eee, diyorum.»

«Sen de bana bunu vereceksin!»

«Al!» dedim, «Senin olsun! Güle güle kullan!»

Hemen bir iki gün içinde şiirlerimizi yazıp Yürüyüş'e verdik.

Benim ki, «Kasnağından fırlayan kayışa / Kaptırdın mı kolunu Alişim!» diye başlıyor, şöyle bitiyordu:

«Varsın duvarda asılı kalsın bağlaman,
Beklesin mızrabını.
Sağ yanın yastık ister Alişim,
Sol yanın sevdiğini
Velakin kızlar emektar sazın gibi
Çifte kol ister saracak!»

Niyazi Akıncıoğlu'nun şiiri de :

«Min gayri haddin biz de şairiz!» diye başlıyordu. Dostlarını, baş köşeye buyur ediyor, ayvanın olmuşunu dostlar başına, hamını da düşman başına küt diye oturtuyordu.

Çemberlitaş'taki köfteciye her yıl yeni dostlar ekleniyordu. Gelgelelim bu kollektif yaşama uymak çok zordu. Kimisi durumumuzdan korkup kaçıyor, kimisi de durumunu düzeltince kirişi kırıyordu.

Soframızın onur konuğu olan Arif Dino da, Suphi Taşhan'la birlikte çekivermişti kocaman ayaklarını Çemberlitaş'tan. Artık kocaman ellerini heybe kadar geniş ceplerine sokarak üç kuruş

otuz paralar çıkarmıyordu. Bu ellere hiç yakışmayan ufak paraları masanın mermerine bıraktığını görmez olmuştuk.

Ne olmuştu bu dostlara?.. Takımın iri kıyım ozanları neden soğuyuvermişti bizden. Dino'nun bir okuyuşta ezberlediğimiz «Dönmez olsun döner kebap!» şiirini kendi ağzından dinleyemiyorduk artık. Şiirin hepsi bu kadar olduğu için ezberlemeyenimiz kalmamıştı ama, onun gibi çocuksu bir olgunlukla yarı güler, yarı ağlar biçimde hiçbirimiz okuyamıyorduk.

Beyoğlu lokantalarında onlara ilk rastlayan Doğan'la Kemal, şu raporu vermişlerdi bize:

«Suphi, nah şöyle somak gibi Boğaziçi sigaraları içiyor, Arif Dino'da Nisuaz Kıraathanesi'nde pantolon provası yaptırıyor!»

«Pekiii,» dedi Niyazi, «bu değirmenin suyu nereden geliyor?»

«Bize ne suyundan!»

«Bastıralım bir akşam!»

«Dur sen! Bizi unutmayı görsünler!»

İşte, Niyazi Akıncıoğlu için, zekatı mey olarak verilen bir imgesel diyar görünmüştü, ufukta.

Bir gün Aksaray'dan yukarı doğru soluk soluğa yürürken Laleli'de Niyazi'ye rastlamıştım:

«Toplanamıyoruz ne zamandır!» dedim, cebimdeki üç kuruş otuz paraları şıngırdatarak.

Niyazi içini çekti:

«Öyle oldu,» dedi, «toplanamıyoruz!»

«Dino'yla, Suphi'ye bir baskın verelim istersen bu akşam!»

«Yerlerini bilmiyoruz ki?»

«Ben biliyorum, aşağı yukarı akşamları hep belli yerdelermiş!»

«Bastıralım!»

Laleli'den tramvaya atlarken durdurdu beni:

«Bak,» dedi, «karşıda meraklı turşucu var!»

«Eee?»

«Birer turşu suyu içelim!»

«Aç karnına mı?»

«Nasıl olsa akşama biftekle şarap! İştahımız açılsın!»

İştahımızın açılmasına hiç gerek yoktu. Bomboştu midelerimiz.

«Hadi,» dedi, «ver şu paralarını!»

İçinden tramvay parasını ayırdı:

«Yürü!» dedi.

Tramvay raylarının üzerinden karşıya geçtik. Turşucunun yabancısı değildi Niyazi:

«Buyurun,» dedi, «turşu suyu mu?»

O güne kadar hep suyunu içmiş, turşusunu yiyememişe benziyordu.

«Ver iki turşu suyu!»

Ben bardağı dudağıma getirirken, Niyazi dibini bulmuş, ikincisini istiyordu:

«Doldur!»

Sonra bana döndü : «İç sen de!»

«İçemem alışkın değilim!»

O ikinci bardağı da devirdi.

Atladık tramvaya. Daha Sirkeci'ye inmeden yakınmaya başladı:

«Midem kazınıyor!»

«Benimki de!»

«Turşu suyuna da diyecek yokmuş! Zencefilli, karanfilli!»

«Bakalım nasıl kurtulacaklar elimizden!»

«Tramvaydan indik, elimden çekiştirerek Galatasaray'da bir lokantaya soktu beni. Arif Dino karşıda lök gibi oturuyordu. Bizim, önce rastlantı olarak girdiğimizi sanmıştı. Karşısında kendisine benzer biri oturuyordu. Yüzünü görünce tanıdık. Asaf Halet Çelebi'ydi bu mutlu kişi.

«Hoş geldiniz çocuklar!» dediler babacanca.

«Hoş bulduk» dedik.

Gerçekten de hoştular. Çünkü yemeklerini yemişler, şaraplarını içmişlerdi. Yalnız hoş değil, biraz da bir hoştular!

«Ne var, ne yok o taraflarda?» diye sordu Arif Dino.

«İyilik, sağlık!» dedik.

«Çocuklar nasıl, Kadir'ler, Dinamo'lar, Faruk'lar?»

«Hepsi iyidir.»

Yalnız biz iyi değildik. Nerden, nasıl başlamalıydık işe. Turşu suyunun verdiği yanmalar, tam açlık kazınmalarına dönüşmüştü. Niyazi biraz da yüzünü kızartarak:

«Neydi, bizim Çemberlitaş'taki şarap toplantıları...» gibilerinden bir söz attı ortaya.

«Geleceğim bir gün çocuklar!» dedi Arif Dino.

«Bekliyoruz!»

Beklemeye başlamıştık bile...

«Bu akşam biz de şarap içtik burda!»

«Nasıl şaraptı?» diye sordu Niyazi, «Ne şarabı?»

«Bakar mısın ahpap!» diye garsonu çağırdı Arif Dino. «Hani bizim içtiğimiz şarap var ya, o şaraptan, saplı bardaklarla iki şarap!.. Bakalım siz nasıl bulacaksınız çocuklar?»

Çeşniciliğin sırası değildi ama, küçük bardaklarla gelen şarabı, belki yatıştırır diye, kavrulan midelere boşaltıverdik.

«Nasıl?» dedi Arif Dino, «Harika, değil mi?»

«Harika!» dedi Niyazi. «Çok güzel!»

«Biz bu şaraptan içiyoruz işte!»

Belki iyi bir isteme biçimi olur diye, bardağın dibindekini de kaldırdık:

«Şerefe!» dedik.

«Afiyet olsun, çocuklar!» dedi Arif Dino.

Bu «Afiyet olsun!» biraz da, «Bu iş, bu kadar!» anlamına geliyordu. Onlar için de anlamlıydı bu. Yemeklerini yemişler, şaraplarını içmişlerdi. Birini bekledikleri belliydi. Çok geçmeden o da geldi. Beklenen Abidin Dino'ydu. Birden kalktık ayağa.

«Çocuklar,» dedi Abidin, «yeni bir eve taşındık, harika!.. İstanbul, Haliç, Kız Kulesi, Boğaziçi... Manzara harika! Görmek ister misiniz?

Ne yapacaktık başka! Ne kadar olsa bir eve gidiyorduk. Umudumuzu yitirmemeliydik.

Ara sokaklardan Galata'ya doğru yöneldik, Kuledibi'ne doğru yürüdük.

«Komando Han!» dedi Abidin, «İşte şurası! En üst kat!»

Niyazi Akıncıoğlu ağlar gibi:

«En üst kat mı?» diye sordu. Midesini yumruğuyla bastırarak:

«Altıncı kat, teras... Ama ne manzara!»

Birinci katta döküldük... Onlar bizi unutup yürüdüler. Biz ikinci kata çıkınca onların yükselen ayak seslerini bile duymaz olmuştuk. Niyazi:

«Benden bu kadar!» dedi. «Çıkamam!»

«Bende de hayır yok! Dönelim istersen!»

«Yahu karnım aç! Bırak şarabını! Kazınıyor midem! Çıkacağız ister istemez!»

Biz üst kata vardığımızda:«Yahu nerede kaldınız!» dedi Arif Dino.

«Biraz mola verdik de...» dedim.

«Bakın şu manzaraya? Haliç'e bakın, Marmara'ya bakın, harika!»

Niyazi çöktüğü yerden, başını bile çevirmeden:

«Harika!» dedi.

«Hele şurdan bir bakın! Köprü'nün görünüşüne! Harika!»

Bunu da ben onayladım:

«Gerçekten harika!»

«Şu Yeni Cami'nin, Süleymaniye'nin görünüşü... Harika doğrusu»

Niyazi, utanmayı sıkılmayı bırakıp:

«Bir de evinizi gezelim!» dedi. «Odası mutfağı nasıl?»

«Mutfağı yok bu evin... Teras! Sırf manzarası için tuttuk!.. Son kat olduğu için su bile çıkmıyor, doğru dürüst! Sırf manzarası için...»

Yazarlar «Yalnız ekmekle de yaşanmaz,» diye romanlar yaza dursunlar, biz ekmeğe de razıydık. Başkaları yalnız manzarayla yaşardı ama, herhalde turşu suyu içtikten sonra değil! Beyoğlu lokantalarında doyduktan sonra!..

Bir de bu yolculuğun dönüşünü düşünün! Kazınan bir mideyle... Gece yarılarında... Yayan yapıldak... Kol kola... Ayakta durabilmek için birbirimize dayana dayana... Harika!..

Niyazi, dudaklarındaki o alaycı gülümsemesini yitirmeden Arif Dino'nun tek dizelik şiirini tesbih gibi çekmeğe başladı, yorgunluktan incecik bacakları dolanırken:

«Dönmez olsun döner kebap!»

Her söyleyişten sonra bir de:

«Harika!»

«EDEBİYAT MEMURU»

«Bir gece ansızın gelebilirim» diye başlayan marş temposu ile yazılmış şarkının yaratıcısı Rüştü Şardağ benim sıra arkadaşımdı, 1937'lerde, Gazi Terbiye Enstitüsü'nün Türkçe öğretmeni yetiştiren bölümünde... Hem de benim gibi Muallim Mektebi'nden gelmişti.Onu bilmem ama beni zorla ayırdılar, bu çok sevdiğim meslekten. Sağ olsunlar! Dönelim 1937'lere!

Rüştü hikayelerini yayımlatmak üzere gidip geldiği Varlık dergisine, benim şiirlerimi de götürmüş, Yaşar Bey'e vermişti. Varlık dergisi, o yıllarda Ulus'ta basılırdı. Ayrıca Ulus'un dergi biçiminde çıkan Sanat ekinde dört dizelik bir şiirimi de yayımlatmıştı, arkadaşım Rüştü Şardağ. Nasuhi Baydar Bey'e vererek... Hem de derginin kapağında...

Orhan Veli takma adı Mehmet Alisel'le, birlikte görünürdü Varlık'ın sayfalarında. İki de arkadaşı, Melih Cevdet, Oktay Rıfat'la... Bu genç şairlerimizin şiirlerini tanıtmıştım, okul arkadaşlarıma, Hoca'mız Ahmet Kutsi'nin dersinde. Gel gelelim, Ankara'da olduğum halde henüz ne Yaşar Nabi'yi tanımıştım, ne Thais'i çeviren Nasuhi Baydar Bey'i. Ne de şiirleri üzerinde konuştuğum bu üç genç şairi...

Orhan Veli'yle İstanbul'da Küllük'te tanışabilmiştik, tam üç yıl sonra.

Küllük'te Cami duvarının dibinde oturuyorduk, tanıştığımız

gün... Yanımda bizim toplumcu şair arkadaşlar da vardı. Cavit Yamaç, yönettiği Uyanış dergisindeki işlerini bitirip aramıza katılmıştı. O gün bizi tanıştıran da Cavit olmuştu. Her ikimiz de oturduğumuz yerden gülümsemekle yetinmiştik. Orhan Veli şiirlerimi dikkatle okuduğunu belirtmek için olacak:

«Philippe Souppault'yu çok seviyorsunuz herhalde!» demişti.

Ufaktan bir suçlama vardı bu sözde. Dediği Fransız şairin ancak adını görmüştüm, bir arkadaşın elindeki Fransızca dergide. Cavit Yamaç: «Rıfat'ın en iyi yanı Fransız şiirinden yararlanacak kadar Fransızca bilmemesi!» diye savunmuştu beni.

Belki, bu savuması başkalarına takılmak için de olabilirdi...

Çok sonraları «Ben Paris'teyken...» diyecek kadar Fransızcayı söktürünce Orhan Veli'nin dediği o şairle aramızda hiçbir yakınlık olmadığını anlamıştım. Geç de olsa...

İkinci Dünya Savaşı süresince Orhan Veli'yle çok karşılaştığım halde nedense kaynaşamıyorduk bir türlü. Mutlaka toplumcu şairlere takılacak, bizden de alacaktı gereken yanıtını...

Dostluğumuz Hiroşima'ya bomba düşer düşmez başladı nedense, 1945'in 6 Ağustosunu birlikte geçirdik. Bir dostluk havası içinde içtik, eğlendik, bütün gün. Barış yapan, Japonlarla Amerikalılar değil, bizdik sanki...

Savaş bitince Orhan Veli'nin şiirleri de değişmiş, içtenlik kazanmıştı. Garip bildirisinde karşı olduğunu belirttiği ne varsa şiirlerinde görünmeye başlamıştı. Bir bakıma büyük bir çelişki oluyordu bu. Şaircliğe düşmemesi gereken bir dönemde şairanelik!.. Gene de Yaprak, yeni bir Orhan Veli'yi belgeleyen olumlu bir dergi oldu son dönemde.

1946'larda öğretmenliğe dönebilmek için Ankara'ya gittiğimde hemen her gün Orhan'la buluşurduk. Çalıştığı Tercüme Müdürlüğünden ayrılması o döneme rastladığı için benimle bütün gün kalacak bol zamanı vardı. Mübin henüz ressam olmayı bile düşünmüyordu. Siyasal Bilgiler'de okuyor, belki de kaymakamlıklar, valilikler düşünüyordu. Orhan'ın Yeni Otel'deki odasında buluşuyor, günün programını çiziyorduk.

Ercüment Behzat'ın evinde toplanmıştık bir gün. Orhan Veli bir ara cebinden bir kağıt çıkardı. Huyunu bilenler susmuşlardı. Konuşuyor mu, okuyor mu, derken şiir bitti. Son yazdığı, «Lağımcı» şiirini okumuş, bir iki sözcükle de olsa eleştiri bekliyordu. Mübin yerinden kalktı. Sanki bana salonda o ana kadar gözü ilişmemiş de geldiğimi yeni görmüş gibi, benden yana elini sallayarak:«Ooo!» dedi, «Hoş geldin Rıfat Ilgaz!»

Bir şaşaladım, ama hep birlikte geldiğimiz için «Hoş bulduk!» diyecek değildim! Bir şeyler demek istiyordu. Orhan'ın okuduğu şiiri benim Yarenlik'te çöpçü Ahmet için yazdığım şiire benzetiyordu, anladığım kadarıyla. Haklı mıydı, haksız mıydı, orasını kendisi bilirdi!

Orhan'ın İstanbul'da sürekli arkadaşı Halim Güzelson'du. Ankara'da Fahri Aksoy... Boğazlayan'da iki ay öğretmenlik yaptıktan sonra, hastalanmış, İstanbul'a sanatoryuma dönüyordum. Ankara'dan aktarma olacaktım. Ankara İstasyonu'na iner inmez hemen toplantı yerlerimize koştum, ancak Fahir'i bulabilmiştim. Ona trenin kalkış saatini söyleyip izin istedim, Kırşehir Hanı'ndaki arkadaşlara da uğradım. İstasyona döndüğümde tren kalkmak üzereydi. Üçüncü mevkideki yerime geçerken Fahir'e rastladım. «Neye zahmet edip geldin!» demeye vakit kalmadan bir iki arkadaşıyla Orhan Veli de göründü. İlk aklıma gelen Fahir'in onları toplayıp beni geçirmek için istasyona getirmesi olmuştu. Hiç hoşlanmadığım şeylerden biri hastanede yatakta ziyaret edilmekse, ikincisi de uğurlanmaktır! Ezilip büzülürken Orhan uzattı dostlukla elini:

«Ooo Rıfat, nerden böyle! İstanbul'a mı?»

«İstanbul'a!» dedim, biraz da şaşırarak:

«Bu trenle mi?»

«Bu trenle!»

«Ben de gidiyorum!»

«Öyle mi! Çok güzel!»

Oh! Rahatlamıştım. Demek Fahir de Orhan için gelmişti, Orhan'ı uğurlamak için...

«Bana müsaade!» dedim. «Yerim numaralı değil! Pencere önünden bir yer kapatayım!»

Orhan Veli:

«Bulurum içerde seni!» dedi.

Ellerini sıkıp girdim üçüncü mevki kompartımanlardan birine. Pencerenin önünde bir yer buldum. Paketimi yerleştirdikten sonra geçtim oturdum. Baktım karşımda ak saçlı,o dönemde saç bırakmak moda olmadığı için çok saçlı diyebileceğim ve üçüncü mevki yolculuğa hiç yakışmayacak kadar iyi giyimli bir yolcu... Bir bakışta tanıdım, şair Salih Zeki Aktay! Persefon adlı kitabından ötürü Persefon Şairi de derler... Hemen tüm şiirlerinin konusunu mitolojiden seçen kendi yolunu bulmuş bir şair!

O da, karşısına geçip oturan hasta yüzlü kişiye baktı, sanıyorum «konuşulabilir kişi...» diye raporunu vermiş olacak ki ben oturur oturmaz da hemen işe başladı. Onun için önemli sorun nerede ineceğimdi. Birini peylemişken, hemen elinden kaçırmak istemiyordu. İstanbul'a kadar dinletebileceğini anladıktan sonra daha da rahatlamıştı.

Yoldan yolculuktan başlayarak konuyu sanata, edebiyata götürüp bağladı. Benim kim olduğumu, mesleğimi öğrenmeye gerek görmeden öğretmenlere verip veriştiriyordu. Ben, Türkçe, edebiyat öğretmeni olarak, herhalde üstadın zoru matematik öğretmenleriyledir diye sabırla dinlerken konu darala darala edebiyat öğretmenliğinde çakıldı kaldı. Meğer üstadın zoru, sadece edebiyat öğretmenlerindenmiş.

«Hiç okumazlar efendim!» diye başladı. «Ellerinde bir kitap göremezsiniz. Nasıl edebiyat öğretmeni olurmuş bunlar okumadan! Ne şiirden anlarlar, ne şairden... Postadan bir dergi, bir kitap beklemezler, boyuna aybaşını beklerler. Memurdur bunlar efendim, edebiyat memuru!..

Tam bu sırada Orhan Veli, kompartımanın kapısında göründü. Bakışlarıyla beni arıyordu. Elimi kaldırınca geldi, yanımdaki boş yere oturdu. Elinde büyük bir rakı şişesi vardı. İstasyonda, geçirmeye gelen arkadaşları yolluk olarak getirmiş olacaklardı. Başka,ne çanta ne de bir paket... Bana gelene kadar onu da yarı etmişti.

Salih Zeki konuşmasına ket veren bu delikanlıdan pek hoşlanmışa benzemiyordu. Benim Boğazlayan'a atanmamda önemli rolü olan, yakın arkadaşı Nahit Hanım'dan konuştuk bir süre Orhan'la... Ankara'daki ortak dostlardan söz ettik. Üstat bana küsmüş, somurtmuştu. Orhan kaşıyla gözüyle soruyordu: «Nerden buldun üstadı?» diye.

Ben de aynı dille yanıtlıyordum:

«Kendi gelmiş! Burada karşılaştık!» gibilerden.

«İyisin İstanbul'a kadar! Hadiii!..»

«Eh, ne yapalım! Yolculuk bu!» Birden toparlandı Orhan, şişesinden bir yudum aldıktan sonra:

«Ben şöyle bir dolaşayım!» diye kalktı. «Restoran'a bir bakayım! Uğrarım!»

Arkasından bir süre bakan Üstat, konuşmasını altüst ettiği için biraz da öfkeyle:

«Kim bu genç?» dedi.

«Orhan Veli!» dedim kısaca.

«Yani...» dedi, «ne iş yapar?..»

«Şiir yazar...» dedim, «şair!»

Bir süre düşündü. Duymamış olamazdı Orhan Veli'yi... Benim altı yedi yaşındaki oğlum tanımıştı resimden, Orhan Amcasını!

Sustu bir süre, bıraktığı yerden başlamak için epey zorluk çekti. Yorulunca konuşmanın aralık kalan bir yerinden ben de girdim. Kendisiyle ilgili konulara geçtim. Kitaplardan söz ettim, biraz da Cemal Bey'in yayınladığı Yeni Mecmua'da o günlerde çıkan bir şiirinin üzerinde durdum.

«Pekiii» dedi, «siz ne iştesiniz? Vazifeniz?»

«Boğazlayan'da öğretmenim!» dedim. «Memur... yani Edebiyat Memuru!»

AYDIN'LARIN ORHAN AMCA'LARI

Şair arkadaşım Külebi, bir suçlama mektubunda Ağa Han'a benzetmiş beni! Bir şair için «benzetme» işi, becerilerinin en başında gelir. Şairlik biraz da benzetmeyle başlar. En sevdiğin kişiden başlayacaksın, kaşını gözünü, yanağını dudağını bir şeylere benzeteceksin. Sonra geçeceksin hiç sevmediğin kişilerin şurasına, burasına... Taşlaya taşlaya benzetecek, benzete benzete taşlayacaksın!

Külebi neyimi Ağa Han'a benzetmiş acaba? Herhalde servetimi değil!

Ağa Han'lar için sürüp giden bir gelenek olduğunu duyarız: Her yıl İsmailiye Mezhebi'nden olanlar «Han»larını altınla tartarlarmış.

Şimdiye kadar hiç kimse ne bilgimi tartmaya kalkıştı, ne görgümü! Gövdemiyse, değil elmasla altınla tartmak, mangal kömürüyle bile tartmaya kalkışan olmadı bugüne kadar!

Gerçekten İkinci Dünya Savaşı'nda Bulgarya'dan İstanbul'a, motorlarıyla kömür getiren Karadenizli hemşerilerim, gövdemi mangal kömürüyle tartsalardı, çok mutlu ederlerdi beni. O yokluk yıllarında. Bu tartıştan, benden çok, oğlum Aydın yararlanırdı kuşkusuz. 1940'da Ankara'da doğup 1942'de İstanbul'a annesiyle birlikte gelince, sütünü ısıtacak kömür bulmak bile bir çözülmez sorun olmuştu. Sütünü ısıtacak kömürün parasını bulmak bir yana, kömürün kendisini bile kömürcülerde görmek olanaksızdı.

Sıkıştığımız birgün arkadaşlarla toplandığımız kahvenin ocakçısı Ali Ekber'den alabilmiştim bir avuç mangal kömürünü, bir kesekâğıdının dibinde. Patronun gözünden kaçırılmış üç parça marsıktı topu topu...

Kolay mı? Bir Ağa Han olarak tahtıma varis yetiştiriyordum! Öylesine bir varis ki dört yaşında cezaevinin kapısını öğrenecekti. Erkeklerin görüş günü kuyruğa girip babasına temiz çamaşır getirecek, aynı çantayla kirlilerini alıp eve götürecekti. Simiti altı yaşında görüp tanımıştı ama, tüm çocuk hastalıklarını, kızılı, kızamığı, uyuzu, boğmacasıyla birlikte, daha okula gitmeden öğrenmişti. Okula girince de kısa bir süre için prevantoryum eğitiminden bile geçmişti.

O yıllarda çıkardığımız Gerçek adlı gazatede bizim Aydın'ın başından geçen bir iki olayı, Aziz Nesin fıkra konusu yapmıştı.

Annesi öğretmen olduğu için okula gidince ev sahibine bırakmak zorunda kalırdık Aydın'ı. Sanat Enstitüsü'nü yeni bitiren Perihan Ablası Aydın'ın hem öğretmeni, hem bakıcısıydı.

Ev sahibi Ali Bey bir gün para alamadığı bir kiracısından söz ederken:

«Vereceğim onu mahkemeye!» diye karısına dert yanınca, bizim Aydın, Perihan Abla'sının kulağına eğilmiş de:

«Neden mahkemeye veriyor,» diye sormuş, «kitap mı çıkarmış bu adam?»

Aziz'in çok hoşuna gitmişti bu olay o zamanlar.

Aydın'ın başka bir olayını da beğenmiş, bir fıkra konusu yapmıştı:

Evde arkadaşlarla dertleşiyor, sendikadan, grevden söz ediyorduk bir gün. Tramvaylar sokağın başından gelip geçtiği için, tramvaycılar, en önemli kişilerdi Aydın için... Konuşmalarımızdan öğrendiklerini birbirine takıp takıştırarak o da tartışmalarımıza katılmak istedi. İşçinin ancak grevle geçinecek kadar para alabileceğine aklı yatmıştı.

«Baba,» dedi, oturduğu yerden, «bu tramvaycılar neden grev yapmıyorlar? Çok mu para kazanıyorlar?»

1945'lerin, 1926'ların bunaltıcı havası içinde bu sorunun yanıtını hiç birimiz bulup çıkaramamıştık!

Yakın arkadaşlarımı, şaşırtmakta çok becerisi vardı Aydın'ın. Sık sık arkadaşlarla birlikte beni de şaşırtırdı. Gene aynı yıllardaydı. Aksaray'ın sınırlarını aşıp yepyeni bir dünyayı tanıtmak için bir gün elinden tutup Beyoğlu'na götürmüştüm, bizim veliahtı. Taksim'e doğru, onun adımlarıyla yol alırken karşıdan Orhan Veli göründü. Yeni gelmişti Ankara'dan. Nurullah Ataç üzerine bir iki şakalaşmadan sonra eğildi, Aydın'ın saçlarını okşadı. Bu gibi karşılaşmalarda biraz çekingen olan Aydın, hiç yabancılık duymadan gülümsüyordu.

«Bak Aydın!» dedim. «Bu amca var ya... Bu amca...»

Tam adını söyleyip tanıtacağım sırada Aydın mırıldandı:

«Orhan Amca!»

«Ne? Tanıyor musun bu amcayı sen!»

«Tanıyorum, Orhan Amca?»

Şaşılacak şeydi, doğrusu! Bugüne kadar hiçbir yerde karşılaşmış olamazdı Orhan Veli'yle. Beyoğlu'na da ilk kez çıkıyordu. Lambo'nun Meyhanesi'ne de henüz girmiş değildi! Nereden tanıyabilirdi!

«Demek tanıyorsun haa! Çok güzel! Peki nerden tanıyorsun?» dedim.

«Doğan Kardeş'ten!»

İş anlaşılmıştı! Aydın, Orhan Veli'yi Orhan Veli olarak değil, sadece «Orhan Amca» olarak tanıyordu. Çünkü Doğan Kardeş dergisi, La Fontaine'in şiirlerini çeviren bu şairimizi küçük okurlarına ORHAN AMCA olarak tanıtmıştı, bir resmini de yayımlayarak. Aydın, Orhan'ını biliyordu ama, henüz Veli'sini bilmiyordu.

Can Yücel Amca'sını da ortaokul sıralarındayken tanımıştı. Sonraları Ankara'ya yolu düşünce Can Yücel'in aracılığıyla onun babasını tanıma olanağını da bulmuştu. Değerli kültür adamımız, oğlumu konuk etmekle beni de onurlandırmıştı, Aydın'la birlikte.

Can, Kuzguncuk'taki evimize uğradığı bir gün, okulda bulunan Aydın'ın ödevlerini karıştırmış, birini de gülerek okumaya baş-

lamıştı. Aydın, bu ödevinde Kuzgucuk'taki bir çöpçüyü tüm ayrıntılarıyla anlatıyordu. Süpürmesini bitiren çöpçü, bir sıraya oturmuş, elindeki süpürgeye çenesini dayayarak öğle sıcağında kestiriyordu. Sinekler açık kalan ağzından girip çıkıyordu. Kimisi de gözlerine, kulaklarına konup onu huylandırıyordu. Uykusu arasında ağzını kapatınca içerde kalan sinekler yorgun çöpçüyü hoplatınca Can Yücel de, onunla birlikte hopluyordu. Gülmekten bir hal olmuştu Can:

«Şairliği bilmem ama...» diyordu, «Aydın iyi bir mizah yazarı olacak!»

Oysa ben iyi biliyordum Aydın'ın ne şair, ne de yazar olmayacağını. Türkiye'mizde hiçbir çocuk, yeteneklerinin doğrultusunda ne yetiştirilir, ne de yetiştirilme olanaklarına kavuşturulmuş olabilirdi. Aydın, babası şair olanların, mizah dergilerinde yazı yazanların, nelerle karşılaşabileceğini dört yaşındayken hapisane kapılarında öğrenmişti. Babası gibi yazar olması için onu kim zorlar da başarı sağlayabilirdi! Polisi dört yaşında tanımış, babası için söylenmiş türlü sözcüklerle kulakları gene bu yaşlarda doldurulmuştu.

Polisin vakitli vakitsiz aramaları, taramaları yüzünden babasını aylarca göremeyen üç dört yaşlarındaki bir çocuğu düşünün!.. Güzel bir nisan güneşinde hava alması için kapının önünde oynamasına izin verilen bir limonluk çocuğu... Hemen karşısına çıkıp gölge eden bir polis amca soruyor:

«Oğlum, baban evde mi?»

«Evde yok!»

«Nereye gitti?»

«Ankara'ya... Dede'me!»

Tamam! Şimdi sıra Ankara'daki Dede'nin evinde! İstanbul'daki kaçak baba en azından beş on gün soluk alacak demektir. Annenin, ileriyi görüp böyle sorular için oğlunu yetiştirmesi sayesinde!

Aydın bugün tam kırk iki yaşında! Şiir, öykü, roman bir yana, babasına mektup yazmak için bile kâğıda kaleme başvurmaktan çekiniyor. Ekmeğini kazandığı iş, yazıyla en az ilişkisi olan bir meslek: Elektrik mühendisliği.

Ablası, matematik öğretmenliğinden emekli oldu. Ablasının oğlu, yani babasının ilk torunuysa makine mühendisi...

Daha uzun süre yazarların, şairlerin çocuklarından, babalarının işine özenenler yetişmez bu gidişle...

GÜDÜK KALEMLER

Halil Lütfü Dördüncü'nün güdük kurşun kalemleri ün bakımından kendisinden de baskındı. Yontula yontula terzi yüksüğü kadar kalır gene de atılmazdı. Tepelerine çatallı bir tepelik geçirilir, belinden bir halkayla sıkılıp hizmete sürülürdü.

Paketlerin ipleri kördüğüm de olsa çözülmeli, İdare'ye gelen tüm mektupların, gazetelerin pulları damgalı, damgasız mutlaka kesilip saklanmalıydı. Yanmış ampuller, ileride «sarı»ları kırılıp hurdacıya kiloyla satılmak üzere ambara kaldırılmalıydı.

Girip çıkarken helanın lambasını hemen her seferinde açık bırakırdım. Kapının camından ışığı görünce kalkar gelir, öncelikle içerde adam var mı diye incelikle kapıyı vurur, sonra girer kapatırdı. Dalgınlıkla Haluk Yetiş de benden aşağı kalmazdı. Yanıp söndürmenin ampullerin ömrünü kısaltacağı tezini savunduk. Bir gün «Peki,» demişti, Lütfü Bey «önce söndürelim, sonra konuşalım bu konuyu.»

Bizden önceki Yokuşçulardan dinlemiş sonra yazmıştım şu olayı:

Bir gün bizim Lütfü Bey, pintilikte kendinden hiç aşağı kalmayan Hakkı Tarık Us'la Büyük Postahane'nin önünde karşılaşırlar. Hakkı Tarık: «Ne zamandır sizi arıyorum,» diye başlayınca, «Çok talihlisin Tarık'çığım» der Lütfü Bey, «işte buldun aradığını!»

«Senin matbaaya, gitsek de biraz konuşsak?»

Matbaaya gitmek iyiydi de, çay içmek, kahve içmek vardı. Sonra elektrikleri yakmak... Sandalyelerin masaların eskime payı...

«Bizim matbaa karışık, sizin Vakit'e gitsek,» der Lütfü Bey.

«Canım senin Tan şuracıkta!»

«İyi ama beni arayan sensin. İş de senin işin olduğuna göre...»

«Canım yokuş yukarı yürümektense... Bu yaşta dokunmaz mı kalbimize bizim?»

Sağlığına daha düşkün olan Lüfü Bey (bu yüzden en az on beş yirmi yıl fazla yaşadı Tarık Bey'den) yokuş çıkmamak için buyur eder onu kendi basımevine. Kış akşamı olduğundan ortalık erkenden kararmıştır. Lütfü Bey sandalye gösterip hemen söndürür lambayı.

«Ne oluyor,» der Tarık Bey, «karanlıkla mı konuşacağız?»

«Karanlığın konuşmaya bir zararı mı var Tarık'çığım?»

«Peki nasıl istersen!»

Uzun bir süre konuştuktan sonra, «Tamam mı?» der Lütfü Bey. «Açıyorum.»

«Dur açma!.. Bir dakika, pantolonumu giyeyim önce!»

Hem eskime payını, hem ütüsünü hesaplayan Tarık Bey meğer pantolonunu çıkarmış karanlıkta.

Kaç paralık elektrik yanar ki!.. Oysa basımevleri fabrikadan sayıldığından elektrik parası da alınmazdı. Ancak belli bir kilovattan sonra paralıydı. Tan kuruldu kurulalı tek kuruş elektrik parası vermemişti bu önlemler yüzünden!

Edebiyat Fakültesi'nden diplomalı olan patronumuzun bir özelliği de bütün bu kibritçiliklere aklının ermesiydi. O kadar gereksiz şeylere aklı ererdi ki, bu yüzden edebiyatı unutmuş, okumayı boşlamıştı.

Kuşakları bile açılmayan gazeteleri arşiv için düzenleme görevi vermişti bana. Canımın burnumun ucuna geldiği bir sırada sağcı gazetelerden birinin muhabiri girdi odaya.

«Halil Lütfü Bey burada mı?» diye sordu.

«İçerde!» dedim.

Patron kapısını çekip kapadı mı, içeri gireni terslerdi. Muhabiri gözüm tutmadığı için girmesine engel olmadım. Önce sertleşti. Gelenin alacakla, parayla pulla ilişkisi olmadığını anlayınca çabucak yumuşadı. Onurlandırıcı bir konuşma başlamıştı aralarında. «Sayın Üstat» diye girmişti konuya delikanlı.«Meşhur muharrirlerden rica ediyorum, çok meşhur şairlerin sevdikleri şiirlerden birkaç mısra okumalarını. Size bu maksatla geldim. Yayımlayacağız bunları.»

Patron biraz da bana duyurmak için sesini yükselterek:

«Peki,» dedi, «yaz bakalım! Elemi kendine zevk etmededir âlemde hüner.»

«Evet efendim.»

«Gam-ı şadi-yi felek böyle gelir, böyle gider!»

«Yazdım efendim hangi şairin bu beyit?»

«Hangi şairin mi? Hangisi olacak! Ziya Paşa'nın!»

«Peki efendim, teşekkür ederim!»

Genç muhabir işinin önemini vurgulayan adımlarla önümden geçip gitmişti.

Kapıda boy gösteren Lütfü Bey, başarısından hoşnut, gülümsüyordu.

«Nasıl?» dedi. «Çok güzel, değil mi»

«Fena değil,» dedim.

«Fena değil ne demek? Manalı bulmadın mı, yaşamakta olduğumuz hadiselere bakarak?..»

«Evet!» dedim. «Yanlış yazılmasaydı daha da manalı olacaktı.»

«Ne, yanlış mı?.. Söyle doğrusunu!»

«Birinci mısra yanlış... Elemi kendüye zevk etmedir âlemde hüner, olacaktı. Zevk etmededir olursa vezin bozulur. Sonra efendim.»

«Sonrası da mı var?»

«Var ya. Bu şiir Ziya Paşa'nın değil...»

«Ya kimin?»

«Enderunlu Vasıf'ın.»

Birden güleç yüzü karmakarışık oluverdi.

«Meşhur adamım diye benden meşhurların beyitlerini istiyorlar... Ben meşhur adamım haaa!..»

Boşunaydı hayıflanması. Gerçekten de meşhurdu patronumuz. Her Edebiyat Fakültesi'nden diploma alan, geniş kültürüyle ün yapmazdı ya! Kimisi de böyle, Yokuş'un parababaları, Harpagonları arasına karışır, güdük kurşun kalemleriyle, az piyazlarıyla da ün yaparlardı.

ESKİ BİR ARKADAŞ

Tan Basımevi'nin Hasan Efendisi, 1940'ların Kemal Özkan'ından doğru benim içli dışlı adamım olmasaydı, çoook sabahlardım Ay-Yıldız Otellerinde... Hasan Efendi'nin en önemli yanı, gececi oluşuydu. Gazete olarak Tan kapanmıştı ama Tan Basımevi geceli gündüzlü çalışıyordu.

Gazetenin idare yeri olan ikinci kat tümüyle kilitlenmiş, anahtarı da bizim Hasan Efendi'ye teslim edilmişti. Böylece bu katın gece yarılarına doğru benim özel barınağım olması kolaylaşıyor, dostluğumuz bu kapalı kapıyı geç saatlerde açmaya yetiyordu, ardına kadar...

«Hasan Efendi!»

«Buyur Rıfat Bey!»

«Bu gece... Gene o saatlerde...»

«Yooo!... O saatlerde olmaz! Sakın erken gelme bu gece!»

Nedenini bilsem de ona göre davransam!.. Kuşkuyla yüzüne baktığımı anlayınca:

«Haluk Bey sık uğruyor bu sıralarda... Aman görmesin seni!»

Haluk Yetiş'in en yakın dostum olduğunu o da biliyor ama güven olur mu İdare Müdürlerine!

«Peki, peki!» diyorum. «Sen hiç merak etme, geç gelirim!»

Haluk Yetiş'in incecik kaşlarını çatıp, yeşile çalan mavi gözlerini karartmasını ben de istemem, arkasında Halil Lütfü Dördüncü

olduğuna göre... Bir duyarsa Lütfü Bey... E bi duyarsa!.. Polisin elinden beni kurtardığından başlar, kapılanmama izin verdiğinden çıkar! Söyler de söyler... Ya da hiç bir şey söylemez, kapılandığım kapıları gösterir... Ve ben yeniden Yokuşun alt başından yukarı doğru tırmanmak için yeni kapılar aramak zorunda kalırım.

En iyisi ne şeytanı gör, ne salavat getir!..

İstasyonun saati akşamın yedisini gösteriyor. Tam o saatler işte, kerahat vakti dedikleri... Ufak paraları sayıyorum, iriciklerinden başlayarak... Nerden başlarsan başla, yetmiş beş kuruş... Yayan gitsem, Lambo'nun Meyhanesi'nde üç bardaklık şarap parası... Üçüncü bardağı sakatlamayı göze alıp biniyorum boz renkli tramvaya. Balık Pazarı'na sapıp giriyorum Lambo'ya. Daha yükünü almamış bizim Lambo. İçerdekilerin hemen hepsi benim gibi... Yük bile değil safra... Bizim iki bardaklık şarabın üçe, dörde yükselmesi için en küçük umut yok! Bu işler hiç açık vermeye gelmez. Yirmi bardaklık bir müşteri gibi görüneceksin:

«Ver Mösyö Lambo, bir şarap!»

Bu buyrultu, tüm şişe bir Kavaklıdere buyrultusudur. Lambo bunu yutmaz ama sicili belli Beyzade Müfit'e de mi açık vereceğiz er meydanında! Mösyö Lambo için önemli olan önündeki defterde adım için bir gösterge, bir çizelge açması... 28 Mayıs Rıfat Ilgaz, 1 kadeh şarap.

Hafta sonunda polis şefine bu defter nasıl olsa gösterilecek, geldi gittiler için. Çarlık Rusya'sından göç eden M.Lambo da tarihi görevini yapacak böylece... Bu nedenle birinci kadehin, veresiye de olsa, verilmesinde hiçbir sakınca olmadığı gibi yarar bile söz konusu olabilir, M.Lambo için. Gelgelelim ikinci kadeh... Bu ikinci, üçüncü kadehlerin işlemezliğini Metin Eloğlu'ya sorun siz!

«Metin Beyciğim bu omuzlar daha fazlasını kaldırmaz!» dedi mi, M. Lambo, keseceksin postayı...

Deftere adım geçtikten sonra M. Lambo tilki gözlerini kısarak:

«Ilgaz Bey,» diyor, «Sizi az önce bir arkadaşınız aramıştı!»

Bütün polisler bizleri arkadaş olarak aradıkları için bakıyo-

rum tanışların yüzüne... Hayır! Polis değil beni arayan gerçekten bir dost... Dostsa döner dolaşır, gelir bir daha... Gelir ama benim bir bardaklık zamanım var şunun şurasında.

Süreyi doldurup çıkıyorum, biraz da beyzadenin yüzünden... Kötü bir puan alırım diye krediye yanaşmıyorum!

«Hoşça kalın dostlar! Bu dereden bu kadar balık avlanır bugünlük!»

Hani faça façaya diye bizimkilerce bir söz edilir ya, tam Balık Pazarı'nı dönerken bizim Gazi Eğitim'den Ferit Gürdilek'le yüz yüze gelmeyeyim mi!..

«Ferit! Ne işin var buralarda?»

Ferit'in hocalığı zedelenince Hukuka girmişti. Girişinden haberim vardı da çıkışını duymamıştım. Bildiğim sadece Ankara'da oluşuydu.

«Seni aramıştım» dedi, «Lambo'da...»

«Sen miydin o?»

«Nerede içelim?»

Ferit'in paralı oluşuna okuldan beri öyle alışmıştım ki, gereksiz bulmuştum, paran var mı diye sormayı...

«İstersen sizin Lambo'ya girelim!»

«Bu akşam Lambo'suz olsun?» dedim.

Orada mı içmek istiyordu bir yenilik olsun diye, yoksa parasız mıydı Ferit? Pişkinliğe vurup borçlanmayı düşünebilirdim Lambo'ya... Ferit için ceketimi bile rehin bırakabilirdim, eğer para ederse...

«Yürü!» dedi. «İstediğin yere gidelim!»

Gene de çok dara gelirsek arkadaşların gelmesi olasılığını düşündüğüm yerlere çekip götürdüm onu.

Tam on beş yıl olmuştu okulu bitireli... O mutlu günlerden konuştuk... Şiirden romandan... Bir ara saate gözüm ilişti, tam Hasan Efendi'nin yorulup sandalyesinde kestireceği saatlerdi:

«Gitsek!» dedim.

Ona kalırsa hiç oralı değildi. Okuldan çıkıp Gazi Çiftliği'nde açık şarap içtiğimiz günlere kaydırıyordu konuyu... Ardından Nedim'den gazellere başladı.

«Arıyorum o günleri!» diyordu...

Ben sadece Tan Basımevi'nde, bir zamanlar Naci Sadullah'ın sızdığı kanapeyi kaçırmamayı düşünüyordum. Kapı açılmazsa sokaktaydım. Hesap ödenmiş, caddeye çıkmıştık. Rahatlamıştım biraz.

«Nerde evin?» diye sordu.

«Evim mi? dedim, «Evim şeyde... Sirkeci'de.»

«Ben de Sirkeci'ye ineceğim!»

Son tramvaya yetişebilir miydik?.. Elini kaldırıp bir taksi durdurdu. Hiç bir zaman para konusunda bana güvenmezdi. Var, herhalde taksiye verecek parası, diye düşündüm. Yarı uyur yarı uyanık, indik Sirkeci'ye...

«İnelim burda!» dedi.

«İnelim!» dedim, nerede olduğuna bakmadan. Tam Sirkeci İstasyonu'ydu...

«Yahu Ferit!» dedim. «Bu saatte tren olmaz!»

«Olmasın!» dedi.

«Yani...» dedim, «Banliyö trenleri... Kalkacak tren bulunmaz!»

«Biz de duranına bineriz... Hele yürü sen!»

Gardan içeri girdik... Birinci peronda pırıl pırıl bir yataklı vagon vardı. Birden gidenler gelenler koşuşanlar çoğaldı. Tüm ışıklar yanıverdi.

«Ferit Bey... Ferit Bey» diye konuşmalar, koşuşmalar...

«Ne oluyor?..» dedim. «Anlayamadım!»

«Bırak anlamayı!» dedi. «Birer bira var mısın yatmadan önce! İstersen bir viski...»

«Ne viski mi dedin... Nerede?»

«Vagonda?..»

«Ne vagonu bu?»

«Bugün Bulgaristan, Yunanistan... Sınırda bir sözleşme imzaladım Devlet Demiryolları adına... Hukuk Müşaviri olarak.»

Ferit'i uğurladıktan sonra Tan Basımevi'ne koştum. Hasan Efendi'nin gözlerinden uyku akıyordu.

«Nerde kadın?» diye çıkıştı bana...

«Sen, biraz geç gel dedin de... ben de... bir arkadaşı uğurladım Sirkeci İstasyonu'ndan!»

«Bu saatte ne istasyonu?» demedi. Saçmaladığımı bağışlayan bir olgunlukla:

«Hadi, hadi!..» dedi. «Çabuk gir de yat!.. Geç kalma, erkenden çık, kimseye görünmeden. Kapıyı da hızlı çekme haa çıkarken! Ben belki uyurum o saatlerde.»

Demek sabahleyin çok erken çıkmam gerekiyordu:

«Haydi iyi geceler!»

Ne gecesi! Neredeyse Hocapaşa Camisi'nde sabah ezanı okunacak!

HANGİMİZ POLİS?

«Orta Asya'dan konuştuk, laf kıtlığında» dediğim için bana, altı aylığına özgürlükten ve süresiz olarak da öğretmenlikten men cezası veren yargıç, laf bollugunda Orta Asya'dan çene çalan Turancıları da teker teker toplamaya başlamıştı.

Milli Şefimiz İnönü, 1944 Gençlik Bayramı'nda Orta Asya'ya Führer'iyle birlikte sefer hazırlıkları yapanların da, onları tefe alanlar kadar suçlu olduklarını memlekete duyurmuş bulunuyordu bir bayram günü, Hipodrom'dan. Böylece pabucumuz dama atılmış bulunuyordu. bir süre, yerimizi onlara kaptırdığımız için...

Oysa ben tam iki buçuk ay önce arandığımı anlayınca toz olmuştum ortalardan. Okul doktorundan raporluydum. Sağlığımı yeniden kazanıncaya kadar şurada burada sürtüyor, arkadaşlarımın aracılığı ile gün kazanmaya çalışıyordum.

Milli Şef'in bu konuşmasını gazetede okuyunca şöyle bir düşündüm:

«Ecee oğlum,» dedim, «Polis Müdürlüğü'ndekilere iş çıktı, solcuları Ankara'ya yollayıp sağcıları içeri almaya başladılar. Tam teslim olmanın zamanı!.. Tıpış tıpış kendi ayağınla gidersen dönüp yüzüne bile bakmazlar. İtibar şimdi onlara!»

24 Mayıs sabahı, elimi yüzümü yıkadım tuttum «Müdüriyet»in yolunu. Ben kapıdan içeri girince, kendi ayağımla geldiğimi unuttular, hışımla yürüdüler üzerime:

«İki buçuk aydır nerdeydin?»

«Hastaydım!» dedim.

«Anladık, neredeydin yani... İstanbul'da mıydın Ankara'da mıydın?»

Meğerse bu sorunun yanıtı benim için önemli olmasa bile onlar için, mesleki bakımdan, çok önemliymiş!

O kaçaklık günlerimde beni arayıp bulmaya memur edilen komiser Tarık Bey, kapımızın önünde oynayan dört yaşına girecek olan oğlum Aydın'a sormuş, «Baban nerede?» diye.

İşin ilerisini gerisini önceden düşünen annesi, babası soruldukça verilmek üzere hazır bir yanıt bulmuş oğluna:

«Babam Ankara'ya gitti. Dede'ye!»

Pek doğal ki, Tarık Bey'in oğlumdan kopardığı ipucu, «Rıfat Ilgaz'ın Ankara'ya kaynatası Kerim Bey'in yanına gittiği merkezinde olacaktı.

Dört yaşındaki oğlumun verdiği ip ucuna dayanarak Ankara'yı altüst eden Tarık Bey, Polis Müdürlüğü'ne ayak bastığım gün, Birinci Şube'den alınıp İkinci Şube'ye verilmişti. Tarık Bey'e yer bulmakta becerisi olan yetkililer, beni kapatacak bir delik bulamadılar koskoca Birinci Şube'de. Bütün hücreler, giderek çalışma odaları, Turancıyla, Irkçıyla tıklım tıklım dolmuştu.

Şimdi sıçrama yapalım, tam üç yıl ileriye:

1947'lerde Asmalımescit'teki yönetim evimizde Markopaşa dizisinden gazeteler çıkarıyorduk. Bu arada Sabahattin Ali **Sırça Köşk** adını verdiği bir kitapta hikâyelerini topluyordu. Remzi Kitabevi'yle anlaşmış kitap dizgiye de verilmişti. Son düzenlemelerden sonra, bir hikâyelik boş yer kalmıştı. Bir polisin öyküsünü yazmayı düşünüyordu. Başından nice olaylar geçmişti, bu konuda. Ama nereden gireceğini kestiremiyordu bir türlü. Salonda dolanıp duruyordu.

Ben masamda çalışırken bir sıçrayışta hoop önüme oturuverdi. Yaptığım işi eliyle bir yana iterek:

«Anlat» dedi, «senin de başından polislik çok olay gelip geçmiştir.»

Bir iki soruyla beni 1944'de Turancılar arasında geçirdiğim on üç günlük sorgu dönemine getirip bıraktı.

Birçok ayrıntılara değindikten sonra «Alyanak Hamdi», «Trabzonlu Hamdi» adındaki bir Masa Şefi'nin beni sorguya çekmesini anlattım. Sorgunun konusundan çok, sorgunun biçimi ve gerilimi üzerinde duruyordu. Sigara sunulduğunu, sigaranın yakılması sırasında komiserin benden istediği yanıtı alamadığı için nasıl öfkelendiğini anlatınca, çok hoşlanmıştı. «Güzel, çok güzel, sonra,» diye üsteliyordu.

«Yaktı mı sigaranı?»

«İstediğini söylesceydim yakacaktı,» dedim. «Üsküdar'a geçtin mi, geçmedin mi? sorusunun yanıtını bekliyordu benden.»

«'Geçtim' dedim mi, arkasından 'Kimi gördün?', 'Ne konuştun?' sorularına atlayacaktı. İyisi mi, dedim, 'Geçmedim' diyeyim de bu iş uzamasın.

'Geçmedim' der demez sayın Alyanak dayanamadı, çok geçerli bir künye okuması yaptı. Arkasından da bir 'Defoool!' çekti...»

«Eeee sonra» diye sordu Sabahattin Ali.

Sonrasını da anlattım.

«Sövmekle olmaz! Tokat ister tokat!» dedi.

Bulmuştu konuyu ama gene de soruyordu. Ben de bir Turancıyla oda arkadaşlığımı anlattım. Bu öykü «Malumuâliniz» adıyla Markopaşa'da da yayımlanmıştı, sonradan. Müdüriyet çok kalabalık olduğu için tek kişilik uygun bir yer bulamayan nazik ev sahiplerim, beni ünlü Turancılardan Hamza Sadi Özbek'in yanına vermişlerdi. Bizi bir araya kapatan görevli kişi tanıştırmayı hiç gerekli görmediği için haklı olarak her ikimiz birbirimizi polis sanıyorduk. Bir büroydu kapatıldığımız oda. Beni bu odaya verdikleri gün en az içerde beş altı memur vardı çalışan. Altıma bir sandalye verip odanın ortasına oturttular. Her ne kadar Şubenin çifte aylı kapısında çifte nöbetçiler dikili olsa bile, içeride de kendim için özel bir polis arıyordum nedense! Kalkıp gidersem odadakilerden hangisi peşime takılacaktı? Belki bu yüzden koydular bu özel polisi, diye düşünüyordum.

Gene de yanıma bu iri kıyım adam oturunca aradığımı bulmuş kadar sevinmiştim. Bir süre birbirimizi süzdük. Zil çalıp da içerdekiler yemeğe çıkınca, karşılıklı dikkatimiz daha da yoğunlaştı. Boş bulunup bir sigara yakacak oldum. Oysa tiryakiliğim yoktu, içmesem de olurdu. O koskocaman adam kendinden hiç beklenmeyen bir incelik ve kıvraklıkla kibritini çaktı. Neyimeydi bu saygı? Yaşıma başıma desem, değil, eh, aşağı yukarı bir yaştaydık onunla.

Sakın, dedim, o da benim gibi düşünmüş olmasın yani o da beni polis sanmasın? Hem de çok yetkili bir şef!..

İyi ama ben polissem, kendisi neydi? Çok düşünmeye gerek yoktu, olsa olsa uzak bir kentten yeni getirilmiş bir Turancıdır, dedim.

Bir soruyla gireyim konuya diye düşündüm:

«Biraz yorgun görünüyorsunuz?»

Saygılı bir gülümsemeyle:

«Yoldaydım, malumuâliniz» dedi. «Hiç uyuyamadım vapurda.»

Geceyi vapurda geçirdiğine göre ya Akdeniz'den geliyordu ya da Karadeniz'den.

«Kamara bulamadınız mı?» diye bir soru daha attım ortaya.

«Malumuâliniz İzmir'e iner inmez bindirdiler vapura, kamaralar satılmış, üç gün önceden.»

İzmir'e ya Aydın'dan gelmiş olacaktı, ya da Denizli'den...

Okur yazar tüm Turancıları bilirdim o yıllarda. Şeflerden değildi. Tamam, **Hesap Böyle Verilir** adlı kitapta yazısı olan Hamza Sadi olacaktı.

«Peki,» dedim, «Reha Oğuz'la kim tanıştırdı sizi?»

Hiç duymadığım bir ad söyledi. Tahsin gibi bir ad...

«Sonra?»

«Toplantıya birlikte gittik, Reha Oğuz bizi çağırınıştı da...»

Orhun dergisi bir soruşturma açmıştı o yıllarda, anımsamıştım.

«Siz ne cevap verdiniz ankete?» dedim. «Askeri terbiye lazım metkeplerde dediniz öyle mi?»

Bir «Evet» de bu sorudan kopardım. İşler iyi gidiyordu. Memurlar yemeklerini yemiş birer ikişer sandalyelerine geçiyorlardı. Aralarında yetkililer olmadığı için konuşmamızı yasaklamıyorlar, tam tersine bir anlam vermeden dinliyorlardı.

Biraz şairliği olduğunu da bilirdim. Sordum:

«Bir şiir okur musunuz?»

«Emredersiniz!» dedi.

Hemen cebinden zımbalı bir defter çıkardı, başladı bir gönül şiiri okumaya:

«Bir yara aldım Milas'tan, içim karardı yastan...» gibilerden bir manzume...

«Bu aşk şiiri,» dedim, «öbür şiirlerden okuyun bir tane de.»

«Malumuâliniz ben başka türlü şiir yazmam!»

Aldım elinden defteri. Zımbalanmış yerlerden yaprakların koparıldığını gösterdim.

«Neden yırttınız bu sayfaları?» dedim.

Zil çalınca konuşmayı kestik. Saltanatım buraya kadardı.

Akşam zilinden sonra foyamız büsbütün çıktı ortaya. Odaları denetleyen Şube Müdürü, iki kişiyi bir odada görünce nöbetçiyi haşlamaya başladı:

«Efendim bunlardan biri Turancı da...»

«Öbürü neci, peki?»

«Şey efendim... Solcu...»

Hamza Sadi, hem kızmış hem rahatlamıştı, gerçek yetkiliyi bulunca.

«Beyefendi,» dedi, «kapıda babam var, yatak getirtebilir miyim ona?»

Beni ters ters süzen Müdür:

«Evet» dedi. «Sen getirtebilirsin!»

Benim sormam yersizdi artık, anam da, babam da onlardı.

Asmalımescit'teki yerimizde masamın üzerinde oturup beni dinleyen Sabahattin Ali'ye bunları anlatmıştım. O işine yarayanları seçip almıştı. Adım ve Müdüriyet'ten çıktıktan sonra yolunu tuttuğum «Aksaray» bile geçmişti «Kurtla Kuzu» öyküsünde. Yer yer alıntılarla şöyle sürüp gidiyordu öykü:

«Olduğu yerde dimdik duran Rıfat'ın gözleri ile kulakları, yirmi gündür alışkanlıklarını kaybettikleri bu tesirler, karşısında vazifelerini yapmaktan ürküyorlardı.»

«Bir an duraladım, sigara tiryakisi değildim, ara sıra içtiğim olurdu ama şimdi yarı aç mideyle bu şartlar içinde sigaranın manzarası bile içimi bulandırdı, içmem diyemedim.»

«Dört gün bir kalem odasında gündüzleri bir iskemlede, kımıldamadan oturmuş geceleri çıplak masaya uzanmış, fakat uyuyamamıştım.»

Sabahattin Ali öyküsünü şöyle bitiriyordu,

«İkimizin de yalnız kalmaya ihtiyacımız var...»

Türk hikâyeciliğinde önemli yeri olan Sabahattin Ali'nin son yazdığı hikâyenin son tümcesi, daha doğrusu son sözleriydi bunlar.

Ona polisteki anılarımı anlatsam da anlatmasam da bu hikâye gene yazılacaktı. Büyük ustanın bu tür konuları için bol gereçleri oluğuna hiç kuşkum yok. Küçük ayrıntılar bir yana hikâyedeki kahramanın «Rıfat» oluşu ondan kalan anıların en unutulmazı olarak yaşayacak bende. Aynı bunalımlı günleri birlikte yaşadığımız halde adımı ancak kaşıntılı günlerinde anımsayan dostlara inat!

«GETİR ŞU FALAKAYI!..»

1944'lerin iri kıyım Turancılarından Hamza Sadi Özbek'le geceli gündüzlü tam on üç gün kalmıştım «Müdüriyet»de, bir odada.

Ankara'ya postalanan arkadaşlarla bir takıntımı buldukları için vakitli vakitsiz beni oda arkadaşının yanından kaldırıp götürüyorlardı. Nöbetçi polis beni almaya geldi mi benden çok, Hamza Sadi telaşlanıyordu. Geceleri odamızda biz bize kalınca öğrenmek istiyordu sorgunun nasıl geçtiğini...

«Nasıl geçecek!» diyordum. «Ne sorarlarsa söylüyorum, hiç bir şey gizlemeden!»

Kendi başından da böyle soruşturmaların geçeceğini düşünerek:

«Söylemesen olmaz mı?» diyordu.

«Olmaz! Sopa gelir peşinden! Falaka gelir!»

Bulunduğumuz odada arama taramalardan oluşturulmuş bir kitaplık vardı, kitaplığın arkasında da değnekleri ipe sarılmış bir falaka...

«Söylemezsem,» diyordum, «işte bu falaka var ya, falaka töreni gelir!»

En azdan yüz, yüz yirmi kiloluk bir adamın falakadan korkması çok tuhaf geliyordu bana.

Bir gece uykusu kaçmış dönüp duruyordu, masanın üstündeki

yatağında. Ben Hamza Sadi kadar rahat değildim. Onun gibi yatağım yoktu altımda.

«Rıfat Bey!» diye seslendi yavaştan, «Uyuyor musun?»

«Uyumuyorum!» dedim. «Ya sen?»

Artık bu tür şakalaşmalar başlamıştı aramızda. Kavgayı sonraya bırakmıştık, özgür günlere. Gündüzleri işi daha da ileri götürüyor, sandalyemizin üzerinde birbirimize yavaştan Bektaşi fıkraları bile anlatıyorduk. Ya onun anlattıkları, beni güldürecek kadar başarılı olmadığından, ya da gülmeye güldürmeye karşı biraz şerbetli olduğumdan mı nedir, onu güldürüp kendim susmasını biliyordum. Masalarında çalışan memurlar, biz gülünce hışımla başlarını çeviriyorlar, bir anda polis oldukarını belli ediyorlardı. Onların bakışlarındaki uyarıyı üzerime almadan, sigaramı çekiştiriyordum.

Bir gece, «Bak Rıfat Bey,» dedi, Hamza Sadi, yatağından başını kaldırarak, «bu soruşturma işi beni çok düşündürüyor. Ben ne sorarlarsa, 'bilmiyorum,' diyeceğim!»

Bu mertlik doğrusu yakışırdı onun kalıbına kıyafetine:

«Yaşa Hamza!» dedim, «Zaten senden bu beklenir!»

İşin önemini belirtmek için sözlerimi vurguladım:

«Ne var ki, çok pahalıya patlar sana bu kabadayılık! Falaka... Falakayı unutuyorsun!»

«Ama seni falakaya çekmiyorlar ki, soruşturmalarda...»

«Neden çeksinler... Ne sorarlarsa bülbüller gibi söylüyorum. Çare yok söyleyeceksin! Nasıl başa çıkarım onlarla... Ciğerlerinden hasta bir adamım ben!»

«Ben sağlam olduğuma göre...»

«Senin falaka porsiyonun da ona göre olur, unutma!»

Gündüzleri para karşılığı tabldottan bize kuru fasulye veriyorlardı. Çift porsiyonla doymayınca, benim adıma üçüncü porsiyonun parasını vererek ona da yumulduğunu belirtmek istedim:

«Evet!» dedim, «falaka da üç porsiyon! Ona göre!»

Fasulyenin porsiyonları iriydi, ama falakanın tek porsiyonunu bile kaldıramazdı Hamza Sadi. Bir düşüncedir almıştı, gecenin ikinci yarısında. Birden toparlanarak:

«Ne yapsalar beni söyletemezler!» dedi.

«Ben söylemeyecek olduktan sonra!»

«Soruşturma diye bir meslek de var, onu da unutma!» dedim, «Ağzından biçimine getirip öyle bir laf alırlar ki...»

«Sen de al bakalım hadi ağzımdan» diye diretti.

«Peki! Önce çık yatağından da şu sandalyeye otur bakalım! Şu sorgu sandalyesine!»

Geçtim üstü boşalmış masalardan birinin başına:»

«Söyle!» dedim: «Adın ne?»

«Hamza Sadi!»

«Soyadın?»

«Özbek!»

«Neden Özbek?»

«Neden mi? Ne bileyim! Babam koymuş?»

«Babana bu adı kim tavsiye etti, onu söyle!»

«Bilmiyorum.»

Sözde dört yanımı çeviren memurlarıma:

«Alın bunu içerdeki odaya!» dedim. «Bilinceye kadar verin sopayı!»

Birden yüzü karmakarışık olmuştu. Yalvarır gibi:

«Şimdi ne yapmam gerekir?» dedi.

«Neyse doğrusu, söyleyeceksin!.. Ya da pestilin çıkana kadar dayak yiyeceksin!»

«Canım, geç bu soyadı işini! Başka şeyler sor!»

«Sen karışma! Sorguyu sen idare edecek değilsin! Ne sorarsam ona cevap ver sen!..»

«Başüstüne efendim!»

«**Hesap Böyle Verilir** diye bir kitap okudun mu?»

Birden duraksayıp kaldı. Şaşkın şaşkın uzun bir süre baktı önüne. Başını başka biri kaldırıyormuş gibi yüzüme bakmaya çalışarak:

«Okumadım diyemem ki...» dedi.

«De de gör! Okudun değil mi?»

«Okudum tabii...»

«Neden tabii oluyor?»

«İçinde imzalı yazım var da ondan...»

«İstersen yok de! Kitap elimizde.»

Nihal Adsız'ın bu kitabında senin yazın ne geziyor? Demek sen Nihal Adsız'la işbirliği halindesin?.»

«Hayır!.. Asla kabul etmem! Ben ne Reha Oğuz'la işbirliği yaptım, ne de Nihal Adsız'la!..»

«Nihal Adsız'ın imzasını taşıyan bir kitapta senin adını taşıyan bir yazı ne maksatla yayımlanıyor!»

«Ben yayımlamadım! Benim haberim yok!»

«Sen yazmadın mı bu yazıyı?»

«Ben yazdım ama, ben yayımlanacağını bilmiyordum ki...»

«Biliyor muydun, bilmiyor muydun, doğru söyle! Heeey, Pomak Ahmet, getir şu falakayı!»

«Dur bi dakka! Nihal Adsız'dan bir mektup almıştım, Aydın'da memurken... Reha Oğuz'u nasıl bilirsin, diye soruyordu mektubunda. Ben de bir mektupla onun hakkında bildiklerimi yazdım.»

«Demek bu iki şeften birini böylece seçmiş oldun!»

«Hayır! Asla! Ben sadece mektubuna cevap verdim!»

«Bu mektubu Nihal Adsız bana yazmıyor da, sana neden yazıyor? Pomak Ahmet, Göçmen Hüseyin, getirin şu falakayı!»

Birinci Şube'de, Kısım 3'deki gece yarısı sorguları böylece üç dört gece sürdü. Gündüz Alyanak Hamdi'den, Parmaksız Hamdi'den öğrendiklerimi 1944 yılının mayıs sonlarının o uzun gecelerinde pansiyon arkadaşım üzerinde denedim. Doğrusu çok parlak sonuçlar da aldım.

Beni bir sabah, oda arkadaşımdan ayırıp Tophane'de Sıkıyönetim Cezaevi'ne gönderdiler.

Birkaç ay sonra, arkamdan aynı cezaevine Hamza Sadi ve arkadaşları da geldiler. Onlar gelmeden önce, gece yarılarındaki sorgu denemelerimizden Hamza Sadi'nin çok yararlandığını öğrenmiştim. Sorgulara öylesine alışmış ki, bu işin tiryakisi kesilmiş tarihsel Saasaryan Hanı'nda. Sorguyu yöneten savcıyla özel mülakatlar

bile yapmaya başlamış! Bu yüzden kendisine indirimli tarife uygulandığından beraat bile etmişti sonraları.

Ben süremi doldurduğumdan onları içerde bırakıp çıktım.

Ona kızdıkları kadar, bana da kızarlardı tüm Turancılar içerde. Benim suçum neydi? Bir yurttaşı sorgulara hazırlamakla adaletin görevini kolaylaştırmış olmuyor muydum?Ne vardı bunda öfkelenecek?

AYAKÜSTÜ MEYHANESİNDEN BİR DİRSEKDAŞ

Kastamonu Lisesi'nde sevilir, sayılır, gölgesi ağır iki abimiz vardı. İkisinin de adı pek geçerli değildi, nedense. Biri gündüzcüydü, biri gececi. Biri sporcuydu, biri edebiyatçı... Sporcu olanı şiir gibi top oynar, edebiyatçı olanı da bir sağ açık gibi alımlı çalımlı şiir okurdu.

Sporcu abinin adı geçerli değildi ama, numarasıyla anılırdı. Ondört'tü adı da, sanı da, soyadı da... Ondört Abi derdik biz kısaca...

İkinci Abi'nin ne adım bilirdik doğru dürüst, ne numarasını... Kimisi Vehbi Abi derdi, kimi Abi... Yazılısı Orhan Şaik'ti ama, kimin eline Balıkesir'de çıkan Irmak dergisi geçecekti de nasıl yazıldığını görecekti adının. O dergide yazıları çıkardı. Irmak o dönemin sanat-edebiyat yayınları arasında adı başta gelen bir dergiydi. Hiç kullanmazdık bu karışık adları, Abi der geçerdik.

Orhan Şaik Abi, Edebiyat Fakültesi'ne yazıldığı yıl, ona mektup yollayıp şiirde eksik kalan yanlarımı bütünlemek istemiştim! Sembolizm'in ne olup, ne olmadığını sormuştum, çok gerekliymiş gibi... «Biz burada öyle şeyler okumuyoruz!» diye yanıtlamıştı mektubunda da şaşıp kalmıştım. Orada ne okurlar acaba diye...

Ondört Abi liseyi bitirince hukukçu olmuş, sarı-siyah formayı çıkarıp yakası sırmalı cübbeler giymiş! Karacübbe giymiş ama, bir ara kara cübbeleri kınayan yüksek politikacıların arasına da karış-

mış, mebus bile olmuş! Olur böyle yanılgılar, «Abi»ler de yanılır ara sıra... Ama Abi'mizin çok olumlu girişimlerini de izledik bir ara, göğsümüz kabara kabara... Ondört'lüğünü bir yana bırakıp adli bir yanlışlığı düzeltmek için avukatlığına ve kriminoloji uzmanlığına sarılarak Nâzım Hikmet'in özgürlük savaşına da katılmış ve başarmış da...

Geçenlerde postadan bir kitap çıktı.

Kitabın üstünde bi dolu yazı:

Avukat Mehmet Ali Sebük... Korkunç Adli Hata... Ve... Nâzım Hikmet'in Özgürlük Savaşı...

Kapağı sevinçle açtım, coşkuyla okudum:

«Aziz kardeşim R. Ilgaz'a... Nâzım Hikmet'ten yürek dolusu sevgilerle...»

- Yaşa Ondört abi!

Değerli bir Abi'den bir kardeşe ancak bu denli içaçıcı, yüreklendirici, onurlandırıcı yapıtlar gelebilirdi.

Gelelim İkinci Abi'ye:

Şube 1, Kısım 3... Milli Şef yılları... Demokrasi henüz tezgâhlanmaya başlamadıysa da faşizm ilk yarayı Stalingrad'da almış yüreğinden... Localar, hücreler, tıklım tıklım Turancı dolu, «Müdüriyet»de.

Saat akşamın yedisi, sekizi... Bu gecenin nöbetçi komiseri sayımda! Elinde liste, mallarını teslim alıyor!

Kâğıttan başını kaldırınca hemen tanıdım. Karagümrük'de Sucu Ahmet'in ayaküstü meyhanesinde tezgâhbaşı, dirsekdaşım! İri yeşil gözleri, tombul kızarık yanaklarıyla bizim göçmen Hüseyin...

Ben bir bakışta tanıdım ama, bakalım o ne durumda? Ya görmezlikten gelecek, ya da tam tersine çok yakınlık göstercecek. Birden kaşları çatıldı, tombul yanakları daha da kızardı. Bir kâğıda baktı, bir bana. Daha çok yanındaki oda arkadaşıma... Parmakla beni göstererek:

«Çık dışarı!» dedi. «Gel benimle!»

Heladan yana doğru yürüdük, bir iki adım... Bir iki oda geçtik. Kapısı açık odayı göstererek, bu kez yumuşak bir sesle:

«Gir içeri!» dedi. «Geçmiş olsun!»

İş anlaşılmıştı. Biraz yarenlik edecektik. Bir gecelik saltanatı vardı bizim göçmen Hüseyin'in. Özgürlüğün kıyısından köşesinden bir parmakçık olsun tattıracaktı bana.

«Nasılsın?» diye sordu. «Rahat mısın?»

Güldüm:

«Bildiğin gibi...» dedim, «Nasıl Sucu Ahmet'te toplanıyor musunuz akşamları?»

İçeri bir memur girince konuşmamız kesildi:

«Efendim!» dedi gelen, «Hani Selman Bey'in odasına koyduğumuz Müdür var ya...»

«Hangi Müdür?»

«Konservatuvar Müdürü...»

Komiser Hüseyin elindeki plana baktı:

«Eee...» dedi, «Orhan Şaik Gökyay yani...»

«Evet efendim, o adam... Hiç yerinde durmuyor. Boyuna geziniyor, dikilip camdan bakıyor. Geç şu koltuğa otur, dedim...»

«Oturmuyor mu?»

«Ayakta durmak da mı yasak, diye, sert yapıyor bana... Oturacaksın, emir öyle, dedim. Hürriyetimize el atıp içeri attığınız yetmiyor da gezinmemize de mi karışıyorsunuz, diyor.»

«Tut at yeraltı hücrelerine, görsün hürriyeti!»

«Başüstüne!»

«Orda gezinsin bakalım, gezinebilirse!»

Memur çıktıktan sonra biz konuşmayı sürdürdük! Ortaklaşa konumuz Karagümrük... Sucu Ahmet... Fırıncı Enver, Rusçuk Köftecisi Mustafa... Ortaokuldan birkaç öğrenci... Tadı kaçtı konuşmanın...

Konservatuvar Müdürü dedikleri bizim Orhan Abi... Turancı yani! Ben solculuktan içerdeyim. Bakın şu tersliğe!

Konuşuyorum Hüseyin'le ama nafile! Neden sonra nöbetçi memur açık duran kapıda yeniden göründü:

«Hani o hücreye attığım Müdür var ya...» dedi.

«Gene ne halt işliyor?»

«Ağlıyor efendim! Aman çıkarın beni burdan, neresi olursa olsun, gösterdiğiniz yerde otururum, diyor.»

«Demek yola geldi, öyle mi!.. Sen de çıkar öyleyse!»

«Nereye kapatayım?»

«Getir şu yanımızdaki odaya!»

«Olur efendim!»

Az sonra, kapıda dikilen Komser Hüseyin'in önünden geçiyor, Orhan Abi... On sekiz yıl önceki gibi gene daracık omuzları, kalkık... Sırtı biraz daha kamburlaşmış... Acımak mı, üzülmek mi, yoksa kızmak mı gerekir, kestiremeden bakıyorum. Beni görse de tanıyacak durumda değil... Meyhane arkadaşlığının bana kazandırdığı bu uydurma özgürlük, sıkmaya başlıyor beni... Onun geldiği yere gönüllü olarak gidebilirim o anda.

Komser Hüseyin hücreleri, odaları dolaşmaya çıkıyor beni

odada yalnız bırakıp... Şimdi en azdan eşit durumdayım Orhan Abi'yle demektir. İkimiz de kapısı açık birer odadayız...

Açık kapıdan bakmak istiyorum koridorlara. Ne o?.. Orhan Abi de benim gibi düşünmüş olacak ki, o da kendi kapısından bakıyor. Göz göze geliyoruz çok geçmeden, parmağını kaldırıp sıkıntıyla bakıyor yüzüme:

«Efendim,» diyor, «helaya gidebilir miyim?»

Ne söylemem gerektiğini düşünmeden tam karşısındaki helayı gösteriyorum, parmağımla:

«İşte! Karşıda hela!»

«Çok teşekkür ederim!»

Belli Memur sandı, Orhan Abi, beni!

Hemen içeri kaçıyorum! Köşedeki sandalyeme sığınıyorum. Ona iyilik mi etmiş oluyorum, kötülük mü, diye düşünüp dururken bir gürültü kopuyor dışarda. Komser Hüseyin:

«Helada!» diyorum kısaca kapıdan.

«Nasıl gidermiş, izin almadan!»

Bu soruyu heladan çıkan Orhan Abi'ye soruyor:

«Nasıl gidersin helaya!.. Kimden izin aldın da gittin!»

Kendisini görmüyorum ama sesini duyuyorum:

«İzin aldım da gittim!» diyor Orhan Abi. «İçerdeki Memur Beyden izin aldım da gittim!»

Onu odasına kapatıp gelen Komser Hüseyin, bir süre bakıyor yüzüme. Söyleyecek bir söz bulamıyor. Al yanaklarının öfkeden morardığını görüyorum.

«Yürü, onun geldiği hücreye!» dese beni sevindirmiş olacak, ama demiyor!

Geçiyor masanın başına, elindeki listeye dalıp kalıyor...

Bu da başka bir tür işkence! Burnumdan getiriyor Sucu Ahmet'ten bardak hesabı içtiğimiz şarapları fitil fitil!..

«HEEEY, ÇEKİŞTİRMEYİN BENİ!»

Türk edebiyatının değerli hikâyecileri benim sıradan arkadaşım olmuştu. Önce Sait Faik... 1939'dan beri çok yakından tanıdığım bir yazardı. Belki, Adapazarı'ndan İstanbul'a geldiğim için yakınlık göstermiş olabilirdi bana, ortaklaşa, tanıdığımız dostlar vardı. En kısa zamanda arkadaşlarımın arasına girmişti Sait. Ben böyle diyorum ama, onun arkadaşlık dostluk sınırları nerden başlar, nerde biterdi kimse bilmezdi ki.

«Hastir lan»la karışık konuşmalarını dostlarıyla mı yapardı, sevmedikleriyle mi? Kim çıkabilirdi içinden.

Orhan Kemal, dalına basmakta en başta gelen yakınlarındandı.

«Ulan!» diye başlardı, «Kaşlarının kılı ağarmış, bir baltaya sap olamamışsın! Ulan senin sınıfındaki beyzade muharrir müsveddeleri, Sefir-i Kebir olarak Paris'lerde, Londra'larda yaşamış. Sen Babıali'lerde sürtüyorsun!.. Eski bir pardösü sırtında muharrirlik numaralarındasın!.. Aç gözünü de adam ol, bir koltuk peyle kendine vakit geçirmeden!»

«Hastir lan! Sen kendine bak, hikâyeciliğin de yazarlığın da içine tükürdünüz. Ulan hikâye ile ekmek parası mı kazanılır be... Kendine sağlamca bir iş bulamaz mısın Balıkpazarında! Üç kuruş otuz para alacaksın da çoluk çocuk geçindireceksin, öyle mi? Ulan sen bu işin üzerine düştükçe onları fiyat kırmaya zorluyorsun!»

«Hep sizin gibi Bihruz Beyler yüzünden!.. Faik Bey'in dökün-

tüleriyle kırk yıl yaşarsın daha! Al voltanı Babıali'den de git Burgaz'da pantolon balığı yakala!»

Tophane'deki Sıkıyönetim Cezaevinden yeni çıkmıştım. Sait'in **Medarı Maişet Motoru** yeni toplatılmıştı. Ona kalırsa ha bugün, ha yarın içerdeydi. Hem de benim çıktığım cezaevine atılacaktı. Bilmeliydi cezaevi yaşamını. Onun keyfini kaçırmamak için kimi gerçekleri allayıp pullamam, soruları geçiştirmem gerekiyordu.

Daha önceki yıllar da Sait'in belalısı Cahit Irgat'tı. Orhan Kemal İstanbul'a gelmemişti daha. Bir yılbaşı gecesi Galatasaray'da erkenden toplanmıştık. Sait Faik hemen ilk kadehlerde:

«Ne biçim şairsiniz!» diye topumuzu birden suçlamaya kalkışınca; çevremdeki Niyazi Akıncıoğlu'yla Kadir'e doğru:

«Ne söylüyor, duymuyor musunuz?» diye seslendi Cahit Irgat. Bizde bir kıpırdama olmadığını görünce fırladı Sait'in karşısına, kaldırdı onu yerinden. Burun buruna geldiler meyhanenin ortasında.

«Sözünü geri al!» dedi Cahit. «Dil uzatamazsın bize, anladın mı! Burjuva çocuğu değiliz senin gibi.»

«Ne çocuğusunuz?»

Gösteririm şimdi sana ne çocuğu olduğumuzu!»

Sait bütün öfkesine karşın daha soğukkanlı görünüyordu:

«Ne yapacaksın?» dedi. «Vuracak mısın yani?»

«Senin gibi korkak değilim ben.»

Vurmak için yapılan hazırlıklar tamamdı Cahit'te. Jestler mimikler... Sait aynı soğukkanlılıkla:

«Yani,» dedi, «boğuşacak mıyız herkesin ortasında?»

Kimler yoktu ki masamızda! Bayağı bir yılbaşı şöleniydi bu. Cahit'in sözlüsü Mina Hanım bile oradaydı.

«Boğuşacağız,» dedi Cahit Irgat. «Sen kim oluyorsun şairlere dil uzatacak!»

«Hadi boğuşalım öyleyse, ne duruyoruz!»

Cahit ikinci hamlesini yaptı, kolunu bile kaldırdı, gelgelelim vuramıyordu. Sait'te kavgaya girmiş durum yoktu, biraz horozlanıyorsa da, ancak durumu kurtarmak içindi bu çabası.

Kavgayı Sait başlatmıştı ama tadında bırakmak istiyordu. Korktu demesinler diye de oturamıyordu yerine.

«Hadi!» dedi Sait. «Vuracaksan vur ulan!» dedi, «Ne Darülbedayi numaraları yapıp duruyorsun!»

Masamızda bir gülmedir patladı. Cahit, Sait'e kızacak yerde öfkeyle gülenlere baktı. Daha çok da bizden yana. «Değer mi sizin için kavga etmeye!» der gibi geriledi... Geçti Mina Hanım'ın yanına oturdu.

Sait, kitabının toplatıldığı o sıkıntılı günlerinde düzenlediği sorularla bilgi edinmek isterdi benden:

«Pekiii,» derdi, «canın içmek isteyince ne yapardın cezaevinde?»

«Hiiiç... Dayardım verdikleri matarayı ağzıma, ağustos sıcağında kaynamış terkosu çekerdim!»

«Yaşanmaz bu cezaevinde be!»

«Kimse gönüllü gitmez oraya, alıp götürürler»

Cahit'ler, Orhan Kemal'ler olsa:

«Beyzade!» derlerdi ona. «Kitabı yazarken düşünseydin bunları! Sen kim **Medarı Maişet Motoru**'nu yazmak kim! Senin durumundakiler Madrid'e elçi olarak giderler!»

Belki kendisine öyle takılmadığım için aramız her zaman iyiydi onunla.

Maya Galerisi yeni açılmıştı. Efkârlı günlerinden biriydi Sait'in:

«Haydi» dedi, «seninle Adalet Hanım'ın galerisine gidelim! Birkaç adam görürüz!»

Adalet Hanım kapıda karşıladı bizi. Sait Faik'in bir şiirinde geçen «Çirkin Sevgilim» sözünü kendine mal ettiği için ayrıca bir yakınlığı vardı ona. Bizi bir topluluğun içine götürüp bıraktıktan sonra kendisi yeni gelen konukların arasına karıştı.

Fikret Ürgüp, Behçet Necatigil hanımlarıyla bizim karıştığımız topluluktaydılar. Henüz sergilenen resimlere bile göz gezdirmeye vakit bulamadan Babıâli dedikodularının içinde bulmuştuk kendimizi.

Sait'i o günlerde Yaşar Nabi'ye göndermiştim, Meserret Kahvesi'nden. Kahvede Varlık'tan aldığı telif ücretini hesaplamış, her kitabına ortalama yüzle yüzelli arası para düştüğünü çıkarmıştık. Ben:

«Düpedüz sömürü bu!» deyince,

«Ne yapalım yani!» diye sormuştu.

«Gider sömürüldüğünü söyler, istersin hakkını!»

Bu işi, kendim yapabilir miydim, o da başka bir sorun... Çabuk fitillenen Sait, hemen kalkmış, üç beş adım ötedeki Varlık Yayınevi'nde Yaşar Nabi'yi yakalamıştı. Çok geçmeden elinde 400 lirayla dönmüştü kahveye. Çocuk gibi seviniyordu. Paradan çok, kazandığı başarıydı onu sevindiren.

«Nasıl oldu?» dedim.

«Söyledim!» dedi. «Olmaz böyle şey dedim. Bir makbuz çıkardı. Baktım, 'İkinci baskısı yapılacak bir eserin karşılığı olarak' diye birşeyler yazdı. İmzaladım, aldım parayı.»

Bu parada bir hakkım olduğunu düşünerek mi, yoksa öğretmenlikten uzaklaştırıldığını gözönünde tutarak bana acıdığından mı, kendi başarısını ödüllendirmek için mi, ne geçirdiyse yüreğinden:

«Al şu otuz lirayı.» dedi. «Daha fazlasını veremem. Paris'e gideceğim. Para lazım bana.»

Maya Galerisi'ndeki köşemizde bunları konuşuyor, Babıâli sömürüsünden söz ediyorduk. Sanıyorum Behçet Necatigil:

«Yaşar Nabi'nin oğlu da hastaymış,» diye bir haber attı ortaya. Sait konunun suçlamalı havasından henüz kurtulamadığı için yüksek perdeden bir yorumlamaya geçti:

«Demek bizden kazandıklarını doktora veriyor!» dedi. «Ne olacak ilâhî adalet!»

Adalet Cimcoz, çevresindeki konuklarının arasından seslendi Sait Faik'e:

«Heeey! Orda kafa kafaya verip çekiştirmeyin beni!»

SAİT FAİK PİNTİ MİYDİ?

«Nasılsın, nerelerdesin, ne iştesin?»

«Babama yardım ediyorum!»

«Baban ne iş tutuyor?»

«Boşta geziyor.»

1945'lere doğru Sait Faik'le işte böyle birbirimize yardım ediyorduk. Arkadaşlığımız ilerledikçe iyi yanlarıyla kötü yanlarıyla nedenlerini de biraz olsun çözümlemeye başlamıştım. Sait öyle kolay anlaşılır kişilerden, kolay kırılır cevizlerden değildi. Birine sigara bile vermekten kaçındığı ne kadar doğruysa, birinin sigarasını, rakısını içmek istemediği de o kadar gerçekti. Bir arkadaşı şakaya getirip de çay, kahve ısmarlamasını istedi mi:

«Hastir ulan!» derdi. «Başka enayi bulamadın mı, bu memlekette!»

Çabuk alınır, çabuk kızardı. Kızınca da dudakları titremeye başlardı. Karaciğerinin pürüzlülüğü, kızartı halinde hemen yüzüne vurur, ya da tersi olurdu. Ak pak kâğıt kesilirdi benzi, birazcık öfkelendimi.

Neden sonra anlamıştım, annesinden çok, hem de pek çok çekindiğini, çekinip utandığı için de para isteyemediğini... Bu duruma düşmemek için de elini sıkı tutmak zorunda olduğunu.

En rahat paralanması kira yoluyla olurdu Sait'in. Ne utanması vardı işin, ne sıkılması... Boğazkesen kesiminde bir evden kira istemeye giderdik, ay başlarında... Üç kez gidip kirayı koparabildik mi.

parayı yolda bulmuş gibi olurdu Sait. Bu paranın ilk liralarından mutlaka birkaç kadeh ısmarlar, başarımızı kutlardık.

İçince de sevgilileri gelirdi aklına. Benimle kızlardan konuşmak çok hoşuna giderdi. Üniversiteye giden uzun saçlı, topaç gibi bir sevgilisi vardı. Arnavutköy dolaylarında otururdu. Arada bir tramvaya atlar, belli bir sokağın başında inerdik. Böyle saatlerinde ne suratsızlığı kalırdı, ne pintiliği, ne de öfkesi... Ortaokul öğrencisinden ayrıcalığı kalmazdı. Sonra birden içlenir, daha da çocuklaşırdı. Fransa'da gördüğü bir tiyatronun konusuna atlar, mutlulukların üleşilmesi üzerinde beni de düşünmeye zorlardı.

Severdi annesini. Onun kendisi üzerindeki yargılarına çok önem verirdi. İşsiz adam, para kazanmayan adam durumuna düşmesi, annesince böyle nitelenmesi üzerdi onu, çoğu zaman.

«Yahu, şu kadar kitabım var, her gün okuyup yazarım. İşsiz adam sayılır mıyım ben!» diye yakınır, annesine karşı yapamadığı savumayı bana karşı yaparak rahatlardı.

Suçluydu annesinin gözünde. Balık pazarında babasından kalan zahireci mağazasını kısa zamanda dağıtmış, kapısına kilidi vurmuştu.

Sait'le hemen her gün buluştuğumuz günlerden birindeydi. Babıali'nin ünlü dergicisi Mahmut Zeki, merdiven başındaki düzeltme odasında kıstırdı beni:

«Abi!» dedi. «Zambak adlı bir magazin çıkarıyorum, yazı isterim senden!»

Çıkardığı dergiler için ne yazacağımı, yazımın ne boyda olacağını ancak o bilirdi. Orhan Kemal'in dediği gibi yazmak zorunda bırakanlar utansın! İmzasızdır diye katlanırdık bu angaryaya. Herkes Yeni Cami arkasında dilekçe yazamaz ki... Sağlık sorunu vardı işin içinde. En azdan soğuk sıcak akımına dayanıklı olmak gerekirdi.

«Yazarım Zekiciğim!» dedim. «Hele işin avansı da varsa bir ayhğını birden yazarım! Yeter ki dergi çıksın!»

«Sen yazarsın yazmasına da... Şeye yazdırabilir misin?»

«Orhan Kemal'e mi?»

«Canım, o da kolay... İş Sait Faik'ten hikâye koparmakta... Bir denersen belki verir. Ben istersem, vermez!»

«Yani ben mi isteyeceğim.»

«Bir zahmet gideceksin Burgaz 'a...»

«Gider, bir söylerim.»

«On kâğıt yeter mi, yolluk.»

«Sen on beş yap da bir iki bardak şarapla çıkaracağın dergiyi ıslatayım!»

«Canım, Sait seni boş çevirmez!»

«Peki Sait'e ne vereceksin, onu söyle önce!..»

«Yaşar Nabi'den on kâğıt alıyor, değil mi?»

«Evet, ama senin dergin yarı çıplak... Üstelik de imzasıyla yazacak.»

«Yirmi nasıl?»

«Çok az, razı olmaz!»

«Otuz?»

«Sen otuz beş yap da, bir ellilik ver bana, on beşi de bana kalsın!»

«Ama alıp geleceksin hikâyeyi!»

«Alır gelirim!»

Pazara rastlattım Burgaz yolculuğunu. Zeki, parayı tam gideceğim gün verecek kadar zekiydi. Üç lirasını İstasyon Meyhanesi'nde bir torik plakisiyle Mutuk şarabına yatırıp çıktım yola.

Hava tam güvertelikti. Burgaz'a kadar ne torik plakisi kaldı, ne Mutuk şarabının sarhoşluğu... Sait'i yakası yamalı balıkçı gömleğiyle olta bağlarken yakaladım, köşkün bahçesinde. Çevremizde hırlayıp duran köpeğini susturduktan sonra:

«Yemekten sonra balığa çıkacağım da...» dedi. «Ne var, ne yok, Babıâli'de...»

«İyilik sağlık!»

«Patronun düğüm çözdürüyor mu?»

«İşler kesat da büsbütün huysuzlaştı. Verdiği yüz lira aylığı hak edeyim diye pösteki saydırıyor. Bir iki dergi çıksa da beş on kuruş çıkarsak... Bak Saitçiğim, Zeki var ya, Mahmut Zeki, yazı istiyor senden, bir dergi çıkarıyor da.»

«Hastirsin ordan, ne yazısı!»

«Canım, hikâye istiyor!»

«Hem de imzalı, öyle mi? Kepaze olayım, dergisine yazayım da...»

«Canım bu sefer yaldız kapaklı, şık dergi olacak. Biraz da sanata yer verecek.»

«Ne dergisi, adı ne?»

«Zambak!»

«Gördün mü ya! İyi ki Kaymak Tabağı değil! Yazmamı o dergiye ben!..»

«Ama hikâyene Yaşar Nabi gibi on liradan paha biçmiyor. Sana tam otuz beş lira yolladı benimle!»

«Hem de peşin öyle mi?»

Çıkardım otuz beş lirayı cebimden. Elli lirayı bozdurmuş, onunkini içiçe koyup hazırlamıştım.

«Al!» dedim, «Güle güle harca! Hikâyeyi de hemen ver! Al da gel dedi bana!»

Elini uzatıp parayı alamıyordu.

«Al yahu, şunu!» dedim.

Tatlı bir gülüşle:

«Koy onu cebine!» dedi.

Hikâye vermeyecek diye korkmuştum.

«Şimdi yemeğe çağıracaklar,» dedi. «Bir de annemin misafiri var. Aldırma sen!.. Otururuz masaya... İçki yok haaa!..»

«Yok, peki ama... Sen şu parayı alsan da...»

«Dur, patlama!.. Bu hikâye işini sen yemekte yeniden aç! Parayı çıkar, masanın üstüne koy!.. Yeni çıkacak bir dergi için hikâye istiyoruz, diye başla!»

«Anladım Saitçiğim! Hiç merak etme!..»

«Dur, sana hikâyeyi getireyim önce... Yeni yazdım!»

Gitti getirdi. Adı «Kırlangıç Yuvasındaki Kız».

«Yahu bu eski harflerle!» dedim.

«Canım, yeni harflere çevirir, öyle verirsin sen de!»*

Yemeğe oturduk. İlk yemeği bitirip de, hizmet eden evlatlık ikinci tabağı önüme koyunca:

«Saitçiğim,» diye başladım, «beni yeni çıkacak olan bir derginin patronu gönderdi, selamları var. Bu ilk sayı için bir hikâye rica ediyoruz. Eğer kırmayıp da verirsen...»

Utana sıkıla cebimden parayı çıkarıp masanın üstüne korken:

«Otuz beş lira gönderdi, buyur!»

Tam bu sırada öyle bir öksürük gırtlağıma yapıştı ki... Sanatoryumdan yeni çıktığım halde öksürük kesilmemişti. Mendil aradım, cebimde yok... Kalkmak istedim, ikinci yemek yeni konmuştu önüme, kalkamazdım. Zor tuttum kendimi. Bir daha da ağzımı açmadım, konuşmak için,

Yemekten sonra bahçede kahvelerimizi içerken:

«Aferin!» dedi. «On numara! Doğrusu iyi kıvırdın! Çok güzel! Anlasın oğlunun bir baltaya sap olduğunu artık! Yazılarının para getirdiğini! Annem çok beğenmiş seni! Çok mahçup çocuk diyor, mahçupluktan yemeğini bile yiyemedi...»

* Zeki bu hikâyeyi okumuş, magazine gitmez diye beğenmemişti. Sait de Varlık'a verdiği bir hikâyeyle değiştirmişti onu.

Şişinerek cebinden çıkardığı paranın beş lirasını kulağından tutup uzattı bana:

«Al şunu!» dedi. «Yol parası yaparsın!»

«Hadi ordan!» dedim. «Eloğlu bizim yolluğumuzu on beş liradan hesaplıyor, hem de peşin olarak...»

Ne kadar zorladıysa da almadım. O da şaştı bu işe.

Ece... Biraz da şairlik var sende. Ne demiş pirimiz **Fuzuli**:

«Fakir padişah asa, geda-yı muhteşemem»

Yani: Padişah kadar fakir, görkemli bir dilenciyim!

Gününe göre, hiç belli olmaz!

BİR AYAĞIMIZ DIŞARDA BİR AYAĞIMIZ İÇERDE

Cağaloğlu yokuşundan çıkıyordum soluk soluğa... Tam vilâyetin önünden kıvrılırken Avukat Vasık Balkış'la rastlaştım. Karagümrük Ortaokulu'ndan tanışırdık Yardımcı Öğretmen'di Hukuk'a gittiğimiz yıllarda. Türkçe okutuyorduk birlikte. Samim Kocagöz'ün de İzmir'den arkadaşıydı. Onun ilk hikâyelerini daha bastırmadan getirir, okurduk. Amansız bir eleştirmendi, ne Kocagöz'ün öykülerinin ileri tutar yerini bırakırdı, ne benim şiirlerimin... Aynı pansiyonda yatıp kalktıkları için bizi birbirimizle tanıştıran da Vasık olmuştu. Samim'in tanınmış bir öykücü oluşunda Vasık'ın büyük etkisi olduğunu yakından izlemekteydim.. Birlikte İsviçre'de bile bulunmuşlardı bir iki yıl kadar. Vasık oralarda boş durmamış, iyi bir devrimci olarak döndüğü bir yana, bildiği dilleri daha da geliştirmişti.

O günlerde avukatlık yapıyordu. Benim de hemen hemen Vasık'ın dosyaları kadar dosyam vardı, mahkemelerde. Bu yüzden mahkeme koridorlarında karşılaştığımız da olurdu sık sık...

«Nereye böyle!» dedi, «Can burnunun ucunda, ha çıktı, ha çıkacak!»

«Bu yokuş öldürecek beni»

«Çokların öldürmüş bu Babıâli, ama seni kolay kolay öldüremez!» dedi.

«Öldüremediklerini de başka öldürenler çıkıyor. İşte Sabahattin Ali!»

«Bırak siyaseti de, zamanın var mı onu söyle sen!»

«İşine görc!»

«Karşılıklı içsek...»

«Seninle içmek için zamanım çok! Yalnız para bakımından hiç güvenilir değilim bu gün.»

«İkimize yetecek kadar param var, korkma!»

«Öyleyse şu yazıyı dizgiye verelim önce...» dedim, «Gerisi kolay.»

Osmanbey Basımevine uğrayıp yazıları bıraktık. Onun mahkeme kalemindeki işleri için Adliye'nin merdivenlerini çıktık. Gerçekten bir dost yüzünün özlemini çekiyordum son günlerde. Kendimi işe kaptırmıştım.

Vasık her zaman için güvendiğim, sevdiğim arkadaşlarımdandı. Esat Adil'in partisine de birlikte girmiştik. Partide buluşur, Cennet Bahçesi'nde geç vakitlere kadar otururduk. Cezaevinden çıktığım günlerde, İsviçre'ye gidene kadar yalnız bırakmamıştı beni.

Vasık teker teker mahkeme kalemlerine uğruyor, memurlarla, daktilocu bayanlarla görüşüyor, kâğıtlar alıp kâğıtlar bırakıyordu.

Birlikte bir koridordan geçerken İkinci Ağır Ceza Salonunun kapısındaki listeye bir göz atayım diye yanaştım. Mareşal dediğimiz mübaşir:

«Vakit var sana daha!» dedi. «Şu bekleyenler girsin, arkalarından sen!»

Şaşkınlıkla:

«Ben mi?» dedim. «Duruşmam mı var bugün?»

«Var tabii! Mahkeme için gelmedin mi sen?»

«Yoook!»

Bu kez de o şaşkın şaşkın bakıyordu yüzüme:

«Allah, Allah!..» diyordu. «Sana celp göndermedik mi?»

«Celp mi?» dedim. «Hangi birini aklımda tutayım. Her hafta bir iki tane geliyor.»

Kapıda bekleyenler girmişlerdi salona.

«Şimdi sıra sende!» dedi, «Çıktılar mı hemen girersin!»

Önce çekip gitmeyi düşündüm. Mahkeme kapısına kadar gel-

mişken bırakıp gitmek doğru olmazdı. Sıram gelince girer çıkar, arkadaşımı bekletmezdim. Her halde önemli bir dava olmasa gerekti.

Vasık tüm işlerini bitirmiş gelmişti:

«Gidebiliriz artık!» dedi.

«Benim duruşmam varmış,» dedim. «İstersen bekle, sen de dinlersin! Salim Bey'i bir göreyim!»

İkinci Ağır Ceza Başkanı Salim Başol'du. Vasık'ı da şaşırtmıştı bu beklenmeyen dâvâ!

«Peki!» dedi, «Çok var mı daha?»

«Hemen şimdi!»

İçerdekiler çıkınca girmiştim. Yargıçlar Kurulu'nda hiçbir değişiklik yoktu. Saadet Hanım değişmişti yalnız. Salim Bey, özetledi durumu Beraat ettiğim bir davaydı bu, Cumhurbaşkanı'na hakaret davası... Savcı Yargıtay'a göndermiş olacaktı kararı. Yargıtay esastan bozduğu için yeniden bakılacaktı davaya.

Yargıtay, yazıda hakaret görüyor, bu hakaretin de doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı'na yönelik olduğunu belirtiyordu. Bir ara dinleyicilere dönüp baktım, gözüme Vasık ilişmişti. Yağıza yakın esmer yüzü, kül gibi olmuştu. Bu işin sorumluluğu, savunusu ona düşmüştü sanki... Ne vardı bunda korkacak? Beni beraat ettiren Yargıç, kararında direnir, yeniden beraat ettirmez miydi?

«Şu duruma göre....» dedi Yargıç, «Dava yeniden başlıyor... Yargılama Usulleri Yasasındaki özel maddesine uyularak sanığın tutuklanması gerekmektedir.»

Kapıda dikilen polisten yana başını çevirip yineledi:

«Sanık şu andan itibaren tutukludur.»

Savcının, duruşmanın gizli olmasını istemesi üzerine salon boşaltıldı. Vasık da çıktı dışarı, ister istemez.

Korkulacak gene de birşey yoktu ortada. Beraat kararı verilene kadar çıkmazdım şu salondan. Savunmamı da yapar, beraat kararını koparmadan tek adım atmazdım. Yazının bilirkişiye yeniden gönderilmesini istemem gerekmezdi, rapor istediğim gibiydi çünkü.

«Şu halde...» dedi Yargıç, «Duruşmaya başlıyoruz.»

Dosyadan dergideki yazı çıktı, okundu. Savcı beni yeniden suçladı. Bilirkişi raporuna dayanarak, suçlamasını çürütmem gerekirdi. Kalkıp konuştum. Neresinde suç vardı bu yazının, sertçe bir eleştiriydi hepsi o kadar!.. Mademki demokrasi vardı, Başbakan da eleştirilebilirdi, Cumhurbaşkanı da... Sorular sıklaştıkça, sıklaştı, suçlamalar arttıkça arttı. Hiçbirini yanıtsız bırakmıyor, Aristo mantığından bol bol yararlanıyordum.

«Savuma için mehil ister misin?» diye sordu Yargıç.

Kendimi savunmuyor muydum? Aradan soruları çıkarır, verdiğim parça parça yanıtları sıraladım mı, olurdu bir savunma!

«Mehil istemiyorum!» dedim. «Avukat da tutmayacağım. Hemen savunmamı yapmak istiyorum!»

Başlamıştım bile:

Yazıda hakaret yoktu. Olduğu bir an düşünülse bile, hiç kimseye yönelmiş değildi bu hakaret... Amaç, eleştiri yoluyla basın görevimizi yapmaktı. Savcı çok alıngan davranmıştı. Aklımdan hiç geçmeyecek bir biçimde suçlanıyordum. Sayın Yargıçlar Kurulu'nun daha önce gösterdiği anlayışı benden esirgememesini diliyor, beraatimi istiyordum.

Sıra, karardaydı artık. Başkan, dışarı çıkarılmamı istedi polisten. Vasık kapıdaydı, karmakarışıktı yüzü:

«Çok güzeldi savunman!» dedi. «Ama Yargıtay bozduğuna göre sanmam ki beraat ettirsinler seni!»

«Asarlar mı dersin?» dedim gülerek.

«Asmazlar!» dedi, «Neden assınlar... En azdan bir yıl takarlar.»

«Şu halde... Akşam bana ziyafet çekemeyeceksin! Gene de kurtulamazsın elimden!»

«Beni mi göndereceksin kendi yerine cezaevine?»

«Yok canım, insafsızlık etmem o kadar... Yalnız...»

«Anladım!» dedi. «Uzatma!»

Pantalonunun cebinden iç içe girmiş bir tomar para çıkarıp elime tutuşturdu:

«Eğer Yargıç yakanı bırakırsa sen bana ısmarlarsın bu paralarla, al şunları da... Yok, sayın Yargıç içeri atarsa... Güle güle harcarsın içerde!»

«Eh, artık gönderecekleri yere rahatça gidebilirim!» dedim, «Sağol!»

Mareşal, kararı dinletmek için dışarda ne kadar adam varsa içeri çağırıyordu. Yerimizi aldık. Polis de içerden kapıyı tutmuştu.

Oturmaya vakit bırakmadan Yargıç kararı okumaya başlamıştı bile. Yargıtay'ın esastan bozması üzerine tutuklu olarak yapılan duruşma sonucu, yazıda hakaret olduğu kanısına varılmış, bir yıl süreyle tutuklu kalınama karar verilmişti. Yargıç, kararı okurken gözümün önüne hep Cezaevi Müdürü geliyordu. Ben kapıaltına atılır atılmaz Başefendi, telefonda durumumu müjdeleyecekti ona! Arabadan iner inmez beni kapıda karşılayacak:

«Eee hoş geldin, Rıfat Bey!» diyecekti, «Alın gütürün, önce kesin saçlarını!»

Yargıç, beni polise göstermekle ilk adımı atmış oluyordu:

«Alın götürün!»

BU YOKUŞTAN HALUK YETİŞ GEÇTİ

(UÇAN MATRİS YARATICISI)

İlanların arasına sıkışmış bir ölüm ilânı. Ortada iri puntolarla: Haluk Yetiş.

Babası, ayaküstü meyhanelerinden arkadaşım Halil Usta... Annesi Tan basımevinde çıkan "Hanımeli" dergisinin sekreteri, yazı arkadaşım Rahime Hanım, ağabeyi gece kulüplerinde masa arkadaşımız yarı arınatör Neyiv Yetiş... Karısı bizim yokuşun dost yengesi Türkân Hanım. Genç arkadaşlarımız Ömer ile Meftun'un babası, sevimli Özlem'imizin biricik dedesi, kırk yıllık arkadaşım, hemşerim, bana Babıali'nin kapalı kapılarını ardına kadar açan can yoldaşım Haluk Yetiş'i de yitirdik, bu dost yitirimi furyasında.

Bu ölüm bildiriminde yazdığı gibi sadece "Gazeteci", sadece "Matbaacı" mıydı Haluk Yetiş?

Size kimsenin bilmediği bir yanını daha açıklayayım bu arada:

Sait Faik 1944 'lerde "Tan" gazetesine bir muhabir olarak girmişti. Halil Lütfü, mahkeme haberleri için görevlendirir Sait'i. Bir gün elleri cebinde "Mahkeme Koridorları"nı dolaşan, Ağır Ceza'ya girip çıkan Sait bir-iki haberle döner gazeteye. Halil Lütfü şöyle bir göz gezdirir yazdıklarına, çatar kaşlarını. Koskoca Hikayeci Sait Faik, haber yazmasını bilmemektedir. Onsekiz yaşlarında çiçeği burnunda bir muhabir olan Haluk Yetiş'e seslenir:

"A be Haluk! Al götür şunu! Haber nasıl yazılır öğret bu çocuğa!"

O gün birlikte dolaşırlar mahkeme koridorlarını... Tam Lütfü Bey'in istediği gibi yazılmış "haber"lerle dönerler.

Sait ne zaman Haluk'la ikimizi bir arada görse süzerdi onu:

"İşte benim ustam!" derdi. "Bana gazeteciliği öğreten ilk adam!"

Haluk gerçekten ustaydı. Gazetenin tüm işlerini en ince ayrıntılarına kadar bilirdi. Dizgiciye dizgiyi, baskıcıya baskıyı, sekretere haber değerlendirmeyi, başlık çıkarmayı, düzeltmene işini öğretirdi.

"Tan"ın "Yeni Gazete"sine düzeltmen girmiştim. Odama uğramıştı bir gün, kurulun müdürü olarak.

"Nasıl?" dedi, "Çıraklar temiz prova çekiyor mu?"

Yeniydim, provaların nasıl çekildiğini bilmiyordum henüz.

"Şu sporcuların yazıları..." dedim. "Cümleler birbirini tutmuyor, çok uğraştırıyor beni... Düzeltince de kızıyor bana spor sekreteri."

Her zamanki sevimliliğiyle:

"Aman!" dedi. "Dokunma yazılarına sakın. Düzeltiyorum diye üzme kendini! Onların okurları da kendileri gibidir!"

Ufak yapılıydı, dizgi baskı makinelerinin arasında kaybolurdu. Makinelerin seslerini dinler, nerde bir bozukluk sezse durdurur, başındaki işçiyi uyarırdı. Yazının bizlere yasak olduğu yıllarda yazı dizmeyi öğrenmiştim. Paydos saatlerinden sonra Haluk Yetiş'in izniyle entertiplerin bulunduğu odaya girer, gece yarılarına kadar tek başıma çalışırdım. O, kapının dışından dinler, makineden bozuk sesler geldi mi sessizce süzülür içeri, aksaklığı eliyle koymuş gibi bulur, düzeltirdi. Bir gün Natık Usta bir sakarlığımı yakalamıştı.

"Kendini satsan ödeyemezsin bu makineyi," demişti.

Bu azarı duyan Haluk Yetiş, işi tatlıya bağlamak için:

"Dayanıklıdır makineler..." dedi. "4 Aralık'ta neler gördü bu makineler."

Evet, Behçet Uz'un militanları bile parçalayamamıştı balyoz-

larla, ben nasıl bozabilirdim. Nitekim ben makineleri değil, makinelerin kurşun buharları beni bozmuş, yeniden sanatoryuma yollamıştı.

Haluk Yetiş'in gerçek idareciliği Anadolu dağıtımıyla kendini göstermiştir."Akşam"ın en hızlı günleridir. Gazetesini kim Anadolu'ya önce gönderirse başarı onundur. Çetin Altan'ın köşe yazıları okuyucusunu aramaktadır Anadolu'da... En elverişli bölge de Adana'dır. Bindirilmiş gazetelerin rallisi başlamıştır artık, "Akşam"ın yarış kamyonları da girmiştir bu kıran kırana yarışa... Haluk Yetiş'in Adana bölgesinde sağ kolu olan Kemal Bayram, şöyle anlatıyor bu durumu o günlerin coşkusuyla:

"Güney bölgesinde kentler birbirine yakın... Ayrıca nüfus yoğunluğu... Karayolları her mevsimde ulaşıma elverişli... Böyle bir bölgede günlük olarak gazete okutamamak onur kırıcı bir durum.

"Ama nasıl başarılacak bu iş? Haftada Adana'ya iki, Gaziantep'e, İskenderun'a, Konya'ya bir uçak var. Yük fazlası nedeniyle gazete alınmadığı günler de oluyor. Çoğu yerlerde iki gün sonraki gazeteler okunuyor.

"Haluk Bey'in yönetiminde bazı denemelere geçiyoruz. Konya uçağı, diyelim ki kargo yönünden uygun. Güney'in tüm gazeteleri oraya gönderiliyor. Haluk Abi, akşamdan durum değerlendirmesi yapmış, bana bir arabayla Konya havaalanında bulunmam bildirilmiştir. Erken saatte Güney'de dağıtılan gazeteler okuyucusunu bulmuştur.

"Ertesi gün uçak Gaziantep'tedir. Bizim arabalar da orada..."

"Bu çalışma altı ay sürünce günlük satış net yirmi bin! Ne yazık ki bu yükü uçaklar almıyor. Genel Yayın Müdürü'nden Adana bölgesinin gazetelerini akşamdan basıp göndermesini istiyorum, olmaz diye diretiyor Genel Yazı İşleri Müdürü. Önerimi Haluk Abi de destekleyince dağıtım yürürlüğe giriyor. Dağıtım merkezi de arabalarla Ankara'ya kaydırılıyor. İyi gitmeyen tek şey, arabaların dökülmesi... Sık sık bozulmalar, kazalar, şoför ölümleri..."

"Haluk Yetiş'in buna da bir önlem bulması gerekiyor. Tek çıkar yol "Akşam"ın Ankara'da basılması. Ama nasıl? "Nasıl ola-

cak, İstanbul'dan gönderilen Matris'lerin Ankara'da, Adana'da basılmasıyla...

İşte Haluk Yetiş'in öncülüğüyle 1960'ların başında yeni bir yöntem uygulanıyor Türk basınında: Uçan Matris.

"Babıali'yi kan uykulardan uyandıran adam, Haluk Yetiş, böylece yalnız "Akşam"ı değil, büyük sürümlü tüm gazeteleri de Anadolu'ya hızla kaydırmış oluyor bu buluşuyla."

Haluk Yetiş, başlattığı yöntemi oturduğu yerden izleyen idarecilerden değildir. Ayaküstü uygulayıcılardandır. Beklenmeyen yerde her zaman karşımda bulmuşumdur onu... Böbreklerini yitirdiği yıllarda bile... İki yıl önce Cide'deki evimin kapısı çalındığı bir sabah onu görmeyeyim mi karşımda! Yanında da güleryüzlü yengemiz... Biliyordum, sırf beni sığınağımda birkaç günlüğüne mutlu edebilmek içindi bu yorucu Karadeniz yolculuğu.

Bu ölümle biz candan bir dost yitirdik onun kişiliğinde... Basın, Türk basını, Türk Gazeteciliği neler yitirdi, biliyor mu?

ÖFKESİNE GÜLDÜREN SAİT

Leyla Erbil'le tanıştığım gün de, saat de aklımdadır... Hani çok dinlediğimiz çok rastladığımız bir yazar ağzı vardır ya:

«Ali mi? Haaa. Ali Topuz... Tanımaz olur muyum, tanırım. Hatta arkadaşımdır da diyebilirim... Ama ne zaman, nerde tanıştığımızı kesin olarak söyleyemem!»

Ben öyle yazarlardan olmadığım gibi, Leyla da öyle ilk kez nerde görmüştüm, anımsayamıyorum, denecek arkadaşlardan değildir.

Leyla'yı, ilk kocası Aytek'in evinde tanıdım. Yanımda Can Yücel'le Metin Eroğlu vardı. Biz Sirkeci'de Selahattin'in meyhanesinden kalkmış, hemen oracıktan trene binip Yeşilköy İstasyonunda inmiştik. Metin önceden geleceğini bildirdiği için evde bulur muyuz, bulmaz mıyız diye bir sıkıntımız yoktu. Bulamasak ne olacaktı, Yeşilköy'de akşamlayacak bir yer bulunurdu elbet...

Şimdi böyle yazmakta haklıyım. Dedim ya Leyla'yı henüz tanımıyordum ki, onu evde bulamamak bana dert olsun!

Kapıyı çaldık hemen açıldı. Önce üçümüzü sıradan süzdü. Süslü olduğumuzu bir bakışta anlamıştı. Pişkinliğe vurdu.

Buyur etti. Metin sözde önceden birbirimizi biliyormuşuz gibi bir tanıştırma biçimiyle:

«Tanışıyorsunuz tabi...» dedi, «Rıfat...»

Leyla, (henüz Erbil'siz Leyla):

«Hangi Rıfat?» demedi, «Rıfat Ilgaz mı?» dedi, «Güzel!..»

«Geçen gün yeni bir kitabınızı gördüm kitapçıda... Devam...» diye çakır çakır yüzüme baktı.

Metin tanıştırdığına tanıştıracağına pişman olmuş gibi astı suratını. Oysa Leyla'nın bu ilgisi onu da sevindirmeliydi. Kitabın kapağını kendi yapmıştı. Arada başka bir şairin bulunuşu hoşuna gitmemişti demek. Can mı? Can Yücel, o günlerde sadece Hasan Âli'nin oğluydu. Bundan en çok tedirgin olan da yine kendisiydi, yani bizzat Can Yücel!.. Ya babasından duymuştum, ya da bir başkasından... Can Yücel İngiltere'ye «tahsil-i kemalât»a gitmeden önce, Gazi Lisesi'ne gidermiş. Sabahları geç kalma tehlikesini bile göze alarak babasının makam arabasına binmezmiş. Bir gün babası «Binecceksin!» diye diretmiş. «Binmem ben makam arabasına! Geç kalırsam kalayım!» deyince, Kızmış bizim Hasan Âli Bey:

«Oğlum,» demiş, «bu arabaya binmek ayıpsa ben de binmeyeyim bundan sonra!»

«Yok baba! Senin için bi ayıbı yok! Sen Millî Eğitim Bakanısın! Arabayı bakansın diye vermişler sana! Benim ne işim var senin arabanda!»

Evet Can Yücel, o günlerde salt Hasan Âli'nin oğluydu. Şimdi genç kuşak, Hasan Âli Beyi, Şair Can Yücel'in babası olarak tanıyor.

Leyla bir hafta sonra Demokrat Parti kıyımına uğrayan şiir kitapları arasındaki **Devam**'ı almış okumuştu. Her şair gibi bu durum beni ayrıca duygulandırmıştı bu tanışmada.

Az sonra Aytek işten dönünce masaya geçmiştik. Leyla'nın sunduğu yemekleri yiyor, şiirlerini dinliyorduk. Evet, şiirlerini... Hemen hemen tüm yazarlar gibi şiirle başlamıştı öykücülüğe. Çok sonraları makaleyle başlayan öykücüler olduğunu da öğrenmiştim. Afet Muhteremoğlu... Arkadaşlarından birinin de şiirini okumuştu bu arada Leyla. «Dön baba, dönelim... Hacılara gidelim...» türünde bir şiir.

Sonra bir şiir daha okumuştu. Şiirde sevgilisinden söz ediyordu yana yakıla. Bu sevgilinin, kendi kocası olmadığı belliydi. Ve kocası bu şiiri severek dinliyordu. Metin'se kocası adına bu sevgili-

ye kızıyordu. Evden çıkarken de öyle... Sürüp gitmişti kızgınlığı... Ben Can Yücel'le yürüyordum, Metin önümüzde tek başına gidiyordu.

Ne olursa olsun iyi eğlenmiştik o gece... Leyla evde kimse yokmuş gibi sandalyeden kalkıyor, sobaya kömür atmaya giderken elinde kürek türkü söylüyordu. Gene kimse yokmuş gibi ortalıkta dolaşıyordu türkü söyleye söyleye:

«Garadır gaşların ferman yazdırır
Aşkın beni diyar diyar gezdirir...»

Leyla, eski arkadaşı olan Güner'in ağabey'i Aytek'ten çok geçmeden ayrılmıştı ama, Güner'le arkadaşlığını sürdürüyordu. Birkaç kez karşılaşmıştım, ikisiyle birden, Beyoğlu'nda toplantı yerlerimizde. Bir gün Lambo'nun Meyhanesinde de rastlamıştım. Yanında yakışıklı bir basketçi vardı. Adını söyleyip tanıtınca milli takım oyuncularından biri olduğunu anlamıştım. Bir ara yavaşça:

«Yakışıklı delikanlı!» dedim, delikanlıya duyurmadan.

Herzamanki açık yürekliliğiyle:

«Hepsi o kadar!» dedi.

O gün formundaydı Leyla... Cahit Irgat'ın içeri girdiğini görünce toparlanır gibi oldu:

«Nasılsınız?» diye hal hatır sordu.

İngiliz filolojisindeydi. Cahit'ten hocasını da sorabilirdi. Henüz ayrılmamışlardı Mina Urgan'la.

«Cahit Bey!» dedi, «Mina Hanım nasıl?»

«İyidir, uğraşıyor, işte!.. Ev işleriyle uğraşıyor, küçük Mustafa'yla uraşıyor...»

Biraz duraklayınca Leyla gerisini getirdi:

«Sizinle uğraşıyor!»

Tan Basımevi'nde eğreti bir iş bulmuştum o sıralarda. Sık sık çıkamıyordum Beyoğlu'na. Beyoğlu demek Lambo demekti bizim için biraz da.

Halil Lütfü'nün gösterdiği, pöstekileri sayma türünden bir işle uğraşırken soluk soluğa Sait Faik girmişti içeriye:

«Hayrola!» dedim. «Bu ne telaş!»

«Kalk gidiyoruz!»

«Nereye?»

«Beyoğlu'na!»

«Lambo'ya mı?»

«Canım, yukarı işte! Hadi kalk!»

Daha bir iki saat vardı zilin çalmasına. Gazete çıkmış olsaydı kolaydı. Bir işi bahane eder çıkar, giderdik.

«Çıkamam!» dedim. »Beşte çalıyor zil»

«Bırak beşi meşi! Anlatacaklarım var sana!»

«Hele otur, bir sigara yak! Bir de kahve söyleyeyim!»

«Oturamam yahu! Anlamıyorsun, seninle işim var diyorum! İzin alayım sana!..»

Haluk Yetiş onun patırtısına kalkmış, kapıda dikiliyordu:

«İzin ver Rıfat'a,» dedi, «çıkıyoruz biz!»

Haluk Yetiş gülerek:

«Patron içerde!» dedi. «O varken bana düşmez izin! Lütfü Bey'den al izini sen!»

Sait'in gürültüsüne o da çıkmıştı ortaya.

«A be çocuk!» dedi. «Nedir gürültün!..»

Sait Faik 1954'lerde «Boşta geziyor!» demesinler diye Tan'da muhabirlik de yapmıştı. Mahkemeleri de o sıralarda dolaşmıştı. İdare Müdürü olan Haluk Yetiş, ilk gazetecilik dersini o sıralarda vermiş, haberin nasıl yazılacağını öğretmişti.

«İzin istiyorum Rıfat için!» diye dikildi Halit Lütfü'nün önüne.

«A be Sait, ne izni bu saatte?»

İçmek için biraz erken değil mi demeye getiriyordu.

«Yok efendim! İşimiz acele!» dedi.

Lütfü Bey, Sait'le önemli bir işimin olamayacağını biliyordu ya, biraz da nereye götüreceğini merak eder görünüyordu.

«Peki» dedi. «O kadar aceleyse al götür, ne yapalım!»

Teşekkürü bile unutmuş elimden tutup beni sürüklüyordu merdivenlerden. Bu kadar acele işe bir taksi ister diye düşünürken istasyona soktu beni. Herhalde trenle gidecektik, gideceğimiz yere.

Bilet gişelerini geçtik. Gar Lokantası'nın barına yan yana oturduk. Garson Vehbi'ye:

«İki votka!» diye seslendi.

Ne zamandır perhizdeydi.

«Başladın mı?» diye sordum.

«On gündür içiyorum!»

«İçiyorsun haaa!.. İçmesen...»

«Sen mi söylüyorsun bunu bana!»

Kızdı birden... Gerçekten kızmış, kızınca da kıpkırmızı kesilmişti. Sonra sarardı. Yüzü yeniden ışıyıverdi:

«Leyla!..» dedi. «Leyla'yı tanıyorsun, değil mi?»

«Çok iyi tanıyorum!» dedim.

«O da öyle söyledi. Rıfat iyi arkadaşımdır, dedi»

«Doğru söylemiş!»

«Bu akşam buluşacağız onunla... Ne zamandır Rıfat'ı görmedim, dedi. Seni Leyla'ya götüreceğim!»

«Çok iyi olur.» dedim.

«Çağdaş'ta buluşacağız, Tepebaşında!»

Votkasını içmiş ikinciyi söylemeyi düşünüyordu.

«Şimdilik yetmez mi?.. dedim. «Nasıl olsa akşam içecek değil miyiz!»

«Bırak ukalalığı!»

Vehbi'ye seslendi, suratı asık:

«İki votka daha ver sen bize!»

Üçüncüden umudunu kesmiş gibi yudum yudum içiyordu.

«Anlat,» dedi, «nasıl kız Leyla!»

Bildiğim kadarıyla anlatıyordum.

«Anlat canım! Çok zeki kız değil mi?»

«Öyledir. Arkadaş canlısıdır, dostluğuna güvenilir!»

«Güvenilir değil mi?»

«Güvenilir!»

«O da senin için aynı şeyleri söylüyor... Ne güzel şey, ona bu güveni vermek, Leyla gibi bir kıza! Bu akşam ona diyeceğim ki... Leyla diyeceğim...»

Bütün diyeceklerini, diyemeyeceklerini ve diyemediklerini anlatmış, biraz açılır rahatlar gibi olmuştu. Sözlerine başa baş denk getirdiği votkası bitince:

«Kalk!» demişti, «Gidiyoruz!»

Atlamıştık bir tramvaya. Tepebaşı'nda indiğimizde hava kararmıştı.

Çağdaş'a girdik, kapıyı görecek bir masa bulup oturduk. Her kapı açılışta gözlerimiz kapıdaydı. Leyla girmiyordu içeri ama, her açılışında bizden biri giriyordu. Cahit Irgat girdi önce, geldi, oturdu yanımıza. Sait'te tedirginlik başlamıştı. Mimar Nevzat girdi peşinden. Beni görünce belki de Sait'i görünce oturdu masaya.

Leyla'nın bir şakası mıydı bu, diye düşünmeye başlamıştım. Leyla'yla nişanlılığı söz konusuydu o günlerde Mimar Nevzat'ın. Az sonra Melih de girdi, Melih Cevdet... Arkadaşlarındandı o da Leyla'nın... Bir Leyla eksikti, çok geçmeden o da geldi, oturdu Sait'in karşısına.

Toplantı tamamdı. Hangi konu açılırsa açılsın hemen tartışmaya dökülüyordu iş. Leyla'yla biz dinliyorduk. Masada kim varsa teker teker Sait'le tartışıyordu. Sait ağzını açtıkça boş bırakmıyorlardı, tek tek yükleniyorlardı. Renkten renge giriyordu boyuna. Leyla'ya olgunluğunu göstermek için tutuyordu kendini ama, öfkesini önündeki bardaktan alıyordu.

On, on beş gün sonra Sait'in Marmara Kliniği'ne kaldırıldığını duyunca Haluk önündeki telefona yapışmıştı. Yüzünün birden sararmasından durumu anlamıştım. Sait bu kez hepimize birden kızmıştı. Leyla'sına da, dünyasına da... Öfkesine her zaman gülecek birini bulan Sait, bu kez kimseyi bulamamıştı.

REFÜZELER, TULUMLAR, KALEMLER, GÜDÜKLER, İNEKLER

Milliyet gazatesinin sahibi sayın Ali Naci Karacan'ın patlak meşin koltuğunu gündüzleri bizzat patronumuzun, geceleri de benim işgal ettiğim Demokrat Parti'nin baskı yılları...

Gazeteler şimdiki gibi bir gün önce akşama doğru çıkmıyor... Biz düzeltmenler, bütün gazetelerin basımının bittiği saatlerde yani akşamın yedisinde, sekizinde ancak başlayabiliyoruz işe... Gecesine göre tam sekiz dokuz saat sürüyor işimiz, sabaha doğru dörtte beşte de bitiyor. İkide, üçte bittiği geceler de olmuyor değil... İşimiz erken bitti mi kar, tipi alıp verirken çıkıyorum yola Cağaloğlu'ndan, «Elmalı'dan çıktım yayan... Dayan, ey dizlerim dayan...» hesabı... Yolun bir bölümünde bir dolmuş bulursam ne âlâ... Bulamazsam, yayan yapıldak taaa Kabataş'a, Dolmabahçe'ye... Uyku sersemi yürü babam, yürü... Araba vapuru mu olur, arabasız vapur mu, geçerim Üsküdar'a... Oradan da gün ağarırken tabanvayla doğru Kuzguncuk...

Fırtınada devrilen bir çınar, bir yakadan karşı yakaya köprüdür, diye uzatıldı mı, Menderes tören takımıyla gidip açılış kurdelesini nutuklarla kesti mi, o gece bizim iş de yattı demektir. İşimiz ancak Nurosmaniye'de sabah ezanı okunurken biter... Ne yapacaksın, yola girip Kuzguncuk'a gideceek değilsin ya, yeni günden çalarak... İster istemez Naci Bey'in meşin koltuğuna tüneyip kestireceksin!

Böyle bir gece telefoncu, Menderes'in parça parça Ankara'-

dan verilen tören nutuklarını alıp alıp gece sekreterine koşturur. Sayın sekreter, yardımcısıyla kafa kafaya verip başlık çıkaracak. Telefoncu söylevin birçok yerini yanlış duyup yanlış alıyor. Sekreterler ancak Türkçe sözcükleri anladıkları oranda söylevin içinden çıkabiliyorlar. Menderes'in Arapça, Acemce esprilerini nasıl çözümlesinler de başlık çıkarsınlar. Ama Naci Bey her iki dili de mükemmel biliyor, hele hele Acemce'yi. Ya bir yanlışlık olursaaa!.. Telefoncu uyku sersemliği ya kozu, kaz anlamışsaaa! Ya bu yanlış anlamanın ucu, dönemin devlet adamlarına dokunursaaa...

Ne yapmalı?

İçerde Saika-i kaderle musahhih olmuş eski kuşaktan Osmanlıca'yla okutulup eski harflerle yazdırılmış bir musahhih eskisi var... Salıver, ona kadar gitsin!.. Genç sekereterler, dizgiye verilip de tashihten dönen kolonları alıp alıp başlıyorlar ara başlık çıkarıp, manşet düzenlemeye!.. Söylevin başlıkları yerine oturunca iş de sabaha doğru sona eriyor!..

Ermesine erer de iki genç arkadaşın sorunu yeni başlar. İkisi kafa kafaya verip düşünürler: «Ya bu adam burda kalıp da Naci Bey gece sekereterliğini onun omuzlarına yüklerseee!.. Ya bu adamın Osmanlıca'ya olan yatkınlığı gelecek için tehlike doğurursaaa... Eeee bu adam öğretmenlikten de uzaklaştırılmamış mı? Ne yapması gerekir? Dalgınlıkla yapabileceği bir yanlış, sekreterlerce düzenlenen bir rapora iliştirildi mi değme keyfine!..»

Bilenler, iyi bilir. Tashihte yazının kendisi ayrı gelir, başlığı ayrı... Biri önce gelir, ikincisi çok sonra... Araya başka yazılar da girdi mi konu unutulup gideceği için ikisi arasındaki ilişki de kalkıverir ortadan!.. Almanya'nın silahlandırılmasından mı söz ediliyor, yoksa silahsızlandırılmasından mı, karıştırıp gider düzeltmen. Dizici de harfleri yanlış dizdi mi, siz harflerin yerli yerinde olup olmadığına bakar, anlamına pek kulak asmazsınız...

İş sabahın dördüne beşine kadar da sarkınca, bizim silahsızlandırma, olur mu silahlandırma!.. Al sana kasıtlı bir büyük yanlış! Hemen bizim iki kafadar sekreter kafa kafaya verip, bu dalgınlığı değerlendirmesini bilirler. Asıl sorun, gazetenin kaderi değil, kendi

gelecekleridir. Bilmezler ki bu felekzâde düzeltmenin ne sekreterlikte gözü vardır, ne herhangi bir yönetmenlikte... Şimdilik bu düzeltme işi bile çoktur ona, bu solculuk sağcılık çekişmesinde.

Ay sonunda, ay içinde hak ettiğimiz ücret Nurettin Demirkol eliyle uzatılırken bir de sözlü teşekkür:

«Müesssesemiz size teşekkür eder, bugüne kadar sizinle çalışmaktan onur duyar. Velakin bugünden sonraaa...»

Demirkol bizim Tan basımevinin muhasebesinden yetişmedir. Geçerken Haluk Yetiş'e şöyle bir uğrayıp durumu dile getiriyorum kısaca:

«Kovuldum!»

«Neden?» diye şaşkınlığını belirtiyor. İdare Müdürü olan Nurettin arkadaşı çünkü.

«Almanya'yı vakitsiz silahlandırdığım için!» diyorum. «Yani dalgınlık!»

«Nasıl olur! Başka nedeni olmalı!»

«Bunu arkadaşın bilir, idareci olarak... Bi sor istersen!»

Telefonu açıp soruyor. Demirkol'un ne dediğini duymuyorum ama, Haluk Yetiş inanmadığını belirtiyor.

«Yahu hiç böyle şey olur mu! Bir dalgınlık olduysa, aylığından beş on lira kesersin, olur biter...»

Gene de işin en iyi yanı, bizim solculuktan söz edilmemesi! Bu iş öylesine ustalıkla işletilmeli ki ancak kulaktan kulağa dolaştırılmalı! Böyle kulaklıktan kulaklığa değil! Gerçek nedenini birlikte çalıştığım genç arkadaşlarımdan öğreniyorum: Tashih yoluyla, propaganda!

1955'le 1957 arası yeniden Tan çıkmaya başlayınca adımızı madımızı karıştırmadan başlıyoruz gazetenin bir köşesinde küçük küçük fıkralar yazmaya... Şakalar yapmaya.

Milliyet yeni kuruluşlara geçmiş, sayın Refi Cevat Ulunay, Takvim'den tek tek yaprakları koparıyor, köşesinde... Üstadın yazılarını tatlı tatlı okuyup tadını çıkarmaktan geri kalmamaya çalışıyoruz. Ne de olsa eski gazetemiz. Bir gün zehir zemberek bir yazı. «Gençler Türkçe bilmiyor!» Yanıp yakındığı bir yana, verip veriştı-

riyor da... Eh o zamanlar genç olmasak bile yaşlı da sayılmayız ama gene de alınıyoruz ister istemez. İşin içinde Türkçe var mı yok mu? Ne de olsa eski Türkçe öğretmeniyiz!

Bir yazı da ben döktürüyorum, aşağı yukarı aynı sertlikte... Adsız yazımda, «Üstat,» diyorum, «Türkçeyi gençler değil asıl, sen bilmiyorsun! Bilseydin, bu suçlama yazısında Yunanca diyecek yerde yunanice demezdin». Yazı Tan'da çıkınca beni çok sevdiğine inandığım Baş Mürettip Natık Usta koşup geliyor.

«Aman Rıfat Beyciğim, ne yaptın sen? Bu adam, hiç hatır gönül dinlemez, saldırır. Babıâli'de şerrinden yılmıştır herkes üstadın!»

«Merak etme ustacığım! Bir şey yapamaz.»

Hemen iki gün sonra Natık Usta, Milliyet'te çalışan kızı Nursen Erenkara'dan edindiği bilgiyi bana da aktarıyor:

«Üstat kızmış, köpürmüş... Bu yazıyı yazsa yazsa Aziz, yazmıştır. Alacağı olsun onun diye söylenmiş, durmuş!»

Derken suçun asıl failinin ortaya çıktığını gene sayın Ustam üzüntülerle belirtiyor çok geçmeden. Hemen her gün kızının eve getirdiği Milliyet'ten Üstadın beni nasıl sıvayacağını kolluyor, ama birşey çıkmıyor altından. Şunu demek istiyorum, Milliyet gazetesinin çok değerli sekreterine, biz en savaşçı kalemşorları bile böyle silahsızlandırırız işte! Hadi bakalım, şimdi gösterin hünerinizi!

Gel zaman git zaman bizim **Hababam Sınıfı**'nı Ulvi Uraz, Küçük Sahne'de halkımıza sununca ilginin büyüğü de gene Milliyet'ten geliyor! Sayın Abdi İpekçi'nin tüm arkadaşlarını toplayıp oyunu görmek istediğini Ulvi'den haber alınca, gişeden aldığım biletleri elimle sunuyorum kendisine. Gelmeyeceğini düşünerek Üstat Ulunay için bilet ayırmamıştım.

Bir gün değerli dostum Hasan Pulur'dan bir telefon:

«Ulunay da **Hababam Sınıfı**'nı görmek istiyor!»

«Deme!»

«Biz konuyu anlattık çok heveslendi!»

«Bir bilet de ona göndersem?»

«İş biletle bitmez önce telefonla davet edip geleceği günü, saati soracaksın!»

«Yahu, terslersc beni...»

«Hele sen bi telefon et, biz yatıştırırız!»

Korka korka açıyorum telefonu. Bu mesleğimizin ustasını, saygıyla buyur ediyorum oyunuma.

«Hay hay Rıfat Beyciğim!» diyor. «Cuma akşamı için bilet isterim!»

Mübarek günü oyuna ayırmasına şaştığımdan olacak:

«Cuma için mi?» diye yineliyorum.

«Evet, evet cumaya! En ön sıradan olsun... Daha iyi duyup görebilmek için... Malum ya ihtiyarlık!»

Cuma akşamı kapıda karşılayıp buyur ediyorum. En ön sıranın tam ortasına oturtuyorum Üstadı. Oyun başlayınca gerilerden kolluyorum. Hayranlıkla izliyor, Ulvi'yi, Suzan Ustan'ı, Zihni Küçümen'i, Zeki'yi, Metin'i, Ahmet'i, Âli Yalaz'ı, Ercan'ı.

Sıcağı sıcağına da «Takvimden Bir Yaprak» köşesinde övgülerini belirtiyor. Yazısında öylesine kendinden geçiyor ki Arapça hocasının beslediği kuzuyu nasıl kesip yediklerini bile anlatıyor. Kitabının onuncu, on birinci basımlarında MISTIK'ın yaptığı kapağa, sayın Ulunay'dan şu satırları alıp koyuyorum:

«O Refüze Ekrem, Tulum Hayri, Kalem Şair, Güdük Necmi, İnek Şaban, Sidikli Turan bizlerden sizlerden başkaları değil ki...»

Evet sayın Üstat... Onlar bizlerden sizlerden biriydiler... Büyüdüler, çok büyüdüler... Çok büyük birer oyuncu oldular...

GALATASARAY'LIYMIŞIM BEN!

Dolmuş Mizah dergisinde harıl harıl yazılar yazıyorum. Fıkralar, dizi yazıları, düşsel röportajlar, öyküler... Ama hiç birinin altında adım yok... Dolmuş'un parçalarından takma adlar: Direksiyon, egzoz, çamurluk, stepne... Patronumuz İlhan Selçuk... Ama tam patron, tek satır yazı yazmayan, hababam bize yazdıran sıkı bir dergi sahibi!

«İlhan Bey, bakın Akbaba'ya!.. Yusuf Ziya'ya! Her sayı nasıl başyazı yazıyor. Bizim patronumuzun da şöyle derginin başında başyazısıyla boy göstermesini görmek hakkımız değil mi? Yoksun bırakma bizi bu onurdan!»

Dedim ya, İlhan Selçuk o günlerde patron ve yönetici... Pek doğal ki sizli bizli konuşacağız... O da patronluğu çok benimsemiş olacak ki ölçülü bir hoşgörüyle geçiştirecek isteğimi:

«Rıfat Bey! Yazı yazmak çok başka ve çok zor bir iş! Aynı zamanda bir kabiliyet (o zaman yetenek yok) meselesi...»

«Bir deneseniz! Ben sanıyorum ki biraz da cesaret meselesi...»

Bir incelikle sözümü kesiyor:

«Bu kadar değerli yazarlar dururken dergimizde...»

Evet, kimler yazı yazmıyor ki o yıllarda bu Dolmuş dergisine! Aziz Nesinler, Çetin Altanlar, Bülent Oranlar, Süavi Süalpler... Kimler çizmiyor ki... Semihler, Oğuzlar, Eflâtunlar, Suatlar, Zekiler, Orhan Enezler, Tonguçlar, Şadiler... En başta derginin ikinci

sahibi İlhan'ın ağabeyi Turhanlar... Cafer de çizecek çizmesine ama henüz acemi, gelip gidip ilk derslerini almakta... Karikatüristler, yazarlardan daha özgür kişiler... Tümünün imzaları geçerli... Biz yazarlar, yazar değil,yazı kaçakçısı. Uydurma adlarla piyasaya sürüyoruz mallarımızı. Daha çok, Aziz'le ben! Kim bilir, biraz da yazıdan «sabıkalı» olduğumuzdan...

Günler haftalar geçtikçe İlhan Bey'in «Bey»liği kalkıp İlhan'laşıyor... Yani biraz daha yakınlaşıyor yazarlığa...

«İlhan'cığım! Gene benim fıkralardan birini başyazı yerine koyup altına da atmışsın 'Dolmuş' imzasını! İlhan Selçuk ne zaman yazacak başyazısını öğrenmek istiyoruz!»

«Bir denedim bu hafta... Çok zor bu iş Rıfat'cığım! Olmuyor!»

«Biraz dişini sıkıver! Biz başyazı yazmayan patron istemiyoruz, anladın mı?»

Yarım kalmış yazısına bir göz atıyorum. Çok umut verici... İnanıyorum bir gün en azından bir mizah dergisine başyazarlık edeceğine. Bu kadar yazıdan, mizahtan anlayan nasıl kıvıramaz yazarlığı? Kültürse kültür... Diplomaysa diploma... Henüz Hukuk Diploması'nın mühürü bile kurumamış... Söz açılmışken yazıdan kendim için de bir şeyler sorsam:

«İlhan'cığım,» diyorum, «her hafta bir hikâye yazacağıma... Bir diziye başlasam da... Her hafta bu diziden bir hikâye yayımlasak...»

«Ne dizisi... Konu ne olacak?» diye soruyor ilgiyle.

«Şu kadar yıldır, yatılı okullarda okumuşuz. Sanıyorum sen de, Turhan da... Bilirsiniz bu okullarda geçen olayları... Şakalaşmalar...»

«Çok güzel! Hemen başlayabilirsin! Adı ne olsun?»

«Sözgelimi... Haytalar Sınıfı... Hababam Sınıfı... Daha... Daha...»

«Hababam sınıfı güzel!»

Üç öykü birden yazıp masanın üzerine bırakıyorum.

Hemen o hafta başlıyor bizim **Hababam Sınıfı**...

Turhan da resimliyor. Yazan: Stepne... İkinci yazı, derken üçüncü... Üçünü bir çırpıda yazdığımdan dördüncü, beşinci için yeniden patronumu görmem gerekiyor:

«Devam etsin mi yazılar?» diye soruyorum.

«Aman kesme!» diyor İlhan. «Çok güzel gidiyor! Senin haberin yok, ne telefonlar, ne mektuplar... Çamlıca'dan bir bayan telefon ediyor ki... Kim yazıyor bu yazıları diye soruyor. Hangi okulda okumuş?.. Mutlaka Galatasaray'lıdır... Yahu var mı senin Galatasaray'lılığın?»

«Ne Galatasaray'ı... Ben olsam olsam Anadolu'dan geldiğime göre... Fenerbahçe'li olmam gerekir...»

«Canım, okul olarak...»

«Ne okudum Galatasaray'da, ne de öğretmenlik yaptım.»

«Anlat, o Çamlıca'lı Bayan'a öyleyse!.. Bu akşam çalışmaya geleceğini bildiğim için sekizde burada dedim, arayacak seni!»

Tam sekizde çalıyor telefonun zili. Kalemi bırakıp, alıcıya yapışıyorum:«Buyurun!»

«Dolmuş dergisinden birini arıyorum. Stepne adıyla yazı yazan... Sekizde gelecek demişlerdi de...»

«Benim, Stepne adıyla yazı yazan...»

«Adınız?»

«Söylediğiniz gibi, Stepne!..»

«Yani yedek lastik anlamına gelen Stepne, öyle mi?»

«Evet Hanımefendi.»

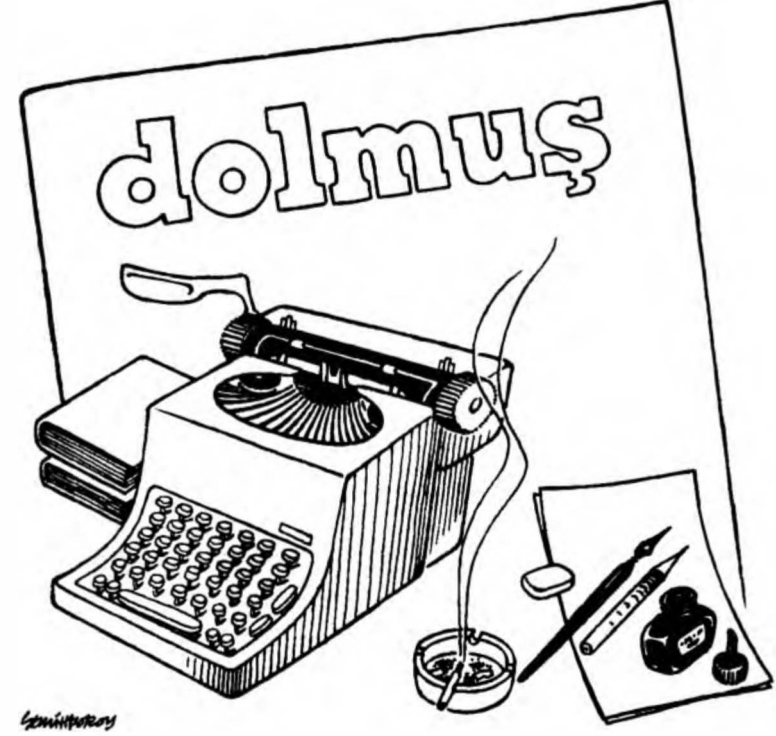
«Asıl adınız?»

«Sakıncalı olmasaydı, dergi asıl adımı yazardı. Stepne diye yazıldığına göre...»

«Peki öyleyse, liseyi nerede okuduğunuzu söyleyin! Galatasaray'lısınız değil mi?»

«Nereden çıkardınız Galatasaray'ı, Hanımefendi?»

«Kocamdan... Hep onun anlattığı olaylar. Siz yalnız Galatasaray'lı değil, kocamın mutlaka sınıf arkadaşısınız! Ah sağ olsaydı da onu size gönderseydim. Bir akşam sizi yemeğe çağırır, bana anlattıklarını bir de sizin ağzınızdan dinlerdim.»

«Vah, vah! Kocanız öldü demek!»

«Hem de siz bu diziye başladığınız günlerde... Bu yazıları kocam yazıyor sanıyorum.»

«Öbür dünyadan öyle mi? Yazıp yazıp postaya veriyor gibi geliyor size...»

«Dergiyi nasıl sabırsızlıkla bekliyorum, bilemezsiniz... Eğer mahzur yoksa bir akşam buyursanız da... Bizim Çamlıca'ya...»

«Çok sağ olun, Hanımefendi... Hemen her saat ayrı ayrı yerlerde işim var... İşler birden açıldı da son günlerde...»

«Ama ben gene sizi arayacağım... İyi akşamlar!»

Bir gün Bizim Yokuş'un renkli kişilerinden yazar Ali Rauf'a rastladım:

«Yahu Rıfat!» dedi, «Sen bilirsin, bu Dolmuş dergisinde **Hababam Sınıfı**'nı yazan Stepne'yi! Hani Stepne takma adıyla bizden biri var ya?»

«Sizden biri mi dedin?»

«Yahu bu Stepne kim?»

«Bilmeem! Ne yapacaktın?»

«Bizim Macit soruyor da...»

Bu kez de ben ona sordum:

«Kim bu Macit?»

«Macit, Galatasaray Müdürü! Benim de Galatasaray'dan sınıf arkadaşım! Bu Stepne'yi bul getir dedi bana!»

«Ne yapacakmış bu Stepne'yi?»

«Sınıf arkadaşımız diyor...»

«Yani senin de sınıf arkadaşın öyle mi?»

«Tabii...»

«Yalnız şunu söyleyebilirim, bu Stepne, ne senin sınıf arkadaşın, ne de Macit Bey'in!»

«Sen şair adamsın ne bileceksin bunları yazanı! Bizim sınıfta geçti onun anlattığı «Satılık inek» şakası... La vache Vendu'yü gözümle gördüm bizim Şemsi'nin sırtında! Hadi dostum, orevuar!»

Biraz da öfkeli ayrıldı. Tam bir hafta sonra Haluk Yetiş'in idare odasında yüz yüze geldik. Beni görünce konuyu anımsamış gibi Haluk Yetiş'e döndü:

«Haluk Bey!» dedi. «Sen bilirsin şu Stepne'yi! Hani şu **Hababam Sınıfı**'nı yazan?»

«Rıfat Bey'e sormadın mı?» dedi. İnceden gülümsüyordu Haluk Yetiş.

«Sordum!» dedi. «Bilmiyor!»

«Bak Rauf Bey, o bilmezse, kimse bilmez Stepne'yi! Boşuna yorulma!»

STEPNE'DEN ÇEVİRİ

Dolmuş dergisinin en hızlı günleriydi. **Hababam Sınıfı** öyküleri üçten ona, ondan yirmiye, yirmiden de otuza doğru ilerliyordu. Ben, «Keselim mi artık?» diye sordukça, İlhan Selçuk:

«Aman kesme, iyi gidiyor!» diyordu.

Gerçekten de iyi gidiyordu **Hababam Sınıfı**. Kabataş Lisesi'nde yatılı okuyan oğlum, bana yeni yeni olaylar getiriyor, anılarımı zenginleştiriyordu. Ölümsüz Üniversiteli Haydar, kaldığımız Yeşiltulumba Sokağındaki evimizin bir odasında Haydarpaşa Lisesi'nde başından geçen olayları anlatıyor, üç gün sonra anlattıklarını dergide okuyunca:

«Olmuyor!» diye küplere biniyordu. «Ben sana böyle mi anlattım. Bu Tulum Hayri de nereden çıktı? O sözleri ben söylemiştim, bizim fizik öğretmeni Sarı Kenan'a. Sen tutmuş Tulum Hayri'ye söyletiyorsun!»

«Bakma kusura Haydarcığım, o kadarcık olur. Senin anılarını yazmıyorum ki... Beni padişah efendimizin vakanüvisi mi sandın!»

Haydar'ın güvensizliği bu yazıların gerçeğe uymamasından değil, benim mizahı yazıları yazamayacağıma inanışından geliyordu. Birçok arkadaşa göre ben 1940 kuşağının hızlı şairlerindendim. Bu tür yazıları nasıl yazabilirdim. Mizahı çok başka bir işti. Mizaha mizahı yazarı olarak başlamalı, böylece de sürdürmeliydi. İşin tuhaf yanı, ben de başka türlüsünü düşünmüyordum. Adımı ancak şiirleri-

min altında görmeliydim. Mizahı öyküleri yazmak benim gibi bir şaire yakışmazdı.

Sınıf adlı bir kitap çıkarıp Türkiye'mizde 142'nci maddeden ilk kez içeri tıkılan anlı şanlı bir şairdim. Markopaşa dönemini üstü kapalı atlatmıştım. Tek başıma bu ünlü dergiyi yürüttüğüm yıllarda bile yazılarımın altında adım yoktu. Sahibi ve sorumlu müdürü olarak adımın geçtiği yıllarda bile kimi yazıları benim yazdığıma kimse inanmıyor, ben de inanmamaları için elimden geleni yapıyordum. Yalnız Basın Savcısı'nın karşısına çıkınca dipten doruğa ben yazmış görünmeliydim, bir iki arkadaşı kurtarmak için. Nasıl olsa yazsam da yazmasam da gidecektim okkanın altına, sorumlu müdür olarak.

Bir gün İlhan Selçuk:

«Dolmuş'taki **Hababam Sınıfı** öykülerini bir kitapta derleyelim» deyince şaşırmıştım. Kitabın bir yazarı olacaktı. Gelenek böyleydi. Şairliğimi iki paralık edip adımı böyle bir kitabın üstüne koyduramazdım. Öyküler dergiden kesildi. Turhan Selçuk güzel bir kapak çizdi. **Hababam Sınıfı**'nın haytaları jimnastiğe çıkar gibi dizilmişlerdi çift sıra... Başlarında da Kel Mahmut... Bu kapağa adımın yazılmaması için hiç bir engel kalmamıştı. Ortalık süt limandı artık. Hele böyle bir kitabın basın savcısını kuşkulandırması için bir neden de yoktu ortada. İlhan:

«Koyalım adını» dedi, «Hiçbir sakınca yok!»

«Hayır!» dedim. «Gene dergideki gibi Stepne yazılsın kapağa!»

«Derginin adı Dolmuş olunca Stepne'nin bir anlamı olabilir ama bir kitabın üstünde Stepne ne anlama gelir!»

«Onu okurlarımız düşünsün!» dedim.

Kitap çıktı. Yazarı Stepne... İster Dolmuş'un yedek lastiği olsun, ister kitabın yazarı... Okuyucu kafasını bu konu üzerinde hiç yormadan beş bin kitap dergi gibi eriyip gitmişti. Kitapçı vitrinlerinde yerini bile almaya vakit kalmamıştı. Aldığım 250 lira, mizahtan, mizah kitaplarından aldığım ilk telif ücretiydi. Şairlik adımı kullanmadan mizah yazarı olmuş, kitap çıkarmış, ilk kez kitaptan para kazanmıştım.

Dergi kapandıktan sonra geriye kalan yeni **Hababam Sınıfı** öykülerinin bir bölümünü de Tan Basımevi'nde Haluk Yetiş basmıştı. Nasıl olsa kitap kendini sattıracaktı. Bu bakımdan dizgi baskı hacıbaba işi olmuştu. Kapağını bile Turhan Selçuk'un dergideki çizgilerinden yararlanarak ben düzenlemiştim. Olmuşken olsun dedim. Ünü Rıfat Ilgaz'ı çoktan aşan **Hababam Sınıfı**'na ilerde sahip çıkabilmek umuduyla kapağa da adımı koydurdum. Birinci kitabın her bakımdan bir devamı olduğu halde ilk eleştiriler çok umut kırıcıydı:

«Birincisi çok daha güzeldi. Ne gerek vardı bu ikincisine?»

Oysa dergide severek okudukları öykülerdi bunlar. Kitap olarak derlenince mi gereksizleşiyor, değerden düşüyordu? Bu tür eleştiriyi yapanların gene de iyi niyetli arkadaşlar olduğunu sonradan öğrendim.

Babıali demirbaşlarından dağıtıcı Faruk, kitabı evirip çevirdikten sonra:

«Nerde Stepneee...» demişti, «nerde Rıfat Ilgaz... Herif yazmış... Ancak iki hikâyesini okuyabildim bu yeni kitabın. Bırak dostum sen bu işleri!»

Ne demek istediğini anlayamamıştım. Şaşkın şaşkın bakıyordum yüzüne:

«Rusçan fena değil!» dedi. «Doğrusu ilk kitabı çok güzel çevirmişsin!»

Ben Rusça biliyordum haaa?.. Haraşo'dan başka tek sözcük bilmiyordum Rusça olarak. Şaşkınlıkla sordum:

«Ben mi çevirmişim. Hangi yazardan?»

«Hangi yazardan olacak! Stepne'den.»

«Yani bu Stepne Sovyet yazarı, öyle mi?»

«Bırak laf cambazlığını... Ha Sovyet yazarı, ha Rus yazarı... Hepsi bir kapıya çıkar... Baktın birincisi iyi gitti, ikinciyi de sen yetiştirdin geriden.»

Babıali'nin Kral Faruk'u beni sinemacılarla karıştırıyordu. Ya

da Mayk Hammer üreticilerine benzetiyordu. Bir koyundan iki post çıkarmakla suçluyordu yani... Haklıydı bir bakıma. Yanlışlığı birinci kitabın kapağına Stepne koymakla değil, ikinci kitabın üstüne kendi adımı yazmakla yapmıştım. Hey garip kişi! Durup dururken ne diye böyle işlere özenirsin! Baban da mı mizah yazarıydı? Şairlik neyine yetmiyordu senin!

DARGIN MIYIZ A BE RIFAT?

Kapıcı Ahmet her zamanki güleç yüzüyle: «Patron, odasında, komada!» dedi.

Ahmet'in bir şaka etme biçimi vardır.Bu verdiği haber de o biçimin güzel bir örneği olabilirdi. Yüzümün anlamını Ahmet'inkine uydurarak sordum:

«Sade kahve içmekten mi döndü yoksa?» dedim.

Basımevindeki işçilerin gizli sözlüğüne göre, hani işte o zenci bozması sevgilisiyle, kirası bir arkadaşla ortaklaşa verilen, hani ordaki evden dönmüş olmasın anlamına gelirdi bu sözüm.

«Yok öyle değil!» dedi Ahmet. «Natık Usta ile Tahtakale'den döndüler.» Bu yanıtı yetersiz bulduğumu anlayınca:

«Yemekten zehirlenmiş,» diye son açıklamasını yaptı.

«Yanlışlık olmuş, patron paraya kıyıp da yemek yemez ki zehirlensin!» dedim.

«Natık Usta vermiş parayı canım!»

«Ha şimdi oldu!»

İşte o zaman zehirlenebilirdi. Beleş buldu mu, sunulan zehiri bile içerdi yudum yudum, tadını çıkara çıkara. Hani ne derler, kefeni beleş bulsa ölümü bile göze alanlardandı patronumuz.

İçerdeki odadan çalınan zil Ahmet'i çağırıyordu. Ben de koştum peşinden.

«Ahmet, karşıdaki doktoru çağır!» dediler, «Çabuk gelsin Yusuf Bey!»

Bizim Yokuş'un en ucuz doktoru Yusuf Bey, tam Halil Lütfü'lüktü Ahmet'in gitmesiyle Yusuf Bey'in gelmesi bir oldu. Şöyle bir bakınca:

«Bir yumurta,» dedi, «çabuk!»

Anlamıştı yemekten zehirlenme olduğunu. En ucuz ilaç da yumurta akı, tüm yemekten zehirlenenler için.

Baş ucunda toplanmıştık patronumuzun. Gözlerini açıp bizlere gülücükler dağıtmasını bekliyorduk. Neyse kırmadı hiçbirimizi.

O hafta çıkan «Dolmuş» mizah dergisinde olayın sonunu aşağı yukarı şöyle bağlıyordum:

Yumurta kırıldı. Doktor yumurtanın akını bir bardağa akıttı. Sayın patron açtı birden gözlerini, «Ahmet,» dedi,«yumurtanın sarısını sonra isterim senden, bir bardağa koy da sakla!»

Yazının gerisi buna benzer biçimde sürüp gidiyordu. İler tutar yerini bırakmamıştım Halil Lütfü'nün. Her şey güzeldi ama, ya Halil Lütfü bunları okursaaa...

Türkiye'de çıkan tüm gazeteleri, dergileri tek kuruş vermeden bulup okuyan patronumuzdan bucak bucak kaçıyordum.

Mutlaka Selçuk Kardeşler'in çıkardığı «Dolmuş» dergisini de bulup okuyacaktı. Aynı basımevinde çalıştığıma göre ne kadar kaçabilirdim patrondan? Sonunda merdivende yakalandım. Tam dönüp gitmek üzerydim ki seslendi üst kattan:

«Rıfat!»

O birkaç basamak indi, ben birkaç basamak çıktım. Tam azarlanacak bir alana girmiştim.

«A be Rıfat, dargın mıyız be?» dedi, en yumuşak sesiyle.

Biraz da şaşkın:

«Neden dargın olalım efendim? Siz bana darılmayın da!» diye kekeledim.

«A be Rıfat bakıyorum iki aydır hiç söz etmezsin Dolmuş'ta benden.»

Demek öyle haa!..

Ben, kendinden söz etmedikçe darılmış oluyordum patrona, öyle mi?

Başladım benim için çok zengin bir kaynak olan patronun kasasından, kesesinden harcamaya.

Ortaokulda öğrencim olan Bayi Nail'den dinlenmiştim. Bir gün Refik Halit'in çıkardığı Aydedeler için gitmişti bizim Nail, Tan Basımevine. Çok kısa boylu olan Nail'in kısa kısa adım attığını gören Halil Lütfü Dördüncü:

«A be Nail,» demiş, «neden böyle kısacıktan atarsın adımlarını be?»

Ne desin Nail Sırman:

«Adımların büyüğünü atamıyorum da ondan!»

«Olmaaz» demiş Patron, «uzun adım atmaya bak! Eğer iki adım yerine bir adım atarsan...»

«Sonra efendim?»

«İki adım yerine bir adım atarsan, altı ay giydiğin ayakkabıyı da bir sene giyersin.»

Doğru hesaba ne denir! Nail de bu fıkrayı Bizim Yokuş'ta nasıl bana anlattıysa, kim bilir daha kaç kişiye anlatmış olacak ki, çok önceleri dergilerden okumuş, öğrenmiştim. Dolmuş dergisi için yeniden yazmanın anlamı olmayabilirdi. Ama ben ne yaptım, öyküyü şöyle yenileştirdim:

«Ayakkabılarımın uzun ömürlü olması için verdiğiniz öğüte çok teşekkürler Sayın Patronum. Anlayamadığım bir yanı kalıyor, benimle böyle yakından ilgilenmenizin.»

Yazım şöyle sürüp gidiyordu:

«Senin pabuçlarından bana ne, ister altı ay giy, ister bir sene! Bana ne bundan! Benim cebime ne girecek?»

«Ben de bunu soracaktım size efendim.»

«Bak oğlum Nail! Daha yeni döşettim muşambaları bu salona. Muşambalar da eskir senin ayakkabıların gibi... Sen altı ay giyeceğin ayakkabıyı bir senede eskitirsen, ben de bu muşambaları o zaman bir sene de eskitirim!»

Bizim Dolmuş'taki fıkra burada bitiyordu ama, henüz Tan'daki işim sürüp gidiyordu. Kalemimin ucu son günlerde ister istemez Patrona dokunuyordu. Dokununca onun kadar ben de tedirgin olu-

yordum. Tan'daki işlerim tümüyle geceye dönüşmüştü. Onunla yüz yüze gelmemekten çok mutluydum.

Lütfü Bey'in işten çıkmakta geciktiği, benim işe gelmekte erken davrandığım bir akşam üzeri kapıda yüz yüze geldik. Yapıştı bileğimden!

«A be çocuk!..» dedi. «İşte böyle olacak fıkra dediğin. Bana ne Nail'in pabuçlarından! Ben kendi muşambama bakarım!»

Patron dediğin böyle olmalıydı işte, biraz da hoşgörü sahibi...

BEN DE YAZSAM O KADAR YAZARDIM!

Tan gazetesi yeniden çıkmaya başlayınca Halil Lütfü Bey beni ayakçılıktan düzeltmenliğe getirmişti. Bizim barınak da böylece «idarehane»ye dönüşmüş oluyordu.

Aziz Nesin yeniden gün ışığına çıkmıştı. Adıyla sanıyla ikinci sayfada fıkra yazması uygun görülmüştü. «Az gittik uz gittik» klişesi ikinci sayfaya oturduğu gün, ben de sekreter yardımcılığına geçirilmiştim.

Barınak olarak seçtiğim ikinci katı, bu kez açıktan açığa iş yeri olarak kullanıyordum sabahlara kadar. Sabahlamakta bir de yardımcım vardı: Arşivci Reşid Halid... İki adının da son harfini «d» ile yazdığından, nazı geçenler ona «d»li Reşit diye takılırlardı. Kimsesi yoktu arkadaşımın yalnızca bir imza kolleksiyonu vardı, bir de pantolonunu sıkı sıkı bağladığı ipten kuşağı... İşler aralanınca karşıma oturur, geceyi yalnız geçirmeyeceğini düşleyerek, beni lafa tutup işimi büsbütün uzatmaya çalışırdı.

İşim, ajanslardan haber çıkarmak, dizgiye gidecek yayınları biçime sokmak, bir de ikinci sayfayı hazırlamaktı. Aziz'in fıkrası da bu sayfada yer aldığı için dört gözle beklerdim yazısının gelmesini. Erkenden gelirse işimin en önemli bölümü bitmiş sayılırdı. Yazı gecikti mi Başmürettip Sabahattin Usta karşıma dikilirdi. Açardım Aziz'in 55'li telefonunu:

«Aziz Merhaba!» diye başlardım.

«Haaa... Yazı mı?..»

«Merak ettim de...»

«Yahu almadın mı yazıyı? Bizim Ateş'le göndermiştim...»

«Gönderdiysen gelir... Bir sorayım dedim de... Hadi iyi geceler!..»

Bir iki akşam sonra gene çeviririm telefonu:

«Aziz, Merhaba!»

«Hay allah! Gene yazı haaa!»

«Yolda mı?»

Çıngıraklı bir gülüş telefonda:

«Yazmadım ki yolda olsun!..»

«Eeee Sayfa yatıyor... Ne yapacağız?»

«Yap birşey canım! Ben şey yazacaktım... Başladım da bitmedi daha... Bitince sana telefonla yazdırsam?»

«Hele sen bitir kolay!..»

Onu lafa tutmamak için kapatıyorum telefonu...

Bir süre sonra açıyorum yeniden:

«Tamam mı?»

«Yahu misafir geldi de... Anlamıyorlar ki halden... Sen hele biraz bekle... Hemen yazar bitiririm.»

Aziz için yazı yazmanın bir zorluğu mu var! Biliyorum, küçümsüyor gazeteyi... Nerde Zekeriya Sertel'lerin, Sabiha Sertel'lerin çıkardığı İkinci Dünya Savaşı'nın ünlü Tan'ı! Aziz 1945'lerde işin sonuna yetişti ama, Tan'ın Tan'lığını da yaşadı.

Üç beş akşam işler düzgün gidiyor. Arada bir kendisi de uğruyor gazeteye. Yazısını bırakırken ayaküstü konuşuyoruz.

Başmürettibi karşımda dikilir görünce anımsıyorum, Aziz'in yazısının gelmediğini. Hemen uzanıyorum telefona:

«Aziz Merhaba!..»

«Yazı bitti. Gönderecek adamım yok!»

«Anladım! Söyle de yazayım!»

Yazıyorum. İri iri yazıyorum ki Başmürettip yazılı kâğıtları kapıp gitsin de dizdirsin diye...

Aziz öğrendi işin kolayını...

Üç akşam sonra:

«Yaz, Rıfat!» diyor.

«Söyle!..»

Yazıyorum... Bir ara tekliyor... Anlıyorum yazılı kâğıttan söylemediğini...

«Yahu Rıfat be!» anladın konuyu! Tamamlayıver şunun gerisini!»

«Peki Aziz! İyi geceler!»

Bir iki gün iş gene düzgün gidiyor... Ne yapsın Aziz... İşleri başından aşkın... Kitapları arka arkaya çıkıyor... Onların düzenlenmesi... Düşün Yayınevi'nin hesapları... Kemal Tahir'le ortaklık çekişmeleri...

Bizim sayfa yatıyor masada... Sabahattin Usta gene başımda.

«Birinci sayfa bile bağlandı!» diye çıkışıyor. Açıyorum telefonu:

«Aziz merhaba!»

«Sen misin Rıfat... Hay Allah!.. Yahu şu Amerikalılar için bir yazı yazacaktım.»

«Daha başlamadın mı yoksa?..»

«Başladım başlamasına da...»

Sabahattin Usta'nın suratı karmakarışık oluyor.

«İlan korum yerine!» diyor. «Bekleyemem bu saatten sonra...»

«Bak Aziz, Başmürettip diyor ki...»

«Yahu Rıfat be!.. Sen yazıver şu yazıyı!.. Çatacaksın Amerikalılara. Nato meselesi işte... Kore'yi de karıştır istersen... Hadi gözünü seveyim!»

«Peki... Yazayım... Hadi hoşçakal!..»

Dönüyorum Başmürettibe:

«Otur Sabahattin Usta... Bir çay söyle!.. Bir de bana!..»

Çaylar bodrum katından gelene kadar iri iri yazılmış iki kâğıdı tutuşturuyorum eline... bir sayfa da çayları içerken yazıyorum... «Ver makineye bunları... Çırağını gönder, sonunu da vereyim...»

Bitmiyor ki Sabahattin Usta'nın çilesi... Beş akşam sonra gene karşımda:

«Aziz Bey'in yazısı?..»

Telefonla arıyorum. Biliyor bu saatte kimin arayacağını...

«Rıfat! Ne var ne yok?..»

«Her şey tamam da, bir senin yazın yok!»

«Gene mi yazı! Tam oturdum yazıyordum ki... Yahu Rıfat... Sendikalar için yazacaktım. Menderes demiş ki...»

«Biliyorum ne dediğini!»

«Yazıver işte... Biraz sert olsun!»

«Arıyorsun o mutlu hapishane günlerini, öyle mi? Peki, peki... Hadi iyi geceler!»

Sabahattin Usta artık hiç titizlenmiyor... Erkenden görünüyor. İki çayı peşin söyleyip oturuyor karşıma:

«Yazıver şu yazıyı da, gidelim erken erken...» diye başlıyor.

«Bekleyelim biraz!» diyorum, «Belki yoldadır.»

Beklemekten de korkmuyor artık. Ne kadar beklese gene de her zamankinden erken bitecek iş... O kalkıp gidince başlıyorum, ajanslardan derlediğim olaylara göre bir fıkra döşenmeye... Sovyetler bir sputnik fırlatmışlar, içine de Layka adlı bir köpek koymuşlar... Köpeğin ne kadar yaşayacağını deneyeceklermiş. Ama Amerikalı köpekseverlerin yüreği nasıl dayanır bu sonu belli ölüme... Bağırıyorlar Sovyet Elçiliğinin önünde «Katil Ruslar! Ne istiyorsunuz bu köpekten!..»

Öyle ya!.. Bir denememi yapılacak, yeryüzünde bu kadar Afrikalı... Bu kadar zenci yurttaş varken...

Yazdığım yazının başlığını beğenmiyor, yeni bir başlık atıyorum:

«Layka, in aşağı!»

Ertesi sabah gazetenin dış yorumcusu Şahin Perese:

«Abi,» diyor, «okudun mu Aziz Bey'in yazısını?»

«Okudum!» diyorum, yüzümün çizgilerini düzeltmeye çalışarak.

«Ne yazı be! Müthiş!»

«Çok mu beğendin?»

«Yazıyor Abi! Var mı Amerikalıları böyle benzeten... Pes doğrusu!»

Akşama doğru düzeltmenler odasındaki yerimi kendisine bıraktığım Nihat Tunalı kapıda görünüyor:

«Abi,» diyor, «biraz gelir misin? Tass muhabiri seni bekliyor.»

Yukarda çalıştığımı henüz bilmiyor olmalı... İndim yanına:

«Hoş geldin!» dedim Kudriyaşov dostumuza, Aziz'le yakınlığımı bildiği için:

«Çok beğendik yazısını Aziz Bey'in!» diyor. Ağzı kulaklarında.

Nihat tutamadı kendini. Bir Sabahattin Usta biliyor durumu, bir de düzeltmen Nihat Tunalı. Haluk Yetiş'in bildiği bile kuşkulu... Nihat durumu düzeltmek için:

«Evet,» dedi, «biz de sevdik. Doğrusu güzel yazı!..»

Ertesi gün merdivende Aziz Nesin'e rastladım:

«Beğendim o yazıyı!» dedi. «Ben de yazsam o kadar yazardım!»

HEY KARGALAR, KARGALAR!..

Tan Basımevin'de biraz da Haluk Yetiş'in bana güveninden olacak, fıstıkisiyle birlikte, her boyaya girdiğim doğrudur. Biliyordum, ucuz işçi oluşum Halil Lütfü'nün yanında büyük «itibar» sağlıyordu bana. Ne pahasına olursa olsun, bu «itibar»ı bozmamam gerekirdi. Bozuldu mu, az ilerdeki Meserret Kahvesi'ne bile giremezdim. Yokuş'un polisleri, kovalayacak adam arıyorlardı dışarda bütün gün.

Basımevi, Yokuş'un yedek rotatifine, dizgi makinelerine sahip olduğu sürece bana burda iş var demekti. Natık Usta ile Şefik Usta'dan operatörlük ehliyeti aldığım için, satır hesabı da olsa dara geldim mi yazı dizdirebiliyordu Lütfü Bey bana. 11 kadratı varsın herkes bir kuruştan dizsin... Halil Lütfü benim dizdiklerimi otuzbeş paradan da hesaplatsa, her zaman için iş vardı bana Basımevi'nde.

Sayın Patronum Edebiyat Fakültesi çıkışlı olduğundan okur yazardan sayardı kendini. Bir gün üniversitede Gazetecilik Okulu'nda derse gittiğini öğrenmiştik. Adının başına bir «Prof» geçirmese de yanımızda yarım profesördü. Kapıcı Ahmet geldi bir gün:

«Seni Patron istiyor,» diye dikildi. Patron beni istedi mi, yepyeni bir işle görevlendirecek demekti.

«Buyrun efendim,» dedim, aralık duran kapısının önünde. (Bu kapı ancak pazarlıktan pazarlığa kapanırdı.)

«Sen eski bir öğretmensin,» diye başladı. «Biliyorsun ben üniversitede derse gidiyorum.»

«Biliyorum,» dedim. «Hep övünüyoruz!»

«Bugün bize Gazetecilik Okulu'nun talebeleri gelecek, matbaayı gezdireceksin.»

«Hay hay, gezdiririm,» dedim.

«Öyle gezdirmek değil, anlata anlata... Önce rotatiften başlayacaksın... Entertypleri, linotypleri anlatacaksın... Sonra klişehaneyi gezdireceksin. Taa mücellithaneye kadar.»

«Olur efendim»

Eee Halil Lütfü Bey yarım profesör olunca ben de yarım asistan oluyorum demekti. Kendimi gösterirnem gerekirdi, Basımevi adına, bütün işçiler, emekçiler adına...

Dediği saatte kızlı erkekli bir kalabalık geldi. Akla gelmedik sorularla bunaltmak istiyorlardı beni. Bildiğim kadarı ile anlattım. Teşekkür edip gittiler.

İki kez daha asistanlık ettim sayın Patrona. İşi kavramam sevindiriyordu onu. Bir gün Basımevi'nde yatıp kalkan bu öğrencilerden biri için:

«Tashihte bir dene bakalım şu Tahir'i» dedi.

«Deneyelim,» dedim.

Bu tashih işi için yardımcı alınırken, Şükran'a, Nihat'a da sormam gerekirdi. Adı Tahir olan bu kavruk delikanlı sınavdan geçti bir iki gece. Olumlu bir rapor alamamıştı.

«Beğenilmedi efendim,» diye verdim rapor özetini, kendisine.

«Ne yapalım bu çocuğu?» diye sordu, sorumluluğu bana yıkmak için biraz da.

«Siz bilirsiniz» dedim.

«Çıkaracağım burdan, hiçbir hayrı yok bize!»

Artık geceleri arşiv odasında kalmasını doğru bulmuyordu. Kim bilir, bizim gececi Hasan Efendi de hoşlanmaz olabilirdi bu çok konuşan ufak tefek delikanlıdan.

«Çıkarırsanız var mı gidecek yeri?» diye sormuş bulundum.

«Yok» dedi. «Bir işe yaramayınca...»

«Tashihten başka bir işte çalıştırsanız?»

«Ne gibi işte?»

«Diyelim ki yazı yazmak gibi... Gazetecilik Okulu'nda olduğuna göre...»

Dilimle tutulmuştum.

«Ver bir konu da yazsın bakalım.»

Okuldan gelince çağırdım onu.

«Nerelisin sen?» diye sordum.

«Acıpayamlı.»

«Sizin oralarda İstanbul'a göç eden var mı?»

«Tek tük bulunur.»

«Sen Tophane Rıhtımına gideceksin! Karadeniz'den gelenlerle konuşacaksın! Sonra Haydarpaşa'ya... Trenden inenlerle... Otobüsten inenlerle... Neden göç ettiklerini öğrenip yazacaksın! Bu yazdıklarını düzeltip Halil Lütfü Bey'e göstereceğiz. Eğer yazıların gazetede çıkmaya başlarsa... Buradan çıkarmayabilir seni. Üç beş kuruş da alırsın üstelik.»

Bu önerim onu sevindirmişti. Anadolu'dan akın akın göçenlerin indiği rıhtımlara, istasyonlara, otobüs duraklarına gidiyordu. Yazılarını biçimleyip Patronumuza sunuyorduk. Tahir'in soyadı başka bir yazarın soyadına benzediği için biraz da yarenlik olsun diye «Mahmutsuz Makal» adını takmıştım ona. Yazıları gazetede yayımlanmaya başlayınca üç beş kuruşla birlikte söz sahibi de olmuştu.

Yazı İşleri Müdürlüğü'nde toplantı vardı bir gün. Nihat'a taşhihçiler adına katılmasını söyledim. Önemli bir işim çıkmıştı o saatlerde. Akşam üstü durumu öğrenmek için buldum Nihat'ı. Sinsi sinsi gülüyordu.

«Nasıl geçti toplantı? Neler oldu?» diye sordum.

«Neler olmadı ki!» dedi. «Senin Tahir Kutsi var ya...»

«Ece?»

«Bizi ele verdi! Başta Rıfat Bey olmak üzere Tan Matbaası tüm solcularla dolu, dedi.»

Katıla katıla gülüyordu. Haluk Yetiş'in idare odası bize yakın olduğu için bu gülmeleri duymuş, kapıdan bakıyordu. Nihat Tunalı onu görünce:

«Haluk Bey anlatsın gerisini» dedi.

«Tahir Kutsi sizi ihbar etti» diye başladı Haluk Yetiş, toplantıda olanı biteni anlatmaya.

«İşinize son veriliyor. Solcular Tan Matbaası'nı işgal etmişler. İdare uyuyormuş. Uyumadığımızı göstermek zorundayız biz de... Düzeltmenler kadrosu toplasın tasını tarağını!..»

Onun şakasına ben de katıldım:

«Tasımız tarağımız olsa solcu mu olurduk?..» dedim. «Lütfü Bey ahlakımız bozulmasın diye bizleri ne tas sahibi etti, ne tarak... Geldiğimiz gibi gideriz. Tan Matbaası'nın kuru sandalyeleri de Tahir Kutsi'ye kalsın bundan sonra!»

REKLAM FİYATINA

Kurtuluş Savaşı yengiyle sonuçlanınca bu savaşla uzaktan, yakından ilgisi olanlar çocuklarının adlarını kız olsun, erkek olsun ya Muzaffer koymuşlardır, ya da Zafer... Kemal'ler, İsmet'ler de bunlar arasındadr. Hemen hemen bu adlarda olanların tümü benden üç beş yaş küçüktür. Çoğunluğu da babalarıyla birlikte ilerici, devrimci en azından yurtseverdir. Tek tük tam tersi çıksa bile, kurallar öyle tek tük lerle kolay kolay da bozulmaz!

Alman arkadaşlarla konuşuyordum bir yolculukta. Bizim ulusal bayramlarımızın çokluğundan söz ediyorlardı. 30 Ağustos'lardan 29 Ekim'lerden, 9 Eylül'lerden...

«Sizin de böyle bayramlarınız çoktur herhalde» dedim. «Siz de çok savaşa girdiniz, çıktınız.»

Almancık güldü, boynunu büktü:

«Biz» dedi, «savaşların başında hep yenmişiz, sonunda hiç bir savaştan yengiyle çıkmış değiliz! Bu yüzden de zafer bayramımız yok!»

Demek Almancıkların Zafer'leri, Muzaffer'leri olmadığı gibi nüfus kütüğüne geçmiş genç Hitler'leri, Himmler'leri de yok, taklitçileri için üzülecek bir konu... Onlar ancak Hitler, Himmler diyebilecekler, «ler»in sonuna bir «ler» daha getiremeyecekler, Konya'ya yaya gidip Kakafoni'ye düşmemek için.

Kastamonu Muallim Mektebi'nden arkadaşım olan Muzaffer'in Çemberlitaş'ta, daha sonra da Yenikapı'da açtığı meyhane-

den söz edecektim. Dinamo'nun da ayrıca uzun süre hapishane arkadışıdır, Ankara'dan...

Muallim Mektebi'nde okumuştur ama, öğretmenlikten gayri her işe girmiş, her işin de üstesinden gelmiştir. Önce iyi bir elektrikçidir Muzaffer. Bu adla sicillenmiş, parmak izi elektrikçi Muzaffer adına dosyalanmıştır. Bir polis şefinin gazabına uğrayıp elindeki elektrikçi belgesi yırtılınca yetiştirdiği elektrikçilerin yanında çalışmak zorunda bırakılmıştır.

Bir ara Yenikapı'da açtığı meyhane, toplantı yerimiz olmuştu, kısa zamanda. Niyazi Akıncıoğlu henüz fakülteyi bitirmemişti, Faruk Toprak okumaktan vazgeçmiş yedeksubaylığı düşünüyordu. A.Kadir, Suphi Taşhan sürgünde, Muhittin, her zamanki Muhittin'di. Birkaç aylığına Taşköprü'ye savcılığa gidip gelmiş kendi deyimiyle, horoz döğüşlerinde yan hakemliğe başlamıştı.

Muzaffer kılığı kıyafetiyle tam kenar mahalle meyhanecisiydi. Aramıza yeni karışanlar oldu mu hiç lafa karışmazdı.

O günlerde yakası hukuk rozetli, İngiliz kumaşı giysili biri gelir gider olmuştu bizim ayaküstü meyhanesine. Bir iki bardak içer:

«Yengeniz hanımefendi fazla kalınama izin vermezler!» diye kalkar trene koşardı. Biz evli olduğuna bile inanmaz, gülerdik. Bu şakacı, sözü sohbeti çekilir kentsoylu baydan hoşlanmaz da değildik...

Bir akşam Niyazi Akıncıoğlu gelmiş geçmiş ozanlardan, daha çok da kendinden şiirler okuyor, hepimizi dört köşe ediyordu. Bizim sayın dost ilk kez bu şiir şölenine katıldığı için yamyassı olmuştu. O da kendi birikimini ortaya dökme coşkusuyla taa derinlere dalmıştı. Tarihten önceki çağlara takılmış, tunç devrine bir türlü geçememişti. Çıkaramadığı çağın bilimsel adını düşünüyor zorlanıyor, sıkıntısından kadehe sarılıyor, bulup çıkaramıyordu bir türlü.

«Hay Allah» deyip duruyordu.

Muzaffer geç kalmamızdan yararlanarak çömelmiş tencere ovuyordu. O güne kadar iyi giyimli bayın yanında lafa karışmadığından, yaptığı işten ötürü de ayıplanmaktan korkmuyordu.

Kentsoylumuz «Hay Allah» diye kıvranıp durdukça acımış olacak ki ona bir yardım olsun diye ovduğu tencereden başını kaldırıp:

«Mezazoik...» deyiverdi çekine çekine.

Kibar müşteri işitmişti ama, bu sözün ondan çıkamayacağına kesin inandığı için eğilip sordu:

«Efendim?»

Gözleri de bizim üzerimizdeydi, verilen yanıtı karıştırmamak için. Muzaffer aynı umursamazlıkla mırıldandı:

«Mezazoik...»

«Mezazoik ha... Ben de tutmuş taş devrinden söz etmeye kalkıyorum size.. Bağışlayın beni beyefendi kardeşlerim! Sen de sayın dostum!»

Adını hemen yetiştirdik Muzaffer'in. O da sözlerine ekledi sıcağı sıcağına:

«Muzaffer Bey Kardeşim!» dedi. «Siz de bağışlayın beni!»

Düştüğü sıkıntılı durumdan kurtulmak istiyordu. Saatine baktı. Gülümsemeye çalışarak:

«Yengeniz hanımefendi bekleyedursunlar!» dedi. «Bir duble daha rica edebilir miyim Muzaffer Bey kardeşim.»

Boğazlayan'dan döndüğüm aylardı. Defterdeki hesaplarım silinmiş yeniden veresiye hesaplar açılmıştı.«Hadi eyvallah!» diye kapıdan çıkarken, Muzaffer:

«Ne içtindi?» diye sormaktan bıkıp usanmıştı.

«Hele sen yürü,» diyordu, «ben arkandan bakar yazarım.»

Durmadan gülerdi, Muzaffer. Gene gülerek eklerdi.

«İp tutmaca git ki, yanılıp yanlış yazmayayım.»

Bütün kışı turşuculuk düşleri içinde geçirdi. Büyük ölçüde turşuculuk yapacaktı gelecek yıl. Fıçılar, variller, tekneler kıştan ısmarlandı, yaza doğru Aksaray'da geniş bir dükkân tutuldu. Biberler, hıyarlar, lahanalar, patlıcanlar alındı. Ayıklandı, yıkandı, salamuralar yapıldı , en modern yöntemlerle fıçı fıçı turşular kuruldu.

Mevsimi gelince her akşam turşuların olup olmadığına bakıyorduk. Tam satışa geçeceği gün Mithat Paşa Stadı'nın elektrik işle-

rini Muzaffer'e verdiler. Çok parlak bir işti Muzaffer için. Meyhaneyi ortağı işletiyordu ama, turşucu dükkânı ne olacaktı?

«Var mı tanıdığın biri?» dedi.

«Çoook!» dedim. «Sen tanıdık iste benden!»

Ankara'dan kardeşiyle birlikte bir arkadaş gelmişti, Dil-Tarih'ten ayrılma, Muzaffer de tanırdı. Söyledim adını.

«Nasıl,» dedi, «kıvırabilir mi dersin?»

«Bir zorluğu yok ki.. Tartıp tartıp satacaklar!»

Hemen haber salındı. İki kardeş birden başladılar, ertesi gün. Önlerine bir defter konmuştu:

«Ne satarsanız yazın deftere!» demişti Muzaffer. «Biber turşusunun kilosu şu kadar kuruş, patlıcan, hıyar, lahana şu kadar... Size günde beşerden on lira... Satış on lirayı bulursa alır gidersiniz her gün... Bulmazsa ben tamamlarım.. On lirayı geçerse işte çekmece, işte anahtar...»

Arada bir görüyordum Muzaffer'i, stadyum dönüşleri... Soruyordum:

«Nasıl gidiyor turşu işleri?..» diye.

«Daha duyulmadı,» diyordu, «on lirayı cebimden tamamlıyorum.»

Bir gün çalıştığı stadyuma uğradım.. Geniş bir mermer panonun önüne kabloları deliklerden geçirip uçlarını sigortalara bağlamaya çalışıyordu. Salkım saçak yüzlerce kablo...

«Aklı karışır insanın bu sigorta tablosunun karşısında!» dedim.

«Benim aklım nerde cıvacak biliyor musun?» dedi. «Bizim turşucu dükkânında! Mübarek dükkân, bir gün de yanılıp on lirayı doldur. Hep yedi lira, sekiz lira...»

«Hep cepten gidiyor desene!»

«Her gün, iki lira, üç lira cepten...»

«Aksaraylılar, ya duymadılar ya duydular da turşu sevmiyorlar... Ya da senin turşularda iş yok!»

Keyfi yerine gelmişti. Uzun süre güldükten sonra:

«Bunu hiç olmazsa sen söyleme!» dedi. «Bir hıyar turşusuyla şişeyi devirmedik mi seninle!»

Yalnız biz mi, evde çoluk çocuk, ağız tadıyla turşu yiyordu, bu işe başladı başlayalı...

«Öyleyse duyuramadık, dostum!»

«Meraklı Turşucu Muzaffer diye afiş mi astırayım! Gerçekten de meraklı olduk! Sen olsan, merak etmez misin! Yedi lira, sekiz lira...»

Bütün yaz böyle geçti. Satış on lirayı aşmadığı gibi, son günlerde daha da düşüyordu.

Bir öğle üzeri Yenikapı'da rastlamıştım Muzaffer'e.

«Yürü!» dedi. «Bir de vakitsiz gidelim şu dükkâna!»

«Gidelim!» dedim.

Arka sokaklardan yürüdük, yan sokaktan kıvrılıp girdik dükkâna. Alışkanlıkla defterin başına oturdu. Defterin sayfası tertemizdi.

«Ne o?» dedi, «Hiç gelen giden olmadı mı?»

«Oldu ama önemsiz... Yazarım sonra...»

«Canım önemli, önemsiz, hemen yazacak değil miydin?»

Sayfaları geriye doğru çeviriyor, çevirdikçe güleç yüzü karmakarışık oluyordu:

«Bak kardeşim!» dedi. «Bir aydır doksan beş lira kadar açık var... Yani cebimden tamamlamışım. Bugün şu dükkânı kapatsam ayda yüz lira kazanç, açıktan! Ben daha çoğunu istemiyorum ki! Bu kadar kazanç yetişir bana! Bu iş burda biter, neyiniz varsa alın çıkın!»

Bir şeyler söylemek istediler, dinlemedi:

«Tamam, dostum! Haydi güle güle!»

Onlar da çok üstelemediler, çıkıp gittiler. Sigara paketini uzattım:

Yaktığı sigarasını bitirmek üzereydi ki elinde tenekeyle bir delikanlı girdi dükkâna.

«Biber turşusu!» dedi.

«Ne kadar!» diye sordu Muzaffer:

«Bir teneke!»

«Ne? Bir teneke mi?»

«Çok mu şaştın Abi!»

«Yoook!» dedi. «Karışık istemedin de!»

«İstemem!» dedi, «çocuklar biberini daha çok seviyor turşunun»

«Hangi çocuklar?»

«Kadırga Yurdu'nun çocukları!»

«Yaaaa!»

Öfkeyle tenekeyi kaptı adamın elinden. Üzerinde «biber» yazılı fıçının başına gitti. Kapağını kaldırıp kepçeye yapıştı. Şöyle bir salladı. Kepçe boşlukta dönmüş olacak ki başını uzatıp baktı içine:

«Boş!» dedi, şaşkınlıkla, «Fıçı boş!»

«Sahi mi?» diye yürüdüm fıçının başına.

Öbür fıçıların da kapağını açıp açıp bakıyor renkten renge giriyordu.

«Rezalet!» dedi. «Kimisi boş, kimisi dibinde!»

«Duyulmadı haaa..» dedim, «Bırak Aksaray'ım, Kadırgalılar bile duymuş!»

Muzaffer kızmıştı ama, soğukkanlılığını yitirmemişti. Kendini daha da toplamaya çalışarak.

«Kaçtan alıyordun biber turşusunu?» diye sordu alıcıya.

«Kaçtan olacak,» dedi, «otuz kuruştan».

Keyfi yerine gelmişti Muzaffer'in, gülüyordu:

«Reklam fiyatına!» dedi, «Sırf duyulsun, diye! İyi ki tam zamanında yol vermişiz! Sonunda, gelenlere hiç turşu vermeyip daha da içeri atacakmış beni boyuna!»

ABDÜLCANBAZ ARTİST AJANI

1956'lar, 1957'ler Türk mizahı için verimli olumlu yıllardı. Turhan Selçuk'un Abdülcanbaz'ı da bu yıllarda doğmuş, halkımızca sevilmişti. Senaryosunu Aziz Nesin'in hazırladığı ilk dizinin sonlarına doğru Turhan Selçuk, Dolmuş'un idare odasında:

«Rıfat Bey», dedi «Abdülcanbaz'ın ikinci dizisini de sizinle hazırlasak.»

«Bilmem ki...» dedim. «Yürütebilir miyiz... Yazayım da, eğer beğenilirse...»

«Şimdiden sizden ricam... kimse duymasın... Milliyet'te çıktığına göre, hele İpekçi'nin kulağına aman gitmesin!»

«Hiç merak etmeyin...» dedim.

Alışınıştık nasıl olsa gölgede yaşamaya. Bizim Yokuşta günlük yaşamımdan başlayarak aldım Abdülcanbaz'ı yanıma... Siyasete karıştırdım, tutturamadım, profesör yaptım, kıvıramadım. Ticarete soktum, yürütemedim. Yapa yapa bu ünü daha yeni oluşan Abdülcanbaz'ı artist ajanı yaptım! Bir yazıhane açtırıp başlattım ajanlığa. Kenar mahalle kızlarını artistlik için ayartmaya, boy boy resimlerini çektirip, önce resimleri el altından piyasaya sürmeye başlattım. Baş rollerde oynatacağım diye paralarını alıp, Yeşilçam'a figürandır diye satmaya. Derken film çekmek için bir ekiple Adana yolculuğu-

na çıkardım. Tek adamı da yazıhane kapıcısı Kırkdalga İbrahim. Yarı uyur yarı uyanık, ortalarda dolaşıp durmada...

Başladı Milliyet'te bizim Abdülcanbaz'ın ikinci serüveni. Bir kaç günlük senaryo hazırlayıp veriyorum Turhan Selçuk'a. Bu ortaklaşa işi dolmuştaki karikatürcüler bile bilmiyor. Yalnız odacıdır diye bir basımevi'nden alıp getirdiğim Kemal Bayram Çukurkavaklı biliyor, bana yakınlığından ötürü...

Abdülcanbaz'ın ayartılan kızlardan oluşturduğu ekip, film çevirme dümeniyle Adana'ya düşünce, karısı dolayısıyla yarı Adanalı sayılan Kemal Bayram'a iş düşüyor, senaryoyu hazırlarken:

«Kemal, say bakalım Adana'nın barlarını!» diyorum.

Ikınıyor sıkınıyor, tek bar adı bulup çıkaramıyor Kemal... Önünden bile geçmemiş ki Adana'dayken, saysın! Bütün kahvelerle aşçı dükkânlarını, köftecileri bülbüller gibi sayıyor, çıraklık ettiğinden her birinde.. Eeee benim yolumsa bugüne kadar Adana'dan geçmemiş, çıkarabilirsen çıkar, senaryonun gerisini.

Bir gün Abdülcanbaz'ın gerisini oturup yazdığım Dolmuş İdare Odası'nın kapısında bir kalabalık. Kemal idareci vekili olarak soruyor onlara:

«Kimi istiyorsunuz?»

«Biz Tarsus'tan geliyoruz. Turhan Selçuk'u istiyoruz!» diyorlar.

«Ne yapacaksınız Turhan Selçuk'u?»

«Abdülcanbaz için»

Bana dönüp bakıyor, sorarcasına . Hiç oralı olmuyorum. Söz vermişiz Turhan'a açık etmemek gerek çalışmamızı.

«Siz hele şöyle oturun!» diye yer gösteriyor kapıdakilere... Masalardan birini çeviriyor konuklar. Üniversiteli kılıklı bir genç açıyor konuşmayı:

«Çok iyi gidiyor Abdülcanbaz!» diyor, «Düşündük ki biz Tarsuslu gençler olaraktan... Madem bu Abdülcanbaz Adana'ya kadar geldi, Tarsus'a da gelemez mi dedik. Gidip kendisinden soralım Turhan Selçuk Bey'in...»

Kemal Bayram'ın gözleri bende. Üstelik anlamlı anlamlı da

gülüyor. Kuşkulanıyor Tarsuslu gençler, acaba şu yaşlıca bay sakın Turhan Selçuk olmasın diye... Bir ara lafa ben de karışıyorum:

«İyi ama, sizin Tarsus'ta neyiniz var ki Abdülcanbaz'ın işine yarayacak? Barlarınız var mı Abdülcanbaz'ın kızları için?»

Öyle ya, bizim sıkıntımız barlardan. Abdülcambaz artist ajanı!

«Barlarımız olmasa da ünlü kebapçılarımız, meydan kahvelerimiz, Tarzanımız, şu kadar yüzyıldır uyuyan yedi uyurumuz var!..»

Yazıyorum anlattıklarını birer birer, önümdeki not defterine.

«Daha neleriniz var, tanınmış kişileriniz, kabadayılarınız?»

Bildikleri adları sıralıyorlar, hiç kaçırmıyorum.

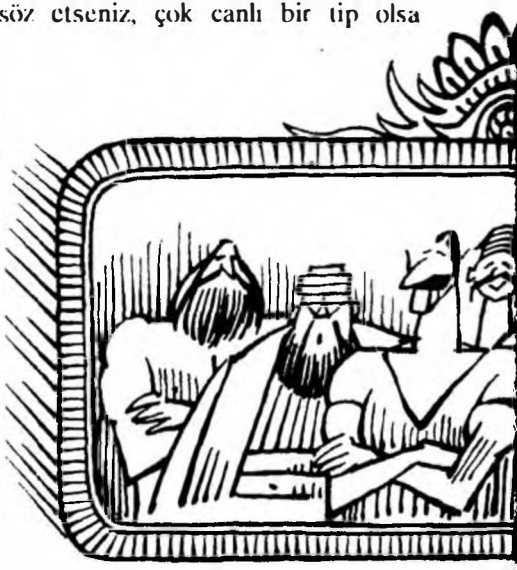
«Hele kebapçının bir çırağı var ki, adını her Tarsuslu bilir...»

«Nedir adı?»

«Ferit. Ustası dönerin başındaki çırağına seslenir. '**Yelle** Ferit!' diye. Tarsuslular birbirine takılır, yelle Ferit diye bu yüzden.»

Hemen geçiriyorum bunları da notların arasına.. .

«Biraz da Tarzan'dan söz etseniz, çok canlı bir tip olsa gerek...»

«Öyledir bizim Tarzan'ımız. Yaz kış dağda bayırda. Ayağında bir kısa don. Tarsus'u diktiği ağaçlarla cennete çevirdi Tarzan...»

«Yedi uyurların mağaralarından da söz edin biraz!»

Biri bırakıp biri başlıyor. Durmadan yazıyorum anlatılanları. Öyle bir konu zenginliği ki yazdıkça tozuyor. Konu darlığından Adana barlarına tıkılıp kalan Abdülcanbaz ekibi tutuyor Tarsus'un yolunu.

İlk iş Tarsus'un Tarzan'ı ile tanışmak oluyor. Sonra çıkıyor yedi uyurların sızıp kaldığı mağaraya Abdülcanbaz:

«Ulan kalkın!» diye bağırıyor. «Ne yatıp duruyorsunuz şu kadar yüz yıldır! Bu memleket sizin yüzünüzden battı! Geceli gündüzlü uyumayı siz öğrettiniz bu millete! Kalkın ulan Mernuş'lar, Tebernuş'lar, Şazenuş'lar, Kefeştetayyuş'lar, Yemlayha'lar, Mekseleyna'lar, Misleyna'lar!.. Ulan, sen de kalk köpoğlu köpek. Kıtmir misin ne boksun!»

Bir tekme de Kıtmir'in kıçına! Döner Ustası, Turhan'ın fırçasıyla Milliyet'in sayfasından sesleniyor çırağına:

«Yelle Feriiit!..»

Ferit'in elinde kahve tepsisi, durmadan yelliyor, dönerin sönen ateşini.

On beş gün sonra Tarsus'lu üniversitelilerin, başını çektiği kurul Dolmuş dergisinin kapısında... Beni aynı masada görünce Kemal'den izin almadan sarıyorlar dört yanımı:

«Efendim,» diyorlar, «Size teşekküre geldik. Abdülcanbaz tam Tarsus'lu oldu. Hele Tarzan... Kendisinin de saygıları, selamları var size! Ellerinizden öper!..»

Kemal'le birlikte ben de telaşlanıyorum. Ya Turhan Selçuk duyarsa. Turhan'ın da duyduğu bir şey değil, ya Abdi İpekçi duyarsaaa!»

Bir hafta sonra kapıda bir kurul daha. Kemal kuşkuyla biraz da korkuyla bakıyor kalabalığa:

«Kimi aradınız?»

«Biz Mersin'den geliyoruz. Rıfat Ilgaz Bey'i arıyoruz!»

Duyulmuş duyulacağı kadar bu iş!

«Hoşgeldiniz,» diyorum.

«Geçin şöyle. Sizin neyiniz var bakalım? Tarzan'ınız, Yedi uyurunuz, Feritleriniz?»

«Nelerimiz yok ki. Önce denizimiz, küçük bir adada kalemiz, kıyıda gazinolarımız, plajlarımız, barlarımız...»

Çıkarıyorum, bizim not defterini, habire yazıyorum, Abdülcanbaz'ın şanlı ekibi, Mersin'i kasıp kavurduktan sonra Beyrut Barları'nda Hacıağalar'ın arasında alıyor bir hafta sonra soluğu. Ve... Bizim soluğumuz da burada kesiliyor. Beyrut'tan bir kurul kalkıp Dolmuş dergisinin Sarol Han'daki idare odasında beni bulamayacağına göre... İstimimizin sonradan gelmesi gerekiyor. Bu iş de burda bitiyor, Abdi İpekçi duymadan... Yalnız izinsiz kurul kabul etmemizi Abdülcanbaz'ın ünlü çizeri duyuyor, doğal olarak. Her zamanki çelebi gülüşüyle:

«Teşekkür ederim Rıfat Bey!» diyor, «Ben yeni bir diziye geçeceğim yakında. Bu sefer yalnız deneyeyim diyorum.»

«Abdülcanbaz sizin! Gönülden başarılar!..»

Tarsuslular'ın bir armağanı olan Tarzan'ı o yılların anısı sayarak bir türlü unutamıyor, değerli arkadaşımız...

BENİ EZBERE ÇİZEN SANATÇI, BEDRİ KORAMAN

İkinci Dünya Savaşı'nın Dünya'da mı, yoksa Türkiye'de mi geçtiğini anlayamadığımız yokluk, yoksunluk yılları... İyi niyetli Hasan Ali Yücel, bu yıllarda Adapazarı'ndan alıp İstanbul'a gönderiyor beni, hasta ciğerlerimi onarayım diye. İstanbul'da bu işe elverişli ne et var, ne süt, ne de taze yumurta... Ekmek bile karneyle... Daha çoğunu istersen, teki bir liraya karaborsada, ekmeğin...

Aylığımın, seksen üç lira seksen bir kuruş olduğunu düşünürsek, demek seksen üç buçuk ekmeğe öğretmenlik yapıyorum, Karagümrük çocuklarına. Onlarla kaynaştığımı yakından izleyen Sayın Müfettiş, önlem olsun diye Nişantaşı'na sürüyor beni. Tramvay parası iki kat oluyor böylece! Yayan gitsen gidilmez, taa Aksaraylardan... Bu da para cezası gibi bir sürgünlük!

Birbirinden seçkin öğrencilerim de olmasa, hiç tadı tuzu olmazdı bu sade suya öğretmenliğin. Bir 3 C sınıfım var ki, zehir gibi çocuklar doğrusu... Hem dost, hem dert ortağı... Gorki'nin **Hayim ile Artem**'i yeni çıkmış, alıyorum... Bu kitapla giriyordum 3 C'ye, veriyorum düzgün okuyan öğrencilerden birinin eline.Çıt yok sınıfta! Neden çıt çıksın! Gorki'yi dinlemezlerse Tahsin Banguoğlu'nun yeni çıkan Dilbilgisi'ni dinleyecekler... Dinlemesinler de ne yapsınlar!.. İsterse çıksın biri de çıkarsın o çıtı bakalım! Çıkarsın da alsın Banguoğlu'nun aküzatiflerinden boyunun ölçüsünü!

Ne o? Pencerenin önünde, Oktay'ın yanında oturan delikanlı, Gorki'yi dinlemiyor da arkadaşının kulağına bir şeyler mi mırıldanıyor?

«Sen!» diyorum, «Sen kalkar mısın?»

Semih yavaş yavaş doğruluyor sırasından. Mizah dergilerine daha yeni yeni karikatür çizmeye başlayan eli ayağı düzgün tam bir öğrenci izlenimi veren bizim Semih Balcıoğlu bu, ayakta dikilen!

«Anlat bakalım!» diyorum, «**Hayim ile Artem**'i okuduğumuz kadarıyla!»

«Anlatayım efendim!» diyor, ama nesini anlatsın, **Hayim ile Artem**'in. Dinlemedi ki Semih.

«Hayim efendim... Bir gün efendim... Artem'le karşılaşmış efendim...»

«Sonra?»

«Sonra efendim...»

Sonrasını dinlemedi ki Semih, anlatsın. Ben başlıyorum gerisini anlatmaya:

«Sonrası şu!.. Gorki'nin hikayesi herhangi bir yerde okunurken kim olursa olsun, dinlemezse, ne karikatürist olabilir ne de ressam!.. Karikatür, yalnız eline kalemi, fırçayı alıp çizgi çekme sanatı değildir. Çizilenlerin bir de özü olacak! Bu öz tüm sanat dallarını sevmekle gelişir. Hele edebiyatı sevmeyen karikatürist değil, hiç bir şey olamaz!»

Semih başka hiçbir şey olmak istemiyor ki... Sadece karikatürist olmak istiyor! Yeter ona bu kadar çıkışması Hocasının!

Ortaokullar bitmiş, Akademiler sona ermiş, hemen her vesileyle karşıma çıkmıştır Semih. Hep Nişantaşı Ortaokulu'nun o sevimli, güleryüzlü Semih'idir. Ağarmaya başlayan saçlarıyla bile... Sorar gibi gelir bana... «Hani o gün sınıfta hiç birşey olamaz demiştin Hocam, olabildim mi, o bir şeyden?»

Bir gün Cumhuriyet'te uzattığı fotoğrafının bir yüzüne şunları yazdım:

«Hocası olmakla övündüğüm Semih Balcıoğlu'ya...» Bir yanıt değil mi, onun duyulur duyulmaz sorusuna, bu yazdıklarım?

Semih, bir yakınıyla TAŞ adlı bir mizah dergisi çıkarıyor bir zamanlar. Yazı kadrosuna hocasını almayı da unutmuyor. Çıkacak derginin reklamı için bir gün haber salıyor bana. Tan'dan kalkıp derginin yönetim evine geliyorum. Kadrodaki tüm arkadaşlar hazır. Ratip Tahir Burak günlük gazetelerde çıkacak reklam için krokilerimizi çiziyor, sıradan. Güzel İstanbul Türkçesiyle de cezaevi anılarını dile getiriyor!.. «Oldu da bitti Maşallah!» adlı karikatüriyle Demokrat Parti iktidarını sünnet ettiği için girdiği hapisten daha yeni çıkmıştı.

Sıcağı sıcağına anlatıyordu koğuş arkadaşlarının kimliklerini.

Yanına aldığı bir iki açıkgözle mahalle aralarında işaret kazıkları çakıp yol istimlaki dümenine ev sahiplerini haraca kesen bir kaldırım mühendisinin öyküsünü de sunuyordu bu arada.

Cezaevinde koğuş arkadaşı olan bu haybeden mühendisin serüvenini, öylesine tatlı anlatıyor ki:

«Üstat!» diyorum. «İzin ver de yazayım bütün bunları, çıkaracağımız Taş Dergisinde, yayımlansın!»

Sen üstattan öykü konusu değil, canını iste! Vermem demez ki. Taşkasap Mahallesi diye bir dizi yazıya başlıyorum, ilk yazı da bu «Kaldırım Mühendisi»... Sonraları kitaplarımdan birine de geçiriyorum bu öyküyü...

Krokimin çizilme sırası bana da geliyor, ben notlarımı alırken. Oturtuyor karşısına beni de, üstat. Bir tane çiziyor, olmuyor. Bir tane daha çiziyor, tutturamıyor. Yerini kaydırıp bir daha çiziyor, beğenmiyor. Bir tane daha... Azardan azardan da öfkeleniyor... Suçu kendimde aramaya başlıyorum, içimden içimden... Yerini değiştirip bir de yandan çiziyor. Gene tutturamayınca:

«Öf be!» diyor. «Benzetemiyorum! Nerden çizersem çizeyim. Atatürk'e benziyor!»

Ben, bugüne kadar hiç Atatürk'e benzediğimin farkında değildim. Böyle bir savım da olamazdı ama. Üstat çoook Atatürk resimleri çizmiş olmalı ki, eli ister istemez Ata'nın çizgilerine kayıyor. Arkadaşlar, son çizdiğine de bir göz atıyorlar:

«Doğru!» diyorlar. «Tıpkı Atatürk! Şaşılacak şey!» Atıyor kağıdı, kalemi elinden:

«Başkası çizsin!» diyor, «Ben çizemiyorum, görüyorsun Semih'ciğim!»

Semih de bir deniyor ama, kendisi de beğenmiyor.

«Peki,» diyorlar, «kime çizdirelim!»

Semih, işin başında olduğu için daha da telaşlı:

«Hemen klişeye vermeliyim ki...» diyor, «Yarın çıkabilsin gazetelerde...»

Arkadaşlardan biri, «Bedri çizse nasıl olur!» diyor.

Semih de uygun buluyor, bu görüşü. Bedri sürekli Milliyet'te.. O mu buraya gelsin, ben mi oraya gideyim?

Açıyor telefonu Semih:

«Bedriciğim», diye başlıyor «Taş için krokiler çizdiriyorum da, sıra Hocam Rıfat Bey'de. Onu da sen çizsen dedik de...»

«Hay hay!» diyor herhalde karşıdan ki, Semih soruyor:

«Hemen gelebilir misin buraya?»

Semih'in yüzünden, anlaşılıyor ki Bedri gelemeyecek! Her ikisini de zor durumda bırakmamak için:

«Canım, ben giderim!» diyorum.

«Hayır gelmesin!» diyor herhalde Bedri, hemen şimdi gelmemi istemeyebilir diye yeniden soruyor Semih:

«Ne vakit gelsin peki? Yarın mı?»

«Hiç zahmet etmesin!» diyor Bedri herhalde.

«Yani?»

Anlaşılıyor artık «Ben çizer gönderirim hemen!» dediği...

«Bakmadan mı çizeceksin!» diye soruyor, biraz da kuşkuyla.

Evet! Bakmadan çizecekmiş!.. Hemen de gönderecekmiş biriyle!

Milliyet'ten biri çok geçmeden elinde çiniyle çizilmiş krokimle geliyor. Elinden kapıp bakıyoruz! Ratip Tahir:

«Evet!» diyor. «Ancak bakmadan çizilir, Rıfat Bey'in başı!»

Bu baş, yalnız ertesi günün çok sürümlü gazetelerinde değil, çok sonraları 50 Yılın Türk Mizahı adıyla İş Bankasının hazırlattığı kitapta da, adıma ayrılan bölümün üst başında çıkıyor.

Aradan gene yıllar geçiyor. Kastamonu gazetesinde «Ormanlar Sultanımız, Veedi İlhan'ımız» için yazılmış yazının gene üst ba-

ında, adımın da üzerinde, gene o baş!.. Benden çok Bedri'nin malı olan o çizgiler. Siyami Özel'in değer bilirliğinin bir simgesi olarak Kastamonu gazetesinde, gene karşımda!

Uzun süredir karşı karşıya gelemedim Bedri Koraman'la. Yapıtlarıyla her gün yüz yüzeyim, gazetesinde... Son kez, Üç Maymun Kabare Tiyatrosu'nda karşılaşmış, aynı masada oturmuştuk. Kendimizi oyunun yazarı Suavi Süalp'in çağrısı üzerine tiyatro izlemeğe gelmiş sanırken, sahnede Üç Maymun'un dost oyuncularının dostça bir laf karıştımaları üzerine, salondakiler, geriye dönmüş ikimizi seyretmiyorlar mı?

O geceden sonra aradan on beş yıl geçti en azdan... Yeni dergi çıkaracak arkadaşlar, Bedri'den krokimin çizilmesini isterlerse ondan on beş yıl önceki çizgileri alacaklar demektir. Gene de korkmuyor değilim Bedri'nin ustalığından. O beceri sahibi eller, on beş yıllık zaman aşımını da yüzüme vurmadan bırakır mı yakamı acaba?

Geçen gün Milliyet'in üst köşesinde elinden çıkan çizgilerle değil de, üzüntülü bir resmiyle karşılaştım. Ekose pijamasının içine sinmiş, yarı uyur, yarı uyanık... Altında da dolgun harflerle şöyle bir başlık:

«Karikatürist Bedri saldırıya uğradı.»

Altında şu yazılar:

«Gece saat 02'de eşiyle evine gelen arkadaşımıza ateş etmek isteyen saldırganın, silahı tutukluk yaptı. Bundan yararlanan Bedri, saldırganın üzerine atıldı. Çıkan boğuşmada saldırgan, arkadaşımızı tabanca kabzasıyla yaralayarak kendisini bekleyen otomobile binip kaçtı.»

En değerli sanatçımızın yaşamı bir tabancanın, mermisinin kapsülüne bağlı! Ateşlenirse bizi bırakıp gidecek, ateşlenmezse bize bağışlanmış olacak!

Bu ortamda, demek böyle değerlendirilecek sanatçılarımız bundan sonra, öyle mi?

O, ÖNCE BİR «EDİTÖR»DÜ...

Adımızla okur karşısına çıkamadağımız yıllarda, sayıları az da olsa, ancak bizi gerçekten iyi tanıyanlar iş verirdi. Ne yazık ki bu yıllarda, memlekete demokrasiyi getirmek için esip gürleyenlerin partisi, söz sahibiydi. Oysa onların iktidara gelmesine büyük etkisi olan Markopaşa mizah eyleminin içindeydik. Bu uğurda verilen Sabahattin Ali gibi bir de kurbanımız vardı.

Milli Şef döneminin yıkılmasıyla iktidara gelen Menderes, okuduğu hükümet programında, kısaca:

«Dışardan beslenen mizah dergileriyle de uğraşacağız!» diyordu.

Bu söz söylendiği gün Aziz Nesin, Medet'i yayımlıyor, ben de Hür Markopaşa'yı çıkarıyorum. Dergiye o günlerde çektiğim manşet şuydu:

«Giden Paşa'm ama gelen Ağa'm değil!»

Düşünün bir!.. İki mizah yazarıyla uğraşmayı programa alan bir hükümet çıkmıştı karşımıza!

Gerçek kimliğimizle bizleri yakından tanıyan genç kuşaktan bir aydın kişi vardı. Henüz yazıya bile başlamamıştı o yıllarda, İlhan Selçuk!

«Kapandı yüzümüze dergi kapakları

Bir varmış, bir yokmuş olduk sağlığımızda»diye dizeler döktürdüğüm bu dönemde, derginin kapağını da, kapısını da açıp iş vermiş, adımla sanımla beni sigortalı bile yapmıştı. Kapısını öylesine

açmıştı ki, bu kapıdan yalnız ben değil nice arkadaşlar da geçmişlerdi rahatça.

Dolmuş dergisine, gene İlhan Selçuk'un bir ortakla çıkardığı spor gazetesine kimler girmemişti ki... En başta Dinamo, sonraları damadı olan Teoman, Kemal Çukurkavaklı, sonradan mühendis olan İlhan, Vecdi, Ferit, Orhan Kemal, Suavi Barutçu vb...

Suavi fakültelerden birine kayıtlıydı, ama gider miydi gitmez miydi, belli değildi. Tanıştığımızda hapisten yeni çıkmış, hemen düzeltmenliğe başlamıştı. Türkiye Spor'un düzeltmen ekibi hep benim arkadaşlarımdan oluşuyordu. Ekip adına imza atıp aldığım 600 lirayı gecede ikişer kişiye onar liradan bölüştürürdüm. Ay otuz bir çekti mi açığı cebimden kapatırdım. Bu duruma düşmemek için birkaç gece de benim çalışmam gerekirdi. Her şeyin nedenini arayıp bulmaktan hoşlanan kimi arkadaşlar:

«Yahu Rıfat'ın ne çıkarı var bu işten!» diye sorsalar da kimseden akla yatkın bir yanıt alamazlardı. Dostların beni alışverişte görmeleri de bir kazanç değil miydi, bunca işsizlikten sonra!

Dinamo, çalışmazdı düzeltmenlikte. Mizahı dergisi için üç dilden çeviriler yapardı, haftalığı kırk liradan.Parasını hemen günü gününe aldığı için yaşamından çok hoşnuttu. Belki de şu kadar yıldır düzgünce aldığı ilk haftalıklardı bunlar!

Mizahtır diye yazdığım sayısız öyküler, dizi yazılar birikmişti elimde. Bunları kitap olarak da yayımlamam gerekirdi. Tanınmış kitabevleri benden çekiniyordu nedense... Bu kitapların çıkması için adımdan vazgeçebilirdim. İlhan Selçuk'la böyle bir kitap denemesine de girişmiştik. İş yayınevi bulmaktaydı. En sağlam yayınevi o yıllarda Remzi'ydi. O da çok düşünmeden, «Ha... ha... hayır!..» demişti.

Türkiye Spor, Tan Basımevi'nde çıktığı için geceleri geç vakit rotatifin başında bekliyor, sortiden çıkan gazeteleri madrabazlara (semt dağıtıcıları) verdikten sonra sabaha doğru yatmaya gidiyordum. Bu işi daha genç arkadaşlar yapamaz mıydı? Suavi'yi uygun bulmuş, ortakların izniyle de bu işin başına geçirmiştik. Düzeltme yaptığı geceler sabaha da kalıyor, tüm geceyi uykusuz geçiriyordu.

Bu işler Kızılay yararına değildi doğal olarak... Az da olsa emeğin bir karşılığı olacaktı. Babasından gelen öğrenim parası da eklenirse evlenmek işten bile değildi. İşte, Suavi'nin evlenmesi tam bu aylara rastlar!

Gazeteler, dergiler kapanmıştı ama, evlenmiş olan Suavi başka alanlara kaymış, işleri iyice hızlandırmıştı. Birkaç ortak açtıkları bir mobilya mağazasının açılma töreninde bulunduk biz gizli işsizler... Bundan sonra da Suavi ve arkadaşlarını görmek için bir mobilya fabrikasının yönetim odasına gidip gelmeye başladık. Her gidişimde boş durmuyordum doğal olarak:

«Suavi», diyordum, «şu bizim kitapları ne zaman basacağız?»

Bunları Şişli'nin sanayi kesiminde söylüyordum. Oysa kitaplar Bizim Yokuş'ta basılırdı.

«Babıali'ye ne zaman adımını atacaksın?» demek istiyordum. Daha 27 Mayıs olmamıştı.

Suavi, her zaman olduğu gibi, sabırla, «Dur Rıfat!» diyordu. «Zamanı var daha!»

Bu biraz da vaat anlamına gelirdi. Bekleyecektik ister istemez.

«Tamam!» dedi keyifli olduğu bir gün, «Yayınevi'ni açıyoruz!»

«İkimiz mi?» diye sordum.

«Hayır!» dedi. «Üçümüz!»

«Üçüncü de nerden çıktı?»

«Hapisten !» dedi. «Meşruten tahliye!»

Şarta bağlı olarak salıverilmiş biriydi demek ortağımız. O da herhalde bizler gibiydi.

Anlattı: Birlikte yatmışlardı ilk yıllarda. Beş altı yılı içerde geçmişti. Yeni çıkıyordu, çıkınca da işsiz kalmamalıydı.

«Kabul!» dedim, kendisini görüp tanımadan. Arkadaşlar tanıyorlardı ya, yeterdi. Öğretmendi, edebiyat öğretmeni... Çoluğu çocuğu vardı. Bir daha işine dönemeyecekti. Tıpkı benim gibi... İstanbul için yazılmış bir şiiri olduğunu anımsanıştım.

İlk toplantıyı yapmıştık, bana soğuk davranıyordu ama, dışar-

daki yaşama alışamadığından da olabilirdi. Ya da bana öyle geliyordu. Aydınlar Han'da oda bulduk. Paralel de olsa telefonumuz da vardı. İş bölümü yaptık. Suavi hesap işlerine bakacak, arkadaşımız müdür olacaktı. Ben de basımevlerinde yazdığım kitapları dizdirip bastıracaktım. Üstelik yayınevinin sahibi de ben görünecektim Maliye'ye karşı. Arkadaş, şartlı tahliye edildiği için müdür olsa bile böyle kitapçılık gibi kuşkulu işler yapamazdı, doğal olarak.

Birinci kitap kısa zamanda çıktı:Bizim Koğuş! Beş bin kitabı dergi gibi verdik dağıtıma.

Bir ay sonra iadeler geldi, hesap görüldü. Satış yarı yarıya! Eh reklamsız, ilansız ancak bu kadar satabilirdi. Ama müdürümüz küçümsüyordu bu iki bin beş yüzlük satışı. Kabataş'ta yatılı olan oğluma iadeleri göstererek:

«Bak,» dedi, «Babanın kitapları hiç satmadı!»

Müdürümüzü sevindirmek için ne yapıp da beş bin kitabı bir ayda satabilmeliydik!

İkinci kitabımız da **Hababam Sınıfı**'nın üçüncüsü. Satış aynı... Bugün bile rekor olan böyle bir satışla gene de güldürememiştik müdürümüzün yüzünü.Diretmişti bir gün:

«Artık ciddi kitaplar basalım!»

Bir Mizah Antolojosi hazırlattık, telif parası verip. Kitabın kalınlığı yüzünden masrafı da iki kat olmuştu. Verdik onu da dağıtıma. Satış. Yüz altmış kitap!

Paramız bu kitaba bağlanıp kalmıştı. Elimizdeki kitapları Anadolu'ya yollamalıydık. İşin önemli yanı artık müdürümüze düşüyor. Paketlemeler, yazışmalar başlamalıydı. Gelgelelim bir kıpırdanma yoktu arkadaşımızda. Gelen mektuplar kapının altından sürülüyordu. Ancak öğleleri gelebiliyordu işe.

Bir gün dolaşmaktan yorulmuş, odamıza uğramıştım. Müdürümüz o saatlerde pek bulunmazdı. Meğer o gün oradaymış. Masasında ellerini ayaklarını açmış dinleniyordu. Kendisini hasta sanır, dinlenmekten çok hoşlanırdı. Belki uzun süre içerde kalmanın sonucu, der, doğal bulurduk. Beni karşısında görünce kaşları çatıldı:

«Ne işin var senin burada?» diye çıkıştı.

«Hiiiç!» dedim. «Biraz oturayım dedim de...»

Şaka yapıyor sanmıştım doğrusu.

«Hayır,» dedi, «Burda oturamazsın!»

«Neden?» dedim. «Anlayamadım!»

«Sen matbaaları dolaşacak değil miydin!»

«Dolaştım! Oturup bir çay içeyim, demiştim.»

«Gelemezsin buraya! İş bölümü yapmadık mı? Buraya giremezsin sen!»

«Yaaa!...» dedim. «Bilmiyordum, bu odaya giremeyeceğimi! Öyle demek... Bu iş burada biter öyleyse!»

Hani bir oyun yazarı «Gar Yayınları» diye bir piyes düzenlese, şu anlattığım diyalogu olduğu gibi yazsa. Tam burada bir parantez açsa... Bu parantezin içinde de (Suavi girer) dese... Ve gerçekten yazıhaneye ayda yılda bir uğrayan Suavi de tam bu anda sahneye girse. Seyirci ayağa kalkar:

«Olmaz bu kadar rastlantı!» diye tiyatroyu altüst ederdi.

Kim ne derse desin, Suavi tam bu sırada içeri girdi. Kapıyı açarken son repliği benden aldığı için, O Eyüp Peygamber'i çatlatan soğukkanlılığı ile:

«Evet!» dedi. «Bu iş burada gerçekten biter!»

İyi ki burada bitti! Suavi yıllarca aynı işleri yaptı, ben de kendi alanımda öyle! Bu işten en yararlı çıkan gene müdürümüz oldu. Artık ona bir konuşmada belirttiği gibi kimse «editör» demeyecek ama, senaryo yazarı diyebileceği gibi, bir yarışmada aldığı ödülden ötürü romancı da diyebilecek!

Ama ne olursa olsun bir «editör»dür önce.

TAHTIREVAN EKİBİ

Lambo'nun küçük bir oda genişliğindeki meyhanesi tıklım tıklımdı. Çoktan beri uğramayan Karagümrük Ortaokulu'ndan tanıdığım Nusret Beygo, Doktor Cemil, Dragos'taki yazlığından inen Can Yücel hep köşede kümelenip kalmıştık. Bu dostları tek tek ben tanıştırmış olabilirim önceden ama, özel çabalarıyla içtenliklerini geliştirmişler, bir araya gelince de böyle kopmaz, bölünmez olmuşlardı .Doktor Cemil:

«Yahu!» dedi. «Bu havada burada durulur mu be?»

Daha öğleden nasıl da bu kadar kişi bir araya gelebilmişti. Hem de herkesin gezdiği, dolaştığı güzel bir yaz gününde.

Can Yücel, burda durulamayacağını hepimizden iyi biliyordu ama, Dragos'tan anne-baba havasından sıyrılıp dost havasına girmek için kalkıp gelmişti. Maliye Bakanlığı'nın müfettişi olan Nusret de bu havayı koklamak için girmişti bu tilki inine. Bir ben kalıyordum, günlük yaşamın sınır mayınlarını patlatmak pahasına uzaklara açılması gereken.

«Durulmaz Cemilciğim, ama nereye gidebiliriz ki!..» dedim.

Cemil doktordu ama cezaevinden yeni çıkmıştı. Bir davadan ötürü hala Ankara'ya gidip geliyordu. Açıkçası boşta sayılırdı. Can Yücel henüz baba parası harcıyordu. Bense Tan Basımevi'nde ayakçılık günlerimi yaşıyordum az parayla. «Hadi kalkalım!» demesi gereken kişi Beygo'ydu. Durumuna göre pilavdan dönmeyecek

olan bir o vardı içimizde. Beygo da anlamıştı sonunda gayretin dayıya düştüğünü. Cemil cebine göre akıllıca bir laf attı ortaya:

«Bizim Müeyyet nöbetçi!» dedi. «Ona gideriz.»

Müeyyet deyince yanlış anlaşılmasın, erkektir, doktordur. Hepimizin tek tek yakın arkadaşıdır. Nöbetçiliği de Yakacık Sanatoryumu'nda... Benim ortalama on, on beş yıl ince hastalık terleriyle birlikte ecel terleri döktüğüm ünlü sanatoryumda. Taa o zamanlardan beri de ayak basmamıştım. Ayrıca, Nazım Hikmet'le ayaküstü tanıştığım yerdi. Her bakımdan önemliydi benim için.

Yakacık'a kadar sürecek yeterli istimi tuttuktan sonra çıktık yola. İstim mi fazla geldi, aradan çok mu zaman geçti, yoksa birbirimizle kaynaştığımızdan çevremize bakacak zaman bulamadığımızdan mı, Yakacık'a neyle, nasıl geldiğimizi anımsayamıyorum. Sanatoryumun bahçesinde Müeyyet'in bizi karşılamasıyla açılıyor belleğimin yeşil perdesi, bugün. «İşte arkadaşlar,» diyorum, «şu bölge bize, biz veremlilere yasaktı. Tek adım atamazdık şu çizgiden!»

Başhekim acımasız patron İhsan Rıfat gözümün önüne geliyor:

«Ancak taksit vermek için sınır aşılabilir.»

Bir gün oda arkadaşım İdris:

«Doktor bey,» demişti vizitede, «bize yoğurt yazar mısın?» Suratı allak bullak olmuştu Sayın Başhekimimizin:

«Ne yoğurdu?» diye çıkışmıştı. «Yoğurt, yoğurt! Hiç yoğurt yarar mı yaramaz mı diye düşünmez misiniz!»

Ama biz gene de düşünürdük, o odadan çıktıktan sonra:

«Bir yoğurt on kuruş olursa, iki yoğurt yirmi kuruş olur. Dilenci bir olsa şekerle beslersin! Yüz hasta olsa, yüzü de yoğurt istese, eder bin lira! Burası özel hastane, devlet hastanesi değil ki, yemeyen domuz olsun.»

Yakacık artık, Sosyal Sigorta'ydı.

Müeyyet'e sormutum:

«Yoğurt yazıyor musun?» diye,

«Ne yoğurdu! Geçti o günler! Parasız ilaç yazıyorum, verem ilacı! Var mıydı sizin zamanınızda?»

«İhsan bey, parayla hava verirdi, ciğeri saran zarın arasına! Sağ yanım bu yüzden hala yapışıktır. Sen plombaj ameliyatı nedir biliyor musun? Bilmezsin! Ancak duymuşluğun vardır. Parası çok olanlara uygulanırdı bu ameliyat! Plevrasına hava yerine parafin doldururlardı. Hali vakti yerinde olanlara altın diş hesabı!»

Biz verem üzerine bilimsel konuşmalarımızı sürdüreduralım, masamız da yavaştan yavaştan hazırlanıyordu. Turhan adlı bir doktor arkadaş, mutfağa gidip geliyor, işleri düzenliyordu.

Demek ben de doktorların yemek yediği şu masalarda, onların tabakları, çatalları, kaşıklarıyla yemek yiyebilecektim:

«Hey anam!» dedim. «Sayın İhsan Rıfat! Senin Sanatoryumun kimlerin eline geçti! 5 numaraya, ölüyor diye kapattığın veremli, şimdi doktorların arasında, yemek masasında! Nerdesin, gel de gör!»

«Cerrahpaşa'da Phitisiyoloji Kürsüsü'nde doçent!» dedi Müeyyet.

«Demek verem ticaretini bıraktı, kendini bilime verdi öyle mi?»

Biri laf karıştırdı:

«İkisini birden yürütüyor!»

Masamız da hazırdı artık. Bardakları doldurduk.

«Haydi arkadaşlar!» dedim, «Ticareti bırakıp kendini bilime veren doktorların sağlığına içelim!»

«Bir de Tevfik İsmail gibileri var! Bizim Heybeli Başhekimi, sözgelimi...»

Üç kez Heybeli'de yatmıştım, 360 hastayı girerken de çıkarken de «Başhekim muayenesi»nden geçirirdi, kulak dayamacasına. Aylık muayeneleri de ekleyelim, beklenmeyen olaylarla birlikte. İnsan gücünün üstünde bir çalışmaydı onunki. En önemlisi İkinci Dünya Savaşı'nda Heybeli'de yataklar satılmazdı. Ekmeğin karneyle verildiği dönemde, Heybeli'de ekmek karnesiz veriliyordu.

Can Yücel'le bir şiiri aşağıdan yukarıya doğru okuma yeniliğini bulmamıştık henüz. Galatasaray'daki pansiyonuna kimlerin ge-

lip gittiğini anlatması bizi neşelendirmek için çok bile gelmişti. Can pansiyonun sürekli konuğu Metin'in bir serüvenini anlatmaya başlamıştı. Doktor Cemil'in gülerken sandalyesinden kaydığını gördük. Hepimiz de öylesine gülüyorduk ki, Cemil'in, masanın altında biraz çokça kalıdığının geç farkına varmıştık. Can sözünü bitirip de onun hala sandalyesine dönmediğini görünce elini uzatıp bir yokladı:

«Cemil» dedi. «Geç yerine artık!»

Beygo şöyle bir çekip masanın altından çıkaracak oldu.

«Sızmış!» dedi. «Kıpırdamıyor.»

«Çek iki elinle!» dedim, « Sıkı tut da çek!»

Denedi. «Kurşun gibi» dedi, «gelmiyor!»

«Cemil, Cemil, biraz toparlan, be kardeşim!»

Doktorlar meslektaşlarına sahip çıkmak istiyorlardı. Ancak masanın altından çekebilmişlerdi ortaya.Müeyyet:

«Yatsın yukarda,» dedi.

Sandalyeye bile oturtamadıkları arkadışımızı, nasıl yukarı çıkarabilecektik? Bir doktoru hastane hademelerinin omuzlarına da yükleyemezdik ya...

«Bir sedye...» diyecek oldu, Doktor Turhan...

«Hayır,» dedim, «sedye olmaz, omuzda! Dikkat... Tahtırevan ekibi!»

Kendinde biraz güç bulan sandalyesinden kalkmış, Cemil'in iki yanında yerini almıştı.

«Ekip dikkat! Yapış! Hoop! Hasta, omuza!»

İkişerden dört kişi hamur gibi yere yapışmış olan arkadaşımızı omuzladıkları gibi doğru doktorların yatak odasına!

Bu iş olurken Mücyyet, ortalığı ayıklamış, durumu görmemesi gerekenlere ufak hizmetler bulmuştu. Cemil'i törenle yatırdıktan sonra yerlerimizi almıştık. Buraya gelmeyi ilk aklına getiren Cemil olduğu halde hızlı gitmenin cezasını çekmişti. Biz çoktaan akşam serinliğinde ikinci aşamaya geçmiştik.

Bir ara beyaz gömleklilerden biri Mücyyet'i görmek istemişti.

«Doktor Bey!» diye girdi salona.

«Söyle,» dedi Müeyyet, «Ne var ne yok aşağıda?»

«Sinemacı geldi! Film göstermek istiyor.»

«Göstersin,» dedi. «Toplansın hastalar salonda.»

Biz bu işleri Valide Bağı'nda yapardık gençliğimizde. Sinemacı gelir, makinesini kurardı. Bir canlılık gelirdi, bizim ölemediklere. Kızlarımız boyanır , soluk yüzlerini kızartırlar, gençlerimiz ikinci tıraşlarını olurlardı. Mektup, kitap, dergi alışverişleri hep bu saatlere sığdırılırdı.

«Ben de gideceğim sinemaya!» dedim.

«Olur!» dedi Müeyyet.

Nusret'in biraz keyfi kaçar gibi olmuştu. Öyle ya. Sinemaya gitmek gerekliyse Beyoğlu'ndan ne demeye gelmiştik buralara.

«Gidelim!» diye tutturdu Can Yücel: «Heeeey kalkın, ne duruyorsunuz!»

Sandalyeler getirildi. Oturmadan önce, Müeyyet:

«Aramızda eskiden Yakacık'ta hastanemizde yatmış biri var, arkadaşlar!» diye başladı. Adımla sanımla tanıttıktan sonra, sözü bana bıraktı.

«Geçmiş olsun arkadaşlar!» diye giriştim, nazlanmadan:

«Ben de sizlerdenim!.. Hem de eski Yakacık hastalarından!»

Bu Sanatoryumdan gelip geçtiğimi belirtmek için de:

«Beş numara duruyor mu?» diye sordum!.

Gülüştüler. Bekleme odasıydı beş numara! Bu odaya biri kapatıldı mı, sağ çıkmazdı, kimi üç gün dayanırdı, kimi beş gün!

«Arkadaşlar!» dedim. «Ben beş numarada tam bir buçuk ay kaldım!..»

«Sonra?» diye sordular merakla...

«Beni kolay kolay postalayamazsınız, dedim, İhsan Bey'e, sizin keyfinizle değil bu!»

«Sonra ne oldu?»

«Başhekim İhsan Bey, yanlış iş yaptığı için hastalarından utanıyordu. O yollamak istedikçe ben direndim! Bakın şu kadar yıl son-

ra sapasağlam, aranızdayım! Yasak bölgede az önce doktorlarla yiyip içtim! Siz bakmayın söylenenlere, onlar sanıldığı kadar becerikli değildir. Biz istemezsek, kolay kolay öldüremezler adamı! Aman bu konuda hiç kolaylık göstermeye kalkışmayın onlara, sakın! Sonuna kadar direnin, onları utandırmak için!»

Bugün Zeytinburnu Dispanseri'nin Başhekimi olan Müeyyet Boratav, hastalardan çok gülyordu.

ZİYA GİREMEZ!...

Akbaba mizah dergisi, yarım yüzyıldır yayında kaldıysa, Yusuf Ziya'nın, politika anlayışından almıştır gücünü. Bu politika deneyimlerini, ne Adnan Menderes'e uygulamıştır, ne İnönü'ye, doğrudan doğruya yanında çalışanlara uygulamış ve olumlu sonuçlar almıştır. Aylıklı yazarlar, parça başına çalışanlar, ücretlerde bir ayarlama mı istiyorlar, bir yüksek politika deneyimi bir parmak bal olarak çalınmalıdır ağızlarına:

«Çocuklar,» denmelidir, «pek yakında bir Şeytan dergisi çıkaracağım. İşlerimiz iki kat artacak, yüz lira alan iki yüz lira.. İki yüz lira alan dört yüz lira almış olacak böylece!»

Bu müjdeyi tatlı diliyle sayın Yusuf Ziya Ortaç versin de sen inanma bakalım! İnanma da ertesi gün zam iste bakalım!

Tam bu sıralarda girdim Akbaba'ya. Girdiğim yayınevinde, çıkmayacak olan Şeytan dergisinin sandalyeli, masalı, düşsel bir sekreteri oldum girdiğim gün. Demokrat İzmir'deki Fıkra yazarlığıma kendi isteğimle son verince ister istemez İstanbul'a dönmüştüm. «Sürekli iş gerekirdi de neden sürekli işi bırakıp İzmir'den döndün?» diyebilirsiniz. Demokrat İzmir gazetesi sahibi Adnan Düvenci'yi bilseniz, önce onun yanında altı ay nasıl çalışabildiğime şaşar, böyle bir sorudan hemen vazgeçerdiniz.

İzmir serüvenimi bakın Fethi Savaşçı Tiyatro 77'de nasıl anlatıyor. Önce Düvenci'nin Demokrat İzmir adlı gazetesini ve patronunu nasıl tanıtıyor onu görelim:

«Adnan Düvenci'nin yazarlara saldırışlarından bir kesit verelim daha önce:

«Sen kim oluyorsun! Benim gazetemde böyle şey olmaz! Benim gazetemin şanı şöhreti cihanı tuttu. Sen kimsin! Söyleyin kapıcıya bu adamı kapıdışarı etsin!»

İri yarı kapıcı, görevi yerine getirir, istenilmeyen insanı yaka paça kucaklayarak kapının önüne çöp kutusu gibi bırakıverirdi. Hele adam alacaklıysa işveren, polise telefon eder: 'Kardeşim! (gardaşım) komiser (gomiser) Bey! Ben falan gazetenin patronuyum! Şimdi bir pis herif geldi. Gazetenin önünde bağırıp çağırıyor. Tehditle benden para sızdırmak istiyor. Bu memlekette kanun yok mu?»

İşte böyle bir gazetede ben, bugün olmadı yarın, yarın olmadı öbürgün diye avutula avutula sözleşme imzalamak için tam altı ay bekletildim, günlük fıkramı, haftalık pazar yazımı bir günlüğüne aksatmadan... Bu sözleşmeyi Şakir, bir türlü hazırlayamadı. Patron hemen her gün emir verirdi, muhasebedeki bu arkadaşa:

«Şakir!.. Bitsin bu iş bugün! Öğleden sonra şu sözleşmeyi hazırlıyıver!..»

Yanıt hazırdı Şakir'de:

«Olur Beyefendi! Başüstüne!»

Tam böyle altı ay... Ne Adnan Düvenci emir vermekten yıldı, ne de Şakir, «Başüstüne!» demekten yoruldu...

Ve bir gün Rıfat Ilgaz pılıyı pırtıyı toplayıp...

Fethi Savaşçı'dan dinleyelim gerisini:

«O zamanlar TİP Genel Başkanı M. Ali Aybar Ege gezisindeydi. Samim Kocagöz'ün arabasıyla Söke TİP İlçe Kongre'sine Rıfat Ilgaz da çalıştığı gazete adına katıldı. Konuşmacıları dinledikten sonra güzel bir yazı yazdı. Gazete işvereni (Adnan Düvenci) yazıyı yayımlatmadı. Ertesi gün Rıfat Ilgaz'la işverenin ağız kavgasını dinledik. İşveren:

«Yahu, Rıfat Ilgaz kardeşim (gardaşım), seni niçin çağırttım biliyorsun?»

«Biliyorum!»

«Şu dünkü Söke yazından dolayı.»

«Eee! N'olmuş yazıma!»

«Kardeşim, (gardaşım) çok işlek bir kalemin var... Ama hep sol tarafa yatıyor... Halbuki benim gazetemi sağcılar da okuyor...»

«N'apalım okuyorsa?»

«Biraz da sağ tarafa yatır kalemini!..»

Rıfat Ilgaz ayağa kalktı. Elindeki kurşun kalemini işverenin yüzüne atarken:

«Bende satılık kalem yok! Sen kendine bir başka satılık yazar ara!» dedi.

Merdivenlerden aşağı koşarak indi. Arkasından yarı hayran, yarı heyecanlı, yarı korkulu gözlerle bakakaldık.

Savaşçı bunları yazarken şu aklımdan geçenleri de bir bilseydi:

«Çok teşekkürler sana çok sayın işveren! Ne iyi ettin de şu bizim sözleşmeyi Şakir'e hazırlatmadın! Ben bu sözleşmeyi eğer imzalamış olsaydım, o kurşunkalemi nasıl atar da çıkabilirdim! Fethi Savaşçı kardeşe bu içtenlik kokan yazıyı nasıl yazdırabilirdim!»

Şimdi ben işverenin birini İzmir'de bırakmış, İstanbul'da yeni bir işveren'in yanında düşsel Şeytan adlı mizah dergisinin yazılarını hazırlıyordum. İzmir'deki gibi sözleşmesiz, pazarlıksız... Özel İdare kalemine gelir gibi aksatmadan geliyor, köşedeki masamın başına çöküyor, öğlenleri Çemberlitaş'taki Ahmet'ten şarabımı içiyordum, o günün dergi kapağı, hünerbazı Bülent Şener'le...

Bir gün yeni işverenim Yusuf Ziya Bey'in odasına girerken içerden gelen yüksek sesli konuşmalar duydum. Belliydi üstadın birine öfkelendiği. Gürültü artınca dönüp gittim kapısından.

Şeytan'da çıkacak yazılarım için avans istemekti niyetim. Öfkelendi mi yatışıncaya kadar yanına girilmesi doğru olmazdı, eğer mutlaka o gün avansın alınması gerekliyse. Bir iki saat yatışmasını bekledikten sonra girdiğimde hala öfkeliydi. Azarlar gibi sordu:

«Bir şey mi var?»

«Ne olsun efendim,» dedim, «biraz para gerekti de...»

«Para mı?» dedi. «Ne parası?»

«Şeytan'da çıkacak yazılarım için...»

Bu yazılar, çekmecesinin gözünde özel bir zarfın içindeydi. Çıkardı zarfı , eliyle şöyle bir tarttı. Karıştırdı:

«Git Ahmet Bey'e, versin!» dedi.

İş karışmasın diye de hemen ekledi:

«Şeytan için değil... Akbaba'da çıkacak ilk yazın için versin avansı... Yüz lira. Yeter yüz lira!»

Sanki para ona lazımdı da biliyordu yüz liranın yetecceğini.

Çıkarken:

«Duydun değil mi gürültüyü.» dedi. «Edepsiz, benim kim olduğumu bilmiyor daha. Rıfat'cığım , sen söyle, allahaşkına! Edebiyat öğretmenliği yaptın! Beni bilmeyenleri sınıfta bırakıyordun, diil mii!?»

Az önce içerde bir gençle yaptığı çekişmeden söz etmek istiyordu.

Doğruydu söyledikleri. Türk şiirinin Beş Hececisinden biriydi Yusuf Ziya Ortaç... Ben hececiler için öğrenci çaktırmamıştım ama, bugün Ziya Bey'i bilmeyene Halit Kıvanç'la Orhan Boran puan vermiyorlar yarışmalarda...

Bir gün bizim Akbaba yönetim evinde karikatüristlerin çalıştığı odanın kapısında şöyle bir tabela okudum:

«Buraya ziyaretçi giremez!»

Demek karikatürcülerin özel ziyaretçileri, işi azıtıp sayın Patronu rahatsız etmiş olacaklardı. Nasıl katlanacaklardı bizim karikatürcüler ve onların yakın arkadaşları bu yasağa!

Biçimine getirip en kısa zamanda indirilmeliydi bu yasak yaftası . Ya da daha başka bir oyun, bir incelik gerekirdi. Bambaşka bir çözüm yolu...

Karükatürcü zekası, hiç mi Cafer Zorlu'ların, Semih Balcıoğlu'ların, Zeki'lerin, Mim Uykusuz'ların, Ferruh'ların, Nehar Tüblek'lerin işine yaramayacaktı? Bu zeka, hiç mi kendi özel işleri için geçerli olmayacaktı, şöyle bir dakikalığına işte o beklenen zeka, kendini göstermişti.

Bir fırçanın ucuyla «Ziyaretçi»nin «...retçi»si karalanacak geriye Ziya kalıverecek... Veee tabela da şöyle oluverecekti:

BURAYA ZİYA GİREMEZ!»

Ah görseydim bu tabelayı Ziya Bey ilk kez okurken!..

Duydum ki elli yıllık AKBABA kapanmış! Karükatürcülerin odasına ne ZİYA giriyormuş artık, ne oğlu, ne de karükatürcülerin özel konukları...

MAKARNA NE İŞE YARAR

Doktor Hanım soruyor bana:

«Hani siz büyükannemin evinde gizli gizli yatıp kalktığınız günlerde Nahit'in size çıkardığı pekmezi, büyük küpten nasıl tabağa koyduğunu biliyor musunuz»?

«Hayır,» diyorum, «pekmezin nasıl konduğunu bilmiyorum, ama tadı hala damağımda! Onun halis üzüm pekmezi olduğunu çok iyi biliyorum!»

Evet, pekmezin katkısız üzüm pekmezi olduğundan hiç kuşkum yoktu. Tadı bu günmüş gibi damağımdaydı.

«Ezine'den göndermişlerdi o pekmezi, Büyükanneme. Ben Talebe Yurdu'nda kalıyordum. Eve arasıra gelir, bu pekmezden ben de yerdim.»

«Anımsıyorum, eve geldiğiniz günleri! Alt kattan güzel bir ses gelirdi, güzel söylenen bir şarkı... Hangi şarkıyı söylerdiniz, biliyor musunuz? 1944'lere dönün!.. O yıllarda çıkmıştı bu şarkı... Biraz da Batı müziğinin etkisi. ..»

Düşünüyor Doktor Hanım. Kocası Profesör arkadaşım gülüyor:

«Ben de söyleyeyim mi, Rıfat Bey!» diyor, «Hala evde söyler o şarkıyı!»

Doktor Hanım:

«Nerden bileceksin!» diyor, «Daha yoktun ki sen! Tıbbiyede üçüncü yılımdı benim!.»

Kocası birden bana dönüp soruyor:

«Menekşe, lale, hanımeli diye sözler var mıydı içinde bu şarkının?»

«Tamam!» diyorum. «Bu şarkıydı işte! Hemen her gelişinizde bunu söylerdiniz! Sana gönül verdim vereli, sararıp soldum aman, gibilerden sözler de olacak içinde! Ezberlemiştim bayağı!»

Birden durgunlaşıyor Doktor Hanım:

«Evet!» diyor. «O yıllarda bu şarkı düşmezdi dilimden!»

«Sesinizin güzel olduğunu söylerler miydi arkadaşlarınız, Talebe Yurdu'nda?»

«Hiç şarkı söylemezdim ki Yurt'ta! Neler, ne sesi güzeller vardı, aramızda!..»

Yıllar sonra bu konuşma olurken, yanımda kızım Yıldız'la oğlum Aydın, Bebek'te küçük bir kulüpteydik. Yıldız henüz dünyada yoktu bu konuştuklarımızın geçtiği yıllarda, Aydın'da tam dört yaşındaydı.. . İlgiyle dinliyorlardı ikisi de.

Bu olayın geçtiği ev Zeyrek'te eski, köşk biçimi bir Osmanlı eviydi. Ezine'li Nahit'in kaldığı ev... İktisat Fakültesi'ndeydi, 1944'lerde Nahit... Kaldığı ev Büyükanne'sinin eviydi. Çok sonraları öğrenmiştim. Doktor Hanım'ın Nahit'in yeğeni olduğunu. Uyanık bir üniversiteli, sevdiğim bir arkadaşımdı Nahit...

Polisçe aranıyordum, beş on gün kadar kalmam gerekiyordu, bu iki katlı evde. İkinci kat hemen hemen kendisine ayrılmıştı Nahit'in. Kimse inip çıkamazdı odasına. Ben sığınmak için geldiğimde, yaz dönemi sınavlarına hazırlanıyordu. Ya da Büyükanne'si böyle biliyordu. Ben, onu çalıştıran bir arkadaşı olmuştum, diyelim ki hocası... Bütün gün çalıştırıyordum! Akşam oldu mu kapıdan uğurlanıyordum, durumu kurtarmak için... Peşimden kapı kapanıyor, ben gene, içerde kalıyordum. Nahit Büyükanne'sinin yanına girerken ikinci kattaki odamıza çıkıp uzanıyordum. Nahit'in yatağının üstüne.

Doktor Hanım'ın sözünü ettiği pekmez, bizim yedek besinimizdi. Yiyecek bir şey bulamazsam, Nahit hemen mutfağa iner, bir

tabağa pekmez koyup getirirdi. Ama nasıl konduğunu bilmezdim pekmezin.Bunu, yıllar sonra, Nahit'in yeğeni Doktor Hanım şöyle açıklıyordu gece kulübünde:

«Pekmez küpün dibine inince bir de ne görelim! Küpün dibinde hamur olmuş uzun makarnalar... İçi boş cam boruları andıran çatal çubuklar!.. Bu makarnalar küpün içine nasıl düşer diye günlerce düşündük, bulamadık... Meğer küpün kapağını açmak, küpten bir kapla pekmez alıp bu kabı belli olmasın diye yıkayıp yerine koymak zor olduğu için, Nahit paketten uzun çatal makarnalardan bir tane çekermiş, bir ucunu küpe sokar, ikinci ucunu emer, pekmezi sifondan akıtır gibi, tabağa doldururmuş... Gelgelelim her seferinde küpün içine giren bölüm yumuşar, kırılır, küpte kalırmış! Makarnaların küpe nasıl düştüğüne aklımız nerden erecekti! Ancak Karartma Geceleri adlı romanınızı okuduktan sonra yani yıllar sonra, öğrenebildim, gene de Nahit'in açıklamasıyla... Gerçi Büyükannem, sizi odada bastırınca, pekmezle aranızda bir ilişki kurmuştu ama gene de makarnaların küpe nasıl düştüğünü bulup çıkaramamıştı.»

Bir süre güldükten sonra:

«Demek Büyükanne odada bastırdı seni, öyle mi?»

dedi Profesör arkadaş.

«Tedbirsizlikten!» dedim. «Ayakkaplarım yüzünden! Gürültü edip de alt kattan duyulmasın diye hep çorapla gezerdim.»

«Keşke bir yere saklasaydım ayağımdan çıkarınca. »

«Yatağın altındaydı!» dedim. «Eğilip baktı... Görünce odada beni aramaya başladı, durduğu yerden. Onun merdivenlerden yavaş yavaş çıktığını duyunca, odayı şöyle bir düzeltip kapının arkasına geçmiştim. Kapıyı açıp da bir iki adım atınca ben açılan kapıyla duvar arasında sıkışıp kalmıştım. Eğer ayakkapları görmeseydi odanın içinde beni aramaya kalkışmayacaktı. Belki de sabahtan çıkıp gittim sanacak, kendisi de dönüp gidecekti.

«Yoook!» dedi Doktor Hanım. «Birçok şeylerden kuşkulanmış, mutlaka sizi bulup çıkarmak için girmiş odaya!»

«Doğru!» dedim. «Bir iki karış önümde dikiliyordu. Eğilip eği-

lip yatağın altına, masanın altına bakıyordu. Ayakkapları gördükten sonra birden geriye dönüp benimle yüz yüze gelincecc...»

«Korkmadı mı?..»

«O kadar değil.. Bir irkildi, o kadar... Toparlanıp hemen çıktı dışarı... Homurdana homurdana yürüdü merdivenlere doğru!»

Yıldız gerisini romanda okuduğu halde:«Sonra baba!» dedi. «Sonra ne oldu?»

«Sonrası... Nahit dışardan geldikten sonra Büyükanne koydu postasını.. Gidiyorum karakola diye... Devrimciliğe, solculuğa pek aklı ermeyen kadının aklına casusluk gelmesin diye, asker kaçaklığını karıştırmak istediyse de Nahit olmadı, kurtulamadık Büyükannesi'nin elinden. Nahit'in gelirken getirdiği rakıyı içtim. Artık küpten pekmez koymasına gerek kalmamıştı. Sıkıca karnım doyurduktan sonra paltomu giydim... Paltomu giydim diyorum, ceketi giymeden paltomu giymiştim. Çünkü ceket...»

«Satılmıştı!» dedi Aydın. «Nahit Amca satıyor ceketi Kapalıçarşı'da, parasız kalınca ...»

«Sonra?» dedi Yıldız.

«Canım, **Karartma Geceleri**'nde, **Sarıyazma**'da okudunuz sonrasını!»

«Roman başka, senin anlatman gene başka...»

«Doğru! Roman başka... Rauf Mutluay, romanlarıma anı romanları desc de yaşamın gerçeğiyle romanın gerçeği ayrı ayrı şeyler... Roman, anıdan yararlanır, kompozisyonunun gerektirdiğince... Yerine göre anı, anılıktan da çıkar, yaşamın daha kendisi, daha dirisi olur. Olabilmesi için de romanın gerçeği olma aşamasından geçer. Neyse bunları bir incelemeye bırakalım. Kış sonu, ceketsiz olarak çıkıyorum sokağa... Hava kararınca eve gideceğim... Aksaray'daki evimize. Geceyi beklemem zorunlu... Sonra Aydın'ın uyumasını beklemeli... Polisten çok, Aydın'dan korkuyorum. Oysa o gece, ne Aydın evdeymiş, ne annesi... Zeliha Teyze'deymişler... Gündüzden haber gönderemediğim için mi safirliğe gitmişler! Kalıyor muyum o gece yarıları sokakta!.. Devriyeler vızır vızır dolaşır... Sokaklar zifir karanlığı... Sıkıyönetimin en sıkı geceleri... Ev ev.

sokak sokak bildiğim kesim, Karagümrük, Edirnekapı... İster istemez geceyi bu çok iyi bildiğim kesimde gidip gelmekle geçireceğim. Karanlıkta bir karış ötemi göremiyorum. Beni polis düdüklerinin radarı yönetiyor sanki... Düdük sesi nerden gelirse, ben tam tersine gidiyorum. Edirnekapı'dan Acıçeşme Sokağı'na saparken pusuda bekleyen devriyenin kucağına düştüm. Kulağımın dibinde çınlayan bir düdük sesi... Bomba gibi de bir buyrultu arkasından:

«Dur!»

Tam kaçmayı düşünürken gözlerimin içinde mavi bir el feneri ışığı:

«Kimsin sen!»

«Bir öğretmen!»

Karşımda bir komser, yanında bir polis, bir de bekçi...

«Adın?»

Herhalde doğrusunu söyleyecek değildim:

«Hilmi!»

Okulda bu adda iki öğretmen var, eğer birini tanırlarsa, öbür Hilmi diyebilmek için...

«Ver kimliğini!»

«Yanımda yok!»

«Neden yok!»

Daha da sokuluyor komser... Burnuna hafiften bir anason kokusu gelmiş olacak ki yüzünü buruşturuyor:

«Neden yok yanında kimliğin? Sıkıyönetim bölgesi... Mecbursun taşımaya!..»

«Taşıyordum, yanımdaydı, ceketimin cebinde...»

Paltonun önünü açıp gösteriyorum. Görüyor, kış gecesi ceketimin olmadığını... Düşünüyor, nerde olabilir ceketi, bu kış gecesinde? Elindeki feneri bu kez de yüzüme tutuyor. Bir kadını, bir kocalı kadını baştan çıkarabilecek adam mıyım, değil miyim, inceleniyorum, yeniden...

«Neden ceketsizsin, söylesene!»

Ama eski dikliğinde değil, biraz yumuşar gibi olmuş...

«Söylemesi zor... Ceketimi giyemeden evden çıkmak zorunda kaldım da...»

Polisçe bir olgunluk bekliyordum, esirgemedi benden:

«Olur böyle şeyler!» dedi.

«Nelerle karşılaşıyoruz bütün gün... Al Basri, götür bu arkadaşı karakola!.. Kimliğini öğrenip bıraksınlar...»

İşin hızı kırılmıştı. Satılan ceket kurtarmıştı beni... Karakola gitmeden Türkçe öğretmeni Hilmi Bey olduğuma inandırdım yol arkadışımı. Okulda oğlu vardı. Hilmi Beylerden biri Türkçesine gidiyordu. Elini sıktım Basri Bey'in, «Okula beklerim!» dedim.

DOSYA MI, MİZAH ANTOLOJİSİ Mİ?

Bir gazete kadrosu vereyim önce: Örsan Öymen, Sevgi Soysal, Mehmet Kemal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Melih Aşık, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Varlık Özmenek, Rıfat Ilgaz... İki de karikatürist: Turhan Selçuk, Yalçın Çetin... Nerdeyse «Milli takım».

Gazetenin adı: Yenigün. Çıktığı yer Ankara.. Patronumuz Kemal, Yazı işleri Müdürümüz Cemal!... Yıl 1971. Sıkıyönetim denetimindeyiz; asayiş berkemal!.. Siz Patron dediğime, Yazıişleri Müdürü dediğime bakmayın!.. Bizden fırsat düşerse gazeteyi ikisi bir olup dipten doruğa doldurabilirler. Aynı zamanda her ikisi birden şairdir de.. Sonraları biri Struga'ya bile gitti.. Yazı işleri Müdürümüz öylesine şairdir ki, keyifli olduğu zamanlar anlamlı dörtlükler bile döktürebiliyordu. Bir gün şöyle bir dörtlük okumuştu bana:

Nice şeytan kişiler bir kentte
Yeni bir kâr yolu tutturmuşlar
Bu adamdır diye bir tanesini
Boyamışlar bize yutturmuşlar.

Sormuştum arkadaşa, «Hangi kentte?» diye, yoksa başkentte mi?

Uyaklara çok meraklı olduğu için:

«Yok Taşkent'te!» diye yuvarlak bir laf etmişti.

«Oysa Taşkent'te ne at bırakıyorlardı, ne eşek, tuttukları gibi

kesip afiyetle yiyorlar, biz konuklara da yediriyorlardı. Hakim Miadov adındaki basınla yayınla ilgili bir Özbekistanlı arkadaşa takılmıştım:

«Siz nasıl Türksünüz. Dedelerinizin ata saygılı olduğunu bilirdik Orta Asya'da. Oysa siz ne at bırakıyorsunuz, ne eşek, kesip kesip yiyorsunuz!.. Bizim Türkeş'çiler duymasınlar, sizi de 'Ecdat'-lıktan düşürürler sonra...»

«Siz yemiyor musunuz Türkiye'de?» diye sormuştu şaşkınlıkla.

«Bile bile yemeyiz... Bilmeden sucuğunu, pastırmasını yedirirler bize!»

Sonra başlamıştı uzun uzun düşünmeye:

«Gerçekten siz at eti yemez misiniz, haaaa?..»

«Yemeyiz.»

«Neden yemezsiniz?»

«Neden yiyelim!» demiştim. Orta Asya'dan beri binip geldiğimiz atı neden tutup da keselim! Biz Anadolu'lara at eti yemek için mi geldik!.. Yahu, insan hiç yol arkadaşını yer mi be!»

Bu yorumlama safsata da olsa çok hoşuna gitmişti Özbekistan'lı soydaşımızın.

Yenigün gazetesini Cumhuriyet gazetesinin bile ekip değiştirip sağcılaştığı bir dönemde çıkarmaya başlamıştık. Ama ne yazık ki biz çıkarıyor, biz okuyorduk. Patronumuz parasının geriye kalan bölümünü reklama verip gazetesini duyurmak için afiş bastırmış, televizyona ilan vermişti. Övünerek, biraz da şişinerek söyleyeyim, ilk kez televizyonda bu vesileyle görünmüştüm! Ne kadar süreyle?.. Tam bir saniyenin altmışta birinde!.. Hem de herkes yatarken, kapanış töreninden bir iki dakika önce. Böyle uygun görülmüştü. Ne diyebiliriz!

Afişler mi?.. Afişlerimiz çok beğenilmiş, İdarehanemizin iç duvarlarına yapıştırmamıza yazılı bir emirle izin verilmişti. Oysa gazetemizin kadrosunu bütün Türkiye'ye duyuracak, hele İstanbul'un, İzmir'in, Adana'nın tüm aydınlarına tanıtacaktık.

Kırk bin bastığımız gazete elimizde kalmıştı. Önce İstan-

bul'un bir yanı, sonra öbür yanı dağıtıma paydos çekmişti, türlü nedenlerle. Kendimiz basıyor, kendimizi okuyorduk.

Bu sıralarda Aziz Nesin, Markopaşa mizah eylemi üzerinde bir yorumlama yapmıştı, yazılarından birinde. Bu eyleme ben de katılmıştım, ama onun ortaya attığı nedenlerden değildi. Aziz Nesin bu eylemin nedenlerinin kökenini bir dönem önceki altın çağların özleminden ileri geldiğini öne sürüyordu. Bu mizah eylemine de mizah patlaması adını veriyordu. Oysa bir altın çağ yaşamamıştık ki, özlemini çekelim!

Bizim Yenigün'deki köşemde, Aziz Nesin'in bu yazısındaki görüşleri eleştiren bir yazı yazmış, altınçağ görüşüne katılamayacağımı belirtmiştim. Kim bilir sayın savcı Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki ekonomik sıkıntılardan söz ettiğim, bu yüzden bir altın çağ dönemi yaşanmadı, dediğime mi takılmıştı bilmiyorum, ben Aziz Nesin'den eleştiri beklerken savcıdan bir çağırı gelmişti. Bu tür tartışmalarda, savcılar mı jüri başkanı oluyordu!

Küçükçekmece'de bulunduğum için, ifademi Bakırköy Savcılığı'nda aldılar. Savcılıklarda konuşmaya alışkındım. Akla gelmez suçlar bulup çıkarırlardı. Bir mizah yazarı olarak çok hoşlanırdım bu tür konuşmalardan.

Devam adlı şiir kitabımı toplamışlardı Demokrat Parti zamanında. Basın savcısı, uzun aramalardan sonra beni adamlı olarak karşısına dikmişti:

«Neden böyle memleketi kötüleyici şiirler yazıyorsun?» diye azarlamıştı huzurunda.

«Nasıl şiirler yazayım?» dedim.

«Memleketin güzel yanlarını da yaz. Hiç mi yok memleketin güzel yanları?. Adalar, Boğaziçi... Anadolu'da pınar başları, ormanlar, ırmaklar...»

«Var efendim, onları yazan sairler de var!»

«Sen de yaz!..»

«Yazılanları bir kez de ben yazarsam okurlarım ayıplarlar beni, şair olarak...»

«Suçlanmak daha mı iyi, varsın ayıplasınlar!..»

«Ben realist bir şairim, gördüklerimi yazarım...»

«Realist olmaya mecbur musun?.. Natüralist şair ol! Ormanlardan ağaçlardan, çiçeklerden söz et!..»

Sanıyorum, «Natüralist»i, «natürist» anlamına kullanıyordu.

Bu Sayın Savcı ünlü Hicabi Dinç'in yerine gelendi. Hicabi Bey'le şakalaşmalarımız daha hukuksal olurdu hiç olmazsa.

Bir gün «Meclis»e hakaretten yapışmıştı yakama. Ben de yazıda hakaret yok, diye diretmiştim çağırttığı makamında.

«Var,» demişti, «bal gibi Meclis'e hakaret var!»

«Yok efendim!»

«Var!»

Baktım, yakamı bırakmayacak:

«Peki efendim var.» dedim, « var ama Büyük Millet Meclisi'ne değil!. Belediye Meclisi'ne!»

Birden donup kalmıştı.

Bir seferinde de, bu yazıları sen yazmadın, Aziz Nesin yazdı diye tutturmuştu. Sorumlu Müdürdüm.

Ben de yazsam, Aziz de yazsa benim için bir şey değişmezdi. Nasıl olsa Kürt Mehmet nöbete gidecekti.

«Ben yazdım!» diye diretiyordum.

«Hayır, sen yazmadın. Böyle yazılar yazamazsın şairsin sen!..»

«Görüyorsunuz ki yazıyorum!..»

«Beni kandıramazsın!.. Bak Rıfat Bey, ben yazmadım de, seni kurtaracağım!..»

«Nasıl ben yazmadım diyebilirim, oturup yazdığım yazıya!..» (Oysa o sırada yazdığım yazıları hastanede, yattığım yerden yazıyordum. Hicabi bey oturup da yazdığıma kendisi de inanamamış, polisler göndermişti de Cerrahpaşa'ya yatağımın içini bile aratmıştı.)

«Boşuna zorlanma, sen yazmadın! Bak Rıfat Bey, geçen gün Yeni Işık dergisinin sorumlu müdürüdür diye bir hamalı getirdi polisler buraya. Sen mi yazdın bu yazıları dedim. Evet, dedi, ben yazdım. Bir de zorladım ki adam okuma - yazma bile bilmiyor! Ne yaptım bu adamı biliyor musun?»

«Ne yaptınız?..»

«Salıverdim!.. Söyledi yazıları kimin yazdığını, salıverdim vallaaa!.. Sen de söyle... Hemen şimdi serbest bırakacağım seni!»

«Ben yazmadım diyemem ki...»

«Neden diyemezmişsi?»

«Önce ben hamal değilim, öğretmenim. Askerde bile okur - yazardan saydıkları için subay yapmadılarsa da çavuş olsun yaptılar beni! Yani okuma yazma biliyorum.»

Yazıların müsveddelerini arayıp asıl yazanı ortaya çıkarmak için polisler beni de, Aziz'i de sıkıştırıyorlardı.

Müsveddeler dizgiden sonra kaybolmuştu. (Oysa yasalara göre altı ay saklanması gerekirdi.) Aziz Nesin'in evinin aranması için kendisini de alıp götürürlerken yolda:

«Ben yazdım o yazıları,» demekte sakınca görmemişti. Sen misin böyle diyen!..

Hemen oracıkta bir tutanak düzenleyivermişlerdi polisler . Bu açıklamaya dayanarak tutuklanan Aziz Nesin'e beş ay, bana da sorumlu müdür olarak yedi ay vermişlerdi. Aziz, bu süreyi günü gününe doldurmuş, bense öbür dosyalar için yatarken af çıkmış, aftan yararlanmıştım. Hiç olmazsa bu dosyadan olsun kurtulmuştum.

1971 döneminde de, geleneklere uyarak, Aziz Nesin'le bir dosyada buluşturmuşlardı bizi. Dosya değil Mizah Antolojisi!..

«RIFAT USTA'YA Bİ ÇAY YAP!..»

Bir şiirime şöyle başlamıştım 1940'larda:

Kimini sefil etti 39 harbi,
Kimini şair etti,
Beni de gazete tiryakisi...

Salt 1939 Savaşı için değil, tüm Babıali için de geçerlidir bu dizeler... Kimini kağıtçı eder bu Babıali, kimi okuma-yazma bilmeyeni de kitapçı, dergici, gazeteci eder... Birçoklarını da ömrü billah «sefil eder» süründürür.

Bu Yokuş'ta az buçuk hepsinden de oldum kenarından, kıyısından... Yazarlık dışında en övündüğüm iş, entertip operatörlüğüdür. (Bu yazıları dizen operatör arkadaş, eğer bu satırlar yazı makinesinden geçirilip eline verilmiyorsa, sen bırak da operatörlü'ü otur yazı makinesinin başına temiz bir müsveddede ver de dizelim, diyecektir bana içinden. Kim bilir daha neler diyecektir, vaktiyle bizim dediğimiz gibi...) Kişi kendisini entertip operatörü sanabilir. Para verip makineyi bir dükkana kapattın mı olursun bir operatör... Bekir Yıldız'ı bilmem ama bizim İstanbul Matbaası sahibi Asaf Ertekin (Bir şiirimde Karadayı'dır) bir zamanlar kendini böyle sanmıştı. Kişiyi ne kendisi entertip ustası yapabilir, ne de patronu. Bu çıraklar yok mu, Babıali'de bu mürettip çırakları... Onlar yapar kişiyi, ne yaparsa... Bir gün makinede oturup yazı dizerken çırağa bir çay söylemesini rica etmiştim, merdiven altındaki çaycıya. Gitti, merdiven başından seslendi aşağı:

«Rıfat Usta'ya bir çay yaaaap!»

Öğretmenlikte müdür olamadım, müfettiş olamadım, hatta öğretmen de olamadım ama, Babıali'de hiçbir şey olamadımsa, «Usta» oldum. Arkayla, parayla tavsiyeyle değil, en sağlam yargılara dayanarak, çırak ataması ile...

Daha neler mi olamadım? Acaba inanır mısınız? Sanmıyorum ama, ben gene anlatacağım! Şimdi Basın Yayın Genel Müdürü olan Orhan Koloğlu var ya! Babıali'de 1500 lira aylıkla sekreterliğe atadım onu ben! Ecevit'in basın temsilcisi Turan Tükel'i de, 2000 lirayla Yazı İşleri Müdürlüğü'ne... (Ecevit'in de aşağı yukarı aynı işlere atadığını düşünürsek, kişileri anlamakta, birbirimizden aşağı kalmadığımız çıkar ortaya.) Bu atamalar ne zaman mı oldu? Anlatayım:

1959'larda İzmir bölgesi gazete-dergi dağıtım kralı Hamdi Bekir, Hayat dergisinin dağıtım işleri, kendisine verilmediği için kötü kızmış, bu dergiden daha üstün bir dergi çıkarıp onu vurmaya karar vermiş. Kendisine İstanbul'da bir temsilci aramış, sağ olsun avukatı ve ortağı Faiz Turhan, beni önermiş. Her ne kadar Hayat dergisi kolay kolay vurulamazsa da bir magazin çıkarılabilir, dedim. Kendime uygun gördüğüm 800 lira aylıkla temsilciliğe başladım. Ahmet Süslü, Şefik Bey, Ferudun mürettiphane için seçtiğim elemanlardı ve hala bu işin en iyileridir. Derginin, yönetim kadrosunda da Tükel ve Koloğlu... Ressam Mehmet Güler ve Yalçın Çetin... Yalnız yazarlarım biraz karışıkçaydı. Sayın Patronumun isteği üzerine sağdan da yazar bulundu, soldan da... Necip Fazıl da alındı, Orhan Kemal de... İktidara geçtiğim gün Orhan Kemal'e haber gönderdim, geldi:

«Roman!» dedim. «Haftalık bir magazin için roman istiyorum!»

«Hazırda yok ama, yazarım!» dedi.

«İşimiz çok acele!»

«Cumhuriyet'e verdim bir roman... Sıraya girdi. Eğer bu iş çok yağlıysa... Çeker alırım ordan!»

«Al da gel, çabuk!»

«Hemen... Peşinatı falan var mı?»

«Alırız!»

«Tutarı?»

«Beş bin!»

«Deme!»

Bu konuda çok laftan hoşlanmazdı, arkadaşım. Bi koşu gitti geldi. Koydu masanın üstüne müsveddeleri.

«Yahu, bu kaç roman böyle!» dedim.

«Biraz, yüklüce oldu.»

«Adı?»

«Eskici ve Oğulları..»

«Adı da uzun, kendisi de...»

«Kısaltırız!»

«Kısaltalım hemen...»

«Adı kolay!» dedi, Eskici olur.»

«Olsun!»

Müsveddeleri şöyle bir karıştırdı:

«Ortadan şu bölümü şöylece çıkarırız!» dedi.

«Biraz daha!» dedim.

Bir tomar daha ayırdı. Baktım kalınlığına. Bir dergi için daha çoğu gitmezdi, daha azı da...

«Tamam!» dedim.

Çıkardıklarını da, kalanları da ayrı ayrı zarflara koydum. Çekmeceme yerleştirdim. Gülerek baktım yüzüne:

«Tamam!» dedim, «Bu kadar!»

«Anladım, tamam ya... Mangır?»

«Yarın öbür gün gelecek İzmir'den. Şimdilik beş binin yarısını kaldırırsın!»

«Sahi verirler mi o kadarını?»

«Biz isteriz... Verirlerse alırsın!»

«Ya vermezlerse?..»

«Vermezlerse de alırsın ama iş biraz uzar...»

Para işlerinde bana güvenmesi gerekirdi. Bir iki yıl önce peşin paralı tashih işlerine katılmıştı bizim düzeltmenler kadrosunda...

Çaylar, kahveler içildi. Orhan gitmiyordu, daha doğrusu gidemiyordu.. Sıkıntısı belliydi. Tam umudunun kırıldığı bir sırada:

«Bir ellilik yeter mi?» dedim.

«Al-laahhh!» diye sıçradı, «Şaka etmiyorsun ya!»

Parayı uzatırken:

«Bak, Orhan Kemal» dedim. «Bu elden benim verdiğim. Patronlarımız laubalilikten hoşlanmaz! Sana üç bin uçlanmalarını söyleyeceğim. Alınca bu elliliği unutma! İdare'nin parası... Açık veririz sonra!»

Duymamıştı bile söylediklerimi.

Orhan Kemal'in bu romanı, adı «Büyük Gazete» olan bu dergide yayımlanmış ve kendisine o güne kadar telif ücreti olarak almadığı, beş bin lira zamanında ödenmişti hem de üç bini avans olarak...

27 Mayıs gelmiş, bu tür işleri bir yana bırakıp yazıya başlamıştım. Vatan gazetesini Ankara'ya yollayıp İzmir'deki işime de kendi elimle son verdikten sonra gelmiş, Yokuş'un başındaki Akbaba yuvasına eğreti olarak konmuştum. Bir dergide, masam, sandalyem oldu mu, çok şükür gelenimiz gidenimiz eksik olmazdı. Bir gün şöyle bir oturmaya gelmişti Orhan Kemal.

«Nasıl gidiyor işler?» dedim.

«Kesat!» dedi.

«Yahu Orhan! Bizim Akbaba'ya da yazsana... Akmasa da damlar...»

«Kor mu dersin, Ziya Bey?»

«Sen de ona göre yazarsın!»

«Bi deneyelim!»

«Ben de patronumuza bi açayım. Bu seferki patron, dergi dağıtıcısı değil. Tereciye tere satacaksın, ona göre!»

«Kolay!» dedi, «Elverir ki bizi mizahçıdan sayıp da okuma zahmetine katlansın yazdıklarımı!»

Biçimine getirip açmıştım Yusuf Ziya'ya:

«Olur!» dedi. «Hemen getirsin!»

Yüzüme bir süre baktıktan sonra:

«Yahu Rıfat!» dedi. «Orhan'dan roman koysak Akbaba'ya Nasıl olur?»

Ben o kadarını, doğrusu, düşünmemiştim. Ama o söyler söylemez:

«Olur efendim, yazdırırız!» dedim.

«Hemen haber gönder! Sermet'in dizisi bitiyor. Yerine onunkini koruz!»

İkbal Kahvesi'ne haber bıraktım. «Kırk elli sayfayla gelsin!» dedim.

Bir iki gün sonra göründü. Elinde de pelür kağıtlı müsveddeler...

«Hele şöyle bir göz gezdir!» dedi.

«Ne olacak adı?»

«Filiz Diye Bir Kız? Nasıl?»

«Güzel!»

«Hele bi oku!»

«Okurum, bırak şuraya!»

«Yahu, Ziya bey gibi konuşuyorsun! Sıkıntımdan haberin yok!»

Aldım elime yazıyı... Baştan üç beş sayfa okudum. Sevgilisi Filiz'i anlatıyordu. Filiz 'in nasıl iş aradığını... Nasıl bulduğunu...

«Güzel bir roman başlangıcı,» dedim, «ama mizah neresinde anlayamadım.»

«Anlayamazsın sen!.. Akbaba'nın dizi romanlarının mizahla ilgisi yoktur. Sen bir gün şöyle bir göz gezdirdin mi onlara?»

«Sermet Bey'in yazısına mı? İşim yok da...»

«Ben okudum. Göreceksin senin patron bayılacak bu diziye. Sen al götür de bir baksın! Bunları hemen bırakırım, biraz dünyalık verirse!..»

Girdim patronun yanına. Orhan'ın odamda olduğunu söyledim, isteğini belirttim. Müsveddenin azlığı hoşuna gitmemişti. Pelür kağıtlara yazıldığı için daha az görünüyordu. Sayfaları çevirince sevindi. Eh, iki üç hafta yeterdi. Orhan üç haftada üç roman yazardı. Gülerek:

«Gelsin, buyursun!» dedi. «Tanışmış oluruz.»

Orhan'a müjdeledim:

«İşler yolunda!» dedim. «En azdan bir üç yüzün var!»

«Beş yüz olmaz mı?»

«Olmaz! Beş hafta sürse altmışardan üç yüz eder.»

«Gerisini de alırım demek, getirirsem!»

«Cuma'ya denk gelirse... Cuma, ödeme günü!»

Girdi odasına, uzun bir süre konuştular. Çıktı, Ahmet Bey'in odasına girdi. Gülerek çıkıp geldi, bir on kağıt uzattı bana:

«Al,» dedi. «Komisyonun! Patronun senden cömert çıktı. Üç yüz altmış aldım!»

«Altı hafta sürer diye düşünmüş. Altı kere altı, otuz altı!..»

«Hadi eyvallah!»

Sıkıyönetim günleri... Bulgar Basın Ataşesi görüşmek istemiş benimle gittim.

«Orhan Kemal'in Sofya'dan maskı geldi. Banta okuduğu öyküler, romanından parçalar... Bir törenle versek ailesine. Siz, arkadaşlarını toplayabilir misiniz?»

Bulgar Başkonsolosluğuna ben götürmüştüm Orhan Kemal'i. Cibali'den Basınköy'e taşındıktan sonra Orhan'ın yeni adresini bulamamışlar, benden kendisini getirmemi istemişlerdi. Onların Alfabe Bayramı'nda Ayazpaşa'daki toplantı salonuna birlikte gitmiştik. Çok sevinmişler, ikimizi, toplantıdan sonra, bir süre alıkoymuşlardı. Pliska konyaklarından bol bol sunmuşlardı bize.

Kritik günler geçiriyorduk, baskılı günler... Arkadaşlar bir sakınca görmezler miydi böyle bir tören için!.. Bulgar Konsolosluğu'nun yönettiği bir toplantıya gelirler miydi? Hem de özel bir evde... Durmadım üzerinde:

«Hay hay!» dedim. «Ben arkadaşları çağırırım. Gelmek isteyenleri getirtirim. Siz durumu Sıkıyönetime bildirin lütfen... Gerisine karışmayın!»

Nurer Uğurlu'nun Dağıtım Evinden haber saldım eşe dosta. Birçoklarına telefon ettim. Basınköy'deki arkadaşların kapılarını

çaldım. Çetin Altan'la, Uykusuz bir aradaydı. Durumun nezaketinden ötürü söz verenlerin bir çoğu gelemedi.

Bulgar Başkonsolosluğu, Basın Ateşesi gününde, saatinde geldiler, Orhan Kemal'in Basınköy'deki evine. Sayın Nuriye Öğütçü çocuklarını toplamış... Oğlu Mühendis Nazım petrol bölgesinden gelmiş... Kızı Yıldız, damadı hep evdeler... Komşusu Çetin Altan, Mim Uykusuz... Nurer Uğurlu, Demirtaş Ceyhun, Faruk Toprak, Afet Ilgaz... Ve anımsayamadığım üç beş arkadaş daha...

Orhan Kemal'in maskı yerine kondu söyleşilerle... Defter imzalandı. Sıra geldi bantlara... Bantların çalınmasına... Bir kaseti çekip koyuyoruz teype... Başlıyor teyp dönmeye. Orhan Kemal'in yaşayan, hala yaşamakta olan sesi... Filiz'den, herkesin bildiği gibi sevgilisinden söz ediyor. Akbaba'da başımda dikilerek bana okuttuğu satırları, bir de onun ağzından dinliyorum. Anlatıyor, durmadan okuyor, kendi sesiyle... Filiz geldi, Filiz koştu... Filiz seslendi bahçeden!..

Sayın Bayan Nuriye Öğütçü sevecenlikle, hoşgörüyle dinliyor Orhan'cığını... Bütün üzüntülerinden sıyrılarak... Orhan'ına yeniden kavuşmuşcasına... En güleç bir yüzle dinliyor.

VERA'NIN AZİZLİĞİ

Türk Solu adlı haftalık siyasal bir dergide sanat sayfası yönetiyoruz. Bu tür siyasal dergilerde sen sayfa yönetiyorum sanırsın kendini ama, seni de o derginin içinde biri yönetir, hiç farkına varmazsın! Sayfa başarılı olursa yönetici çok olur. Başarısızlık başladı mı, sorumluluk sırtına yüklenmiştir, bütün ağırlığı ile.

Bu sözlerimin tümü Türk Solu için değil kuşkusuz. 1942'lerin Yürüyüş'ü, 1946'ların Gün'ü, Yığın'ı, Markopaşa'sı da dahil. Dilerseniz bunların arasına Türk Solu'nun sanat sayfasını da katalım.

Sayfanın sorumlularından biri olarak (artık öyle diyelim) çıktım bizim Orhan Kemal'in huzuruna:

«Seninle röportaj yapacağım Türk Solu adına, sıkı dur!» dedim.

Gerçekten yerinde bir uyarıydı bu! Sıkı durmazsa yıkılması olasılığı vardı; hastaydı o günlerde. Bizim Yokuş'ta güvenilir dost olarak ondan yalnız röpörtaj istemek değil, borç para bile isteyebilirdim. Kendi deyimiyle eğer taş tutuyorsa geri çevirmez, kasa mevcudunu hemen açıklardı.

Bir «Estağfurullah Rıfat'çım!» çektikten sonra, «Bize düşmez mi bu görev?» diye bir incelik gösterdi.

«Canım,» dedim, «hiç telaşlanma, sırası gelince sen de yaparsın, şimdi sıra bende!»

Cerrahpaşa'nın Adembaba Koğuşu'nda bir ay önce ziyaretine gitmiştim dostumun, Aşağı Guraba'da özel doktoru yerine geçen,

sanıyorum Reşat Bey adında bir doktora da uğramıştık birlikte daha sonraları... Doktora Orhancığımın, söylemesi ayıp, oturak yerini göstermeye gitmiştik ama, doktorun resimlerini seyrettik hayranlıkla...

O güler yüzlü sanatsever doktor, meğer eli bıçaklı can yakanlardan biriymiş. Bıçağından yeni kurtulduğu için halsizdi Orhancığım. Sirkeci'deki Gar Lokantası'nda buluşmayı her ikimiz için de uygun görüp ayrılmıştık o gün.

Her şey kurallara uygun olsun diye, elime bir de fotoğraf makinesi almıştım buluşmaya giderken. Doğu Alman malı Vera marka bir makineydi elimdeki. Son yolculuklarımdan birinde almıştım levacıklarımla Sofya'dan bu huysuz makineyi.

Öğleye doğru sözleştiğimiz yerde aynı dakikalarda karşılaştık. Yer konusunda zorluk çıkarmadan en yakın sandalyeye çöküverdi, dostum. Çok yorgundu çünkü. Sordum yorgunluğunu çıkarmak isteği ile:

«Ne içelim?» dedim.

Çay kahve söz konusu değildir, bu tür oturmalarda. Bilirdi sorunun anlamını:

«Perhizdeyim,» dedi. «Doktor yasakladı ama... Bira... Haaa? Ne dersin?»

Sözünü geri alır korkusuyla hemen seslendim garsona:

«Bize bira getir çabuk... Soğuk olsun! Şimdi Orhancığım bir dakika! Kalk da karşıdan gelirken bir resmini çekeyim senin!»

Makineyi yokladım yedinci kareydi ağzındaki... Demek Hanım altı poz resim çekmişti, benden önce. Tam otuz poz resmini çekecektim dostumun. Bir poz... bir poz daha... Bir iki poz da otururken... Bir poz daha... Bu ilk çekimler bitince çıkardım kağıdı kalemi, geçtim karşısına.

Gözleri trenlerdeydi. Sorularımı yanıtlarken yolculuk özlemlerini belirtiyordu. Mahkemelik bir takıntıdan dolayı sınır dışına çıkması yasaklanmıştı o günlerde.

«Bir gün kalkıp gideceğim,» diyordu. Bütün sevdiği ülkeleri dolaşacak o ülkelerin insanlarıyla söyleşecek, onlara sorular sora-

cak, kendi memleketinin halkına duyduğu güveni belirtecek, umutlarını dile getirecekti.

Öfkeyle birasına yapıştıkça hemen ben de Vera'ya... Çıt!.. Ben öfkenin de resmini çekiyordum böylece.

«Bir de şu bira kadehini ağzına getirirken çekeyim,» diyorum. «Biraz gülümsersen daha da güzel çıkabilirsin!»

Öfkesi dağılıveriyor birden. Daha doğrusu kızgınlığı anlam değiştiriyor. Bana kızıyor açıkcası. Kendisini zırt zırt tedirgin ettiğim için.

«Hay Allah, nerden çıktı bu fotoğraf makinesi!» diyemiyor. Rahatca içirmiyorum, şu bir yudum birayı bile Orhancığa. Ağız dolusu sövemiyor açıkcası...

. Ameliyat yeri rahat oturmasına elverişli olmadığı için doğrulup yeniden yerleşiyor. Acıdan kırışıyor, yüz çizgileri, üç beş pozdan sonra sürdürüyoruz konuşmamızı yeniden. Takılıyorum, onu biraz oyalamak için:

«Otuz kitabınla yapamadığını ben şu otuz karelik resimlerle yapacağım! Seni yeniden tanıtacağım edebiyat dünyasına. Daha olmazsa fotoğraf sergileri açıp dünyaya tanıtacağım, var mı ötesi?»

O pişmiş aşa su katarcasına soruyor:

«Yetiştirebilecek misin derginin bu sayısına resimleri?»

«Hiç merak etme, Osman bey'de tanıdığım bir fotoğrafçı var ki, akşam verdim mi sabahleyin elimdedir fotoğrafların.»

Konuşmamızı bitirdikten sonra geriye kalan bir iki kareyi de film dolsun diye gelişigüzel çekiyorum. Bu kalkıp oturmalara katla-

nan Orhan Kemal bir ara ceplerine davranıyor. Ben hesap için girişime geçtiğini sanarak:

«Yoook!» diyorum, «Seni çağıran benim! Bırak şu hovardalığı... Adana Kebapçısı'na gittiğimizde gösterirsin cömertliğini!»

Söylediklerimi duymamış gibi kağıtların, mektupların arasından, kara ceketli ak gömlekli bir fotoğrafı bulup uzatıyor bana:

«Eğer banyosu yetişmezse bu resmi koydurtuverirsin sayfanın ortasına!»

Son kez resmini sevgiyle süzdükten sonra:

«Al şunu!» diyor. «Seninkiler yetişmezse işine yarar!»

Ondan ayrılır ayrılmaz doğru Ermeni fotoğrafçıya... Makinadan çıkardığım makarayı uzatırken:

«Aman çok dikkatli banyo yapın!» diyorum. «Kimin resimleri biliyor musunuz bunlar?»

«Kimin resimleri?»

«Büyük romancılarımızdan birinin!»

Orhan Kemal'in diyemiyorum. «O da kim oluyor?» der de beni kızdırır diye.

«Yarın sabah isterim senden!»

Erkenden kalkıp yazımı son kez gözden geçirdikten sonra, koşuyorum fotoğrafçıya.

«Ver resimleri,» diyorum.

Ermeni yurttaş incecik bir zarfın içindeki beş altı fotoğrafı uzatırken:

«Ka bu kocakarılardır senin büyük romancı dediğin!»

«Ne koca karısı?»

«Beş altı poz kadın vardır filmde!»

«Yok canım, onlar bizim hanımın çektikleri olacak. Otuz poz kadar benim çektiklerim...»

«Ka açılmamıştır ki diyafram, çekesin!»

Ne diyeyim bu kötü rastlantıya!«Kör olasın» diyemiyorum. Vera marka fotoğraf makinesine. Kör olmayıp da görseydin. Orhan Kemal'i görseydin de otuz poz resim elimizde kalsaydı bugün! Onu seven binlerce, milyonlarca insanın seyretmesi için!..

BİZ TANIRIZ MÜCAP'I!

Kemal Bayram, soruyor ona:

«Başka kimler vardı yakın çevrenizde o zamanlar?»

«Bizim çevremizde o zaman Yaşar Kemal'le Orhan Kemal yoklardı.»

Sabahattin Âli Olayı adlı kitabı için Kemal Bayram, Sabahattin Ali'nin 1946, 1947, giderek 1948 yıllarındaki yakın çevresindeki arkadaşlarından bilgi topluyor. Bu arada Markopaşa'da bir süre sorumlu müdürlük yapan Mücap Ofluoğlu'na da sorular yöneltiyor.

Evet, dediği gibi, Mücap'ın çevresinde henüz Orhan Kemal yoktu. Değerli yazarımız Adana'dan İstanbul'a 1950'lerde gelmişti. Mücap anlatıyor:

«Orhan Kemal'in **Baba Evi** henüz yayımlanmamıştı. Biliyorsunuz, onun ilk kitabı **Baba Evi**'dir. Varlık'ta çıkmıştı. **Baba Evi** 1948'de yayımlandı. Orhan Kemal **Baba Evi**'yle başladı.»

Mücap, çevresinde olanları değil de, olmayanları anlatıyor. Bu anlatmadıkları arasında ben de varım. Daha dahaa var olup da anlatmadıklarından, kimler yok ki... Cahit Irgat bile yok... O günlerde dilinden düşürmediği Ferdi Tayfur'un adı hele hiç geçmiyor. Bizim gibi ikinci, üçüncü sınıf yazarlardan hiçbiri yok bu arada. İyi ama Sait Faik neden yok!

Ama o yıllarda Mücap, kabul etse de, etmese de, benim arkadaşımdı. 1947'lerde yani üstündeki kapaktan bile önce yayımladı-

ğım, **Yaşadıkça**'yı yakın dostlarıma imzalarken, Mücap Ofluoğlu'ya da imzalamıştım. Kitaplar neden mi imzalanır? En azdan yazarını anımsamak, unutmamak için, değil mi? Bakın, biz tam tersini yapıyoruz: Kitabını adımıza imzalattığımız arkadaşı anmıyoruz, bir vefasızlık değil mi bu?

Mücap'ın bir huyu vardı o sıralarda. Diline takılan bir sözü durmadan yinelemekten hoşlanırdı. O günlerde «dümen» sözcüğü hiç düşmezdi dilinden. Hemen her sözünde dümen... Ben de bu diline doladığı sözcüğü, **Yaşadıkça**'yı imzalarken şöyle kullanmıştım:

«Mücap Ofluoğlu'ya... Dümen olsun diye!»

Yani bu şakayı yapacak kadar dostumdu demek istiyorum. Bir çok yazımda geçer onun adı. «Taksim'deki Ev» adlı öykümün tüm konusu Mücap'tır. 1949'larda tutmuştuk bu evi... Mim Uykusuz'la Fikret Uray'la birlikte... Kimler gelmezdi ki bu eve!.. Yol parası kalmayan gececiler... Sisten karşıya geçemeyen Kadıköy, Erenköy yolcuları... (Mücap Kadıköy'lüydü o yıllarda..) Bir kaptan dadanmıştı o günlerde. Ben Uykusuz'un arkadaşı sanırdım; Fikret benim yakınım sanırmış; Uykusuz da, Fikret'in arkadaşı... Neden sonra onun kimsenin bir şeyi olmadığı anlaşılınca, bu hangi geminin kaptanı olduğu belli olmayan kişiye, kapıyı açmamaya karar vermiştik.

Soğuk bir geceydi. Kapının zili geç vakit çalınca girdik yataklara. Zil aralıkla çaldı, sonra da kesildi.

O gece bizim kaptan sandığımız meğer Mücap değil miymiş!..

Öykü burda bitse güzel!.. Meyhane dönüşü bize uğrayan Mücap, hiçbir yere kalkıp gidecek güçte olmadığından da oracıkta kapının önünde sabahlamış! Böyle biri, olsa olsa ne olur? Ciğerlerinden hasta olur, doğal olarak...

Gene o yıllardaydı, Mücap'a rastlamıştım. Beyoğlu'nda. Taş tutuyor olmalıydı ki buyur etti Çiçek Pasajı'na, karşılıklı oturduk. Baktım Mücap halsiz yüzü son günlerde uzayıvermişti.

«Mücap!» dedim. «Fikret Ürgüp'e gidelim önce! Seni temiz bir gözden kulaktan geçirsin!»

Göğüs hastalıkları doktoruydu o yıllarda Fikret Ürgüp.

Henüz bir yudum içki bile almadan kalktık, doğru Fikret'in az ilerdeki evine. Dinledi uzun uzun ama bir şey bulamadı:

«Bir şeyin yok!» dedi. «Al şu reçeteyi hemen yaptır. Şu ilaçlar toparlanman için!»

Reçeteyi eczaneye verince geriye içecek ne para kalmıştı, ne de bizde istek. Çok geçmeden Mücap, Uludağ'a dinlenme evine gitmişti. **Hababam Sınıfı** başlamış, başlar başlamaz da kuyruk, önce Atlas Sineması'nın önüne çıkmış, sonra da kapı önünden Hacıbekir'in dükkanına dayanmıştı, hem de bir iki ay sonraki biletler için...

Tam tiyatro sahibinin yüzünün güldüğü günlerde Ulvi, Aziz Boravalı'nın ricasını yerine getirmeden, Zeki Alasya'sını, Metin Akpınar'ını, Ahmet Gülhan'ını, Ercan Yazgan'ını, Ali Yalaz'ım, Nur İsen'ini, Zihni Göçümen'ini, Sidikli Turan'ını, Yavşak Şadi'sini toplayıp turneye çıkmış, geride İnek Şaban rolüyle ün yapmış olan Suzan Ustan'ı bırakmıştı.

Ulvi Uraz, bir sözle Aziz Boravalı'yı kırmıştı. **Hababam Sınıfı**'nı on beş gün daha oynamasını Ulvi'den rica etmişti Aziz Bey. Bizim oyundan önce iki oyun para getirmediği gibi masraflar da Aziz Boravalı'dan çıkmıştı. Oyunumun provası sırasında **Zabit Fatma'nın Kuzusu**'nu oynuyordu Ulvi Uraz. Gele gele bir gün seyirci olarak altı kişi gelmişti, oyunu izlemeye. Bir düşünün oyuncuların üzüntüsünü... Bu arada tiyatro sahibinin tasasını da yakından izlemiş oluyordum. Sahnedeki oyuncuların sayısı, salondakilerin üç katıydı...

Küçük Sahne gelecek yıl ne olacaktı? Takımı toplayıp gitmekle iş bitmiyordu. Aziz Bey'in tiyatroyu Ulvi Uraz'a vermeyeceği anlaşılıyordu. Sözleşme sezon öncesi imzalanmalıydı. Ricacılar, Aziz Bey'e girip çıkıyor, ihtiyarcık diretiyordu. Rica sırası oyun yazarı olarak bana da gelmişti. Aziz Bey'in Atlas sinemasındaki odasına, «Kulis»te bir hayli votka içip sıramı bekledikten sonra girebildim.

Patronluğu kendisine yakıştırmasını bilen Aziz Boravalı, yazar olarak, yaşamımda ilk kez gördüğüm bir ilgiyle karşıladı beni. İçilecek şeyler içildikten sonra, sıra «sebeb-i ziyaretime» gelmişti. Gelecek yıl için Ulvi Uraz adına Küçük Sahne'den söz eder etmez karmakarışık oluverdi yüzü:

«Biliyorum» dedi, «gelecek sezon Ulvi Bey burada kalırsa bütün yıl oynayacağız bu oyunu. Yüzde yirmi beşini Ulvi Bey, yüzde onunu siz alacağınıza göre bana çok para kalacak! Sözleşmeyi imzalarsam bu para kasamda demektir. Ama bunu yapamayacağım. Ulvi Uraz beni kırdı, kazanacağım parayla asla telafi edilemeyecek kadar ağır konuştu.

Bir suskunluk çökmüştü. Neden sonra:

«Şimdi ben sizden rica edeyim!» dedi «oyunu bana verin, gelecek yıl için... Yani, bizde kalsın, Küçük Sahne'de.»

Şimdi sınav bana gelmişti.

«Olur mu hiç Aziz Bey!» dedim. «Ben sizi burda tanıdım. Ulvi'nin isteği üzerine çok önceden onunla imzaladım sözleşmeyi.»

«Ama Küçük Sahne'de oynanması için imzalamadınız mı?»

«Böyle bir kayıt yoktu sözleşmede.»

«Ben oyuna sahip çıkarım olur, biter. Siz bana devredersiniz... Yüzde onu da yüzde on beş yaparız.»

«Yapamam Aziz Bey!.. Ancak Ulvi Uraz bırakırsa...»

Bir süre yüzüme baktıktan sonra gülümsedi:

«Siz nasıl yapamazsınız, ben de yapamam!»

«Kesin bir şey söylemeyin de sonra bir daha geleyim, sezon başında, Ulvi için ricaya.»

«Her zaman beklerim, bu konuyu bir daha açmamak şartıyla her zaman buyurun!»

Bir iki ay sonra Atlas Sineması'nın Hüseyin Bey'i beni telefonla buldu.

«Hayrola Hüseyin Bey!» dedim.

«Aziz Bey öğleden sonra sizi görmek istiyor» dedi.

Gittim ve gördüm... Odasına girerken umutlanmıştım, gene kuyruklar uzayıp gidecekti, taa şekerciye kadar...

«Rıfat Bey'ciğim [illegible] oldu!» diye başladı. «Küçük Sahne'yi Mücap Ofluoğlu istiyor [illegible]. Bir de size sorayım, dedim. Tanırsınız değil mi?»

«Çok iyi tanırım, arkadaşımdır,» dedim.

«Biraz içkiye düşkün diyorlar da...»

«Sanatçı olup da düşkün olmayan mı var? Hep içiyoruz... Mücap'ın, içkiden ötürü işini aksatacağını sanmıyorum.»

«Yalnız aktörlük değil ki buradaki işi. Oyuncuları da, oyunu da yönetecek!»

«İşini seven, bütün bunların altından kalkar, merak etmeyin hiç!»

İnanmış olacak ki:

«Bir oyun da bize yazarsınız artık» dedi, «ilk oyun sizden olsun!»

«Haaa, bakın bu olmaz işte! Mücap yerli oyun istemez. Bulvar Tiyatrosu yanlısıdır daha çok!»

«Şart koşarım sizden bir oyun oynamasını!»

«Sakın zorlamayın Mücap'ı!»

«Siz hele yazın, düşünürüz!»

Mücap'ın işi bozulmasın diye:

«Olur efendim,» dedim, «yazarım!»

Yazdım, ama Mücap oynamadı. Bizim **Meşrutiyet Kıraathanesi**»ni oyunlaştırmıştım. Daha doğrusu skeçlere bölmüştüm. Haklıydı Mücap. Onun beğeneceği türden değildi. Şimdi daha ileri giderek Genco Erkal denemelerini izledikten sonra, bu kitap olduğu gibi oynanabilir, derim.

Yani şunları söylemek istiyorum kısaca:

Aziz Boravalı'nın Küçük Sahne'ye işletmeci aradığı günlerde Mücap için bilgi vermem istendiğinde onu çok iyi tanımasaydım nasıl gerekli bilgiyi verebilirdim. Nasıl her ikisine de yararlı olabilirdim!

Bu biraz Kemal Bayram'a da bir yanıt olabilir... Neden mi?

«O yıllarda Mücap'm yakın çevresinde ben de vardım, daha birçokları gibi!» demek istiyorum. Neden mi üstüne düşüyorum bu kadar? Mücap sorumlu müdür olma nedenlerini şöyle özetliyordu verdiği yanıtta:

«Bu arada yazarlarla tanışmak cazip geldi bana.»

Tanışma nedeniyle yazarlar arasına girmek isteyen Mücap bizi yazardan saymasa da, biz onu sayar, severiz.

DİNAMO'LARIN SAVUNMALARI

Bugüne değin, edebiyatımız, sanatçılarım belli kaynaklardan değişmiştir, diyebiliriz. Bundan sonra o kaynaklar biçim değiştirdiği için savımızın gerçek yanı kalmayabilir. Bugün için şu sonuca varabiliriz: Edebiyatımızda bir de Harbiye'den yetişenler vardır! Ömer Seyfettin, Dağlarca, A.Kadir, Aziz nesin, Turgut Uyar gibi... Edebiyatımızda Muallim Mektebi'nden çıkanlar mı? Sayalım: Sabahattin Ali, İhami Bekir Tez, Hasan İzzettin Dinamo, R. Ilgaz gibi... Edebiyatımızda Köy Ensitülüler de bir toplam tutar: Dursun Akçam, Başaran, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Osman Şahin gibi... Edebiyat Fakültesi'nden diploma alan şairler, yazarlar, eleştirmenler de vardır, doğal olarak, olacaktır da... Çoğunlukta olmaları da doğaldır.

Ayrıca edebiyatla, sanatla ilgisi, ilişkisi olmayan nice kaynaklardan yetişenler de var. Söz gelimi, Sayın Hocam Ahmet Kutsi... Baytar Mektebi'nden yetişmedir. Eylül Romancısı Mehmet Rauf... Bahriyenin Harbiyesinden... Cenap Şahabettin... Tıbbiye'den... Ünlü Şair Behçet Kemal... Zonguldak Maden Mühendisi Mektebi'nden! Ya İstiklal Marşı'nın Şairi? O da Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi'nden!..

Kastamonu Muallim Mektebi'nden okurken, Hasan İzzettin adında bir şair tanımıştım, Muallim Mektebi dergilerinden. Okuldan okula sürülenlerin, şiirle uzaktan yakından ilgisi de olurdu. Bu

tür arkadaşlar Muallim Mekteplerinin gözde futbolcularını, aktörlerini, hele hele şairlerini birbirine tanıtmada önemli roller oynardı. Hasan İzzettin için kulaktan dolma bilgiler de edinmiştim, bu tür arkadaşlardan...

Gazi Terbiye Ensitüsü'ne geldiğim yıl, Hasan İzzettin'in de resim bölümünde okumuş olduğunu öğrendim. Eski öğrencilerden Eşref'le bir gün Ankara sokaklarında solaşırken yolumuz Cebeci'ye düşmüştü. Birden elini uzatan arkadaşım:

«Bana müsaade!» dedi.

«Ne müsaadesi böyle?»

«Cezaevinde bir arkadaşı göreceğim de...»

«Kim bu arkadaş?»

«Hasan İzzettin...»

Soyadı Yasası çıkmış, adının sonuna bir de Dinamo eklenmişti ama, arkadaşın ağzı henüz alışmamış olacaktı Dinamo'ya.. .

«Peki,» dedim, «benden de selam söyle! Belki beni tanır!»

Okula dönüşünde, selamımı ilettiğini söyledi... Dinamo da beni tanıyormuş sevindim. İçeri düşme nedenini sordum. Üçüncü sınıfı tam bitireceği yılın 1 Mayıs'ında bir işçi eylemine katılmış Dinamo... Bildirilerle yakalanmış, dört buçuk sene gün vermişler...

Dinamo hapishane deyimiyle verilen bu dört buçuk yıllık cezayı tavuk gibi yiyip bitirmişti.

İstanbul'a gelir gelmez bizim Marmara Kahvesi'nde aramıza katıldı. Sirkeci'deki lokantamıza götürdük... A.Kadir'ler, Niyazi'ler, Suphi'ler.. Şarabımızdan bir bardak almakla neşemize de katılmıştı Dinamo...

Çıkardığımız bütün dergilerde vardı. Karagümrük'te öğretmendim, yazı alıp vermelerde bana kolaylık gösteriyordu.

Ses dergisi için benden sıkı bir şiir istemişti Marmara Kahvesi'nde. Oysa o günlerde kendime özgü toplumsal şiir denemeleri yapıyor, kimseye gösteremiyordum. Kendilerini çok beğensem de Nazım gibi, Dinamo gibi şiirler yazamazdım. Kişiliğimi kendi sesimi yansıtabilmeliydim şiirime... Hem bizden bir şey olmalıydı için-

de, hem kendimden... Merdivenli şiirlerden, içeriği beni sarsa da şair olarak hoşlanmıyordum.

«Sen hazırla şiirini!» dedi Dinamo, «Hafta başında kahveye gelir alırım!»

Önümüzde üç beş gün olduğu için:

«Olur» dedim, «hazırlarım!»

Başladım üzerinde çalıştığım «Yarenlik» adlı şiirimi geliştirmeye. Uzunca bir şiirdi bu. Yazıp yazıp yırtıyordum. Gün yaklaştıkça Gedikpaşa'daki Ermeni pansiyonunda hem bu şiir için, hem de bundan sonrakiler için kendime özgü bir anlatış biçimi arıyordum. Bu şiir meydanlarda okunamazdı, çağın gereği... Üç beş kişi bir araya geldik mi okunacaktı. Nazım'daki gümbürtü çok gelirdi bu aradığım şiire... Konuyu uzaklardan değil, yakın çevremden seçmeliydim. Kahvemden, evimden, mahallemden, işyerimden. Dostlarım, meyhanede, kahvede, Çatalhan'da, bizim yokuştaydı. İşyerim okuldu, çocuklarım... Dil, bu çevredekilerin dili olmalıydı.

Sonunda bizim «Yarenlik» bitti. Cebime koydum, Dinamo'yu Marmara Kahvesi'nde beklemeye başladım. Beklerken de çıkarıp çıkarıp okuyordum:

Günümüzü gün etmek için
Şöyle bir demlenelim deriz
Dert olur meyhanecinin kazanç vergisi,
Garson Nuri'nin nüfustaki işi.
Tatlı tarafından açmak isteriz
Söz döner dolaşır,
İşten el çektirilmesine dayanır
Dokuz nüfuslu gümrükçünün.

Şiirin gerisini de kendimden geçe geçe okurken baktım Dinamo gelmiş, başımda dikiliyor...

«Hoş geldin!» dedim. «Şiir tamam!»

Oturdu. Bir çay söyledim.

Sözümde durduğuma çok sevindi. Verilen söz önemliydi. Korka çekine uzattım. Okudu, bıyık altından güldü. Kağıdı dörde katladı masanın üstüne koydu:

«Eee nasılsın görmeyeli? Okul nasıl, Üniversite nasıl? Son hafta yoktun yoklamada!..

Bu «yoklama» ikimizin arasında geçerli bir deyimdi. Nisuaz kahvesinde haftada bir, üniversitedeki hocalarım Hilmi Ziya'lar, Mustafa Şekip'lerle birlikte şairler, hikayeciler ve hocalarımın asistanları Hasan Tanrıkut'lar, Selmin Hanım'lar hep toplanırdık... Dinamo için taaa Beyoğlu'lara çıkmak külfetli oluyordu. Benim için de öyle... Bir gün Dinamo:

«Eee dostum,» demişti, «ister istemez çıkacaksın haftada bir Beyoğlu'na!.. Nisuaz'da yoklamada bulunacaksın! Bir hafta bulunmadın mı adamı şairler defterinden silivcrirler!»

Bulunamadığım yoklamada neler konuşulduğunu anlattı bir süre: Birden toparlandı:

«Gidecek yerlerim var!» diye kalktı ayağa. «Abidin'i de göreceğim, Ses için... Peki dostum, şiir için ne zaman geleyim?»

Nee? Demek Dinamo bizim «Yarenlik»i beğenmemişti haaa! Marmara Kahvesi'nin tavanı başımın üstünden kaydı. Tavanla taban birbirine karıştı. Ben tavanda mıyım, tabanda mı?.. Mermer masaya tutunayım derken, elime dörde katlanmış şiir geldi. Kendimi toparladım... Ne zamandır üzerinde çalıştığım şiirdi bu. Benim için yepyeni bir şiir anlayışıyla yazılmıştı.

«Bak, Dinamo,» dedim, «sen bunu dergiye götür... Abidin Dino da görsün!»

Beni daha çok üzmemek için dörde katladığı şiiri aldı. İç cebine yerleştirdi.

«Peki...» dedi. «Ben bunu vereyim ona! Sen gene şöyle politik yanı da olan bir şiir.... Biliyorsun faşistler sınırda...»

Dinamo kendi açısından haklıydı. Benim bu şiirlerim de gene faşistlerle ilgiliydi. Savaşa girmeden, halkımızın, savaşa girmiş gibi ezildiğini, yokluk yoksulluk içinde olduğunu dile getiriyordum. Bu bir girişti, ister istemez yolum aynı yere çıkacaktı.

«Yarenlik,» Ses dergisinde yayımlandı. Abidin şiiri çok beğendiğini söylemişti, ilk karşılaşmamızda. Ve ilk çıkan şiir kitabımın adı da Yarenlik oldu. En azdan elli altmış değerli yazar, düşünür eleştirmen görüşlerini belirtti kitabım için.

Ben gene de derim ki Dinamo, kendi açısından, çok haklıydı. O dönemde bana önerdiği şiiri benim de coşkuyla izlediğim bir biçimde kendisi başarıyordu. Faşizmle, Dinamo gibi savaşılırdı o dönemde.

Biz Sabahattin Ali başta olmak üzere «Muallim Mektebi» yazarları, şairleriyiz. İlhami Bekir de öyledir.. Üçü de benim öncülerimdir. Büyük saygım vardır bu üç öncüye...

Dinamo tam Gazi Ensititüsü'nü bitirirken ayrılmıştır meslekten... Hep acırız böyle yarım kalmış işlere... Birçokları bizim acımamız için okulu bitirmiş, askerliğini bitirmiş, evlenmişti. Ne olmuşlardır sonra? Aradığımız kişi, beğenebileceğimiz yararlı kişi olabilmişler midir? Aman şu okul bitsin! Aman şu staj bitsin... Aman atanmam çıksın, ekmeğimi bir kazanayım! Sonra?... Çoook sona kalmış olanlar gördük bugüne kadar. Sona kalmış sözler, vaatler, umutlar... Aman bir avukat olayım!.. Hakim olayım!.. Doktor olayım... Hele resim öğretmeni olayım da ilk aylığımı alayım!..

Dinamo da okuldan kovulmasaydı?.. Kovulmasaydı da Boğazlayan Ortaokulu'na Resim Öğretmeni olsaydı! Sekiz kitaplık **Kutsal İsyan**, yedi kitaplık **Kutsal Barış, Ateş Yılları** benzeri şunca kalın kalın romanlar nasıl yazılacaktı? Veee... Şair Dinamo... İkinci Dünya Savaşı'nın yürekli gerçekten enerjik Dinamo'su... Kim yazacaktı o şiirleri, o zaman?

Talim yerinde... Bir üsteğmenin, elindeki tüfekçiyef bombasını işte bomba böyle atılır diye savurması bir kahramanlık mıdır? Ancak elindekini saldırganlara karşı savurduğu zaman olayın anlamı, niteliği değişir!

Ses dergisinin arka kapağındaki şiiri tütüncünün vitrininde okuyacaktınız 1942'nin kış aylarında, yani 22 Haziran yaprağı takvimden koparıldıktan tam altı ay sonra: «Şimdi çoook uzak ufuklara kar yağıyor!» dizesinin gücünü o zaman anlayacaktınız! Bu dizelerin arkasında yalnız stepleri değil, tüm evreni görürdünüz! Şimdi kürsülerde sözü edilen tüm hür dünyayı...

Kimse yoktu Türkiye'mizde faşist sürüleri için iki sözü çiftleşti-

rip söyleyecek! Nazım Bursa zindanındaydı , bizler henüz şiirimize bir biçim arıyorduk. Biz 1940 şairleri...

Yalnız yürekli olmak yetmiyordu. Ağabeyimiz Dinamo, çağının sanatçısı olarak üzerine düşeni başarıyla sürdürüyordu. Bunu kendi ağzından bile dinleyebiliriz bugün. Enver Gökçe'nin Panzerler Üstümüze Kalkar adlı şiir kitabını bugün eleştirirken şunları da ekliyor sözlerine Dinamo:

«Enver Gökçe'nin şiiri, aydın bir devrimcilikle halkçılıktan kaynaklanır. Örneklerini Nazım Hikmet'in şiiriyle 1940 devrimci kuşağının, özellikle Dinamo'nun, faşizmin üstüne nağralarla atılan şiirlerinden etkilenmiştir. Bunu yürekliliklе söylemek gerekir.»

Kentsoylu yazarlarımız, «Amaan ne ayıp, ne ayıp!» diye parmaklarının en uzununu dişlerinin arasına alacaklardır. Dinamo'nun bir yüreklilik daha edip şu kadar yıl sonra bir gereçeği açıklaması onların geleneklerine göre ayıbın da ötesinde bir olaydır. Neden mi böyledir? Çünkü onlar bu işi hiçbir zaman kendileri yapmazlar amigolarına yaptırırlar. İçlerinden biri kahve dövmeye kalktı mı, aman üstat sen zahmet etme! Biz hem kahveyi döveriz, hem de tam yeri gelince «Hınk!» deriz diye tokmağı ustalarının elinden alırlar. Üstatlarına laf mı ettirir onlar! Biri çıkıp da «Kentsoyludur o!» diyecek olsa hemen geriden yetişirler:

«Bizim yazar çizerimiz kadar alçağı az bulunur,» diyecek kadar da ileri giderler, törelerine bağlı olduklarını göstermek için!

Bilmezler ki kendileri de suçladıkları tüm yazar çizerle o alçalık batağına yuvarlanmışlardır!

Gölgesinin ağırlığıyla tanınan bu yiğit öncümüzün yaptığı çıkışta, tüm eleştirmenlerin, Nazım Hikmet'in şiir devriminden beri şiirimizin geçirdiği aşamaları yerine oturtamayan tüm eleştirmenlerin az biraz suçu vardır bence! Eleştiri dost övgüsü, kitap reklamı değildir. O da şiir kadar dürüstlük ister. Şairden istediğimizi eleştirmenden isteyelim biraz da! Dinamo'ların savunmalarını Dinamo'lara bırakmayalım!

«SOFRA»SI SEVDİKLERİNE AÇIKTIR

Orhan Veli'nin Türk, edebiyatına olmasa da Türk edebiyatçılarına armağan ettiği bir köşeydi Beyoğlu'nda, Lambo'nun Meyhanesi...

Çiçek Pasajı'nı gürültülü mü buluyorsun? Balıkpazarı'na açılan yan kapıdan çıkarsın, Kalyoncu Kulluğu'na götüren geniş yola vurmaz, kardeşlerin sergisini sağına alıp hemen saparsın, Lefter'in Meyhanesi'ne giden sokağa. Lefter'e varmadan, sol kolda tam köşede... Gişe camından içeri bakarsın önce... Mösyö Lambo, içerde mi, değil mi?.. Bu saatler ölü saatlerdir, bulunmayabilir de... Ya Rum asıllı karısının topuğunu çaktıracaktır, ya da caddeye çıkıp kızının «Burda» dergisini soracaktır... Ya da, eksiklerini tamamlayacaktır, Karakolun oradaki Bayi'den.

Eğer içerdeyse, işlerini yavaştan yavaştan yoluna koyacaktır, bankonun gerisinde, oturduğu ya da dikildiği yerden... Eğer tüm ıvır zıvır işlerin üstesinden geldiyse, bizim meyhaneci Lambo, tam Mösyö Lambo'dur artık. Kulağının arkasındaki kalemi almıştır eline, yıllardır bitmeyen, kendisinin de bitmeyeceğini iyi bildiği Yunanca - Rusça sözlüğün «B» harfine sözcükler arayacaktır. Çoğu zaman da bir sözcüğün ardına takılıp Moskova'nın ya da Petersburg'un yolunu tutacak, bir sosyete barında votkasını çekecektir.

Oysa «yudumlayacaktır» diyecektim. Bu sözü acemi yazarlarımız, öylesine yersiz yerlerde kullandılar ki, kalemim varmadı yaz-

maya. Çar yanlısı sayın Lambo için yudumlamak, asaletine yakışan bir deyim olurdu.

Lambo'nun bilmediği, bilemeyeceği hiçbir bilim dalı yoktur, yeryüzünde. Teknikte de çok ileridir, elinden, bir kaçan kurtulur. Bira şişelerinin ağızları mı kırık?.. Boş şişeleri toplayan kişi, kapıya dayanınca, geri mi çevirsin kırıkları? Haftada yedişer, sekizer şişeden ayda, yılda şu kadar lira içeri mi gitsin? Bırakın içeri gittiğini, kapıdan yüzüne karşı bu şişeler geri verilecek de Mösyö Lambo buna boyun eğecek, bilim adına, teknik adına? Önce bu onarımı olanaksız şişelerden biri gözden çıkarılıp tunç havanda dövülüp kına gibi un edilecektir. Marangoz tutkalıyla konserve kutusunda gaz ocağının üstünde tenha saatlerde kaynatılacak, bu macunla geri kalan kırık şişelerin ağızları, burunları onarılacaktır. Ne kadar mı dayanacak? Boş şişelerin toplanma gününün akşamına kadar dayansın yeter!

Mösyö Lambo'nun önemli işlerinden biri de kaliteli şarap şişelerini, Mürefte'den getirttiği açık şarapla doldurup ağızlarını teknik kurallara uygun biçimde mumlayıp mühürlemektir! Daha da önemlisi pahalı şarapları enjektörle çekip yerine gene enjektörle ucuzunu aktarmak! Pekiii iyisini kime satacak, diyeceksin? Satmaz efendim, neden satsın! Onu da familyasıyla, kendi içecektir, sayılı günlerde! Yortularda, Noel'lerde, yıl dönümlerinde... Her şey para için değildir ki... Mösyö Lambo da bilir aristokratlar gibi yaşamasını!

Eli çok yatkındır enjektör kullanmaya doğrusu! Eğer Çar orduları kızıllara yenilmemiş olsaydı bu enjektörü Mösyö Lambo Çarın zampara subaylarını sıradan No. Salvar san'dan geçirmek için kullanacaktı! Felek Mösyö Lambo'ya yar olmadı işte! 1917'den önce çiçeği burnunda tıp öğrencisi olduğunu kendisi açıklar iki tek atınca, övünerek. Vatandaş savaşında, Vrangel Ordusunun bir subayı olarak kılıç taşıdığı da gene bu tür şişinmeleri arasındadır.

Yunancayı böyle Elenikasına kadar nasıl öğrendiğine gelince... Mösyö Lambo'nun bildiği, Yunanca değil, Rumcadır. Birçok şeyi karısı gençliğinde ona belletirken, kendi dilini öğretmeyi ilk

plana almayı unutmamıştır. Rumcayı kadınsı konuşması, takma dişlerinden değil, sırf karısının ağzından kapma olduğundandır.

Çar aristokrasisinin Türkiye'de bile sürüp gittiğine kendisinin de inanması için Fransızcasını hiçbir zaman boşlamamıştır. Bu bakımdan, şiire «düşkünlüğü» de bir zorunluluktur artık. İki bardaklık kredimizi üçe dörde çıkarabilmek için bildiğimiz iki buçuk Fransızcayla hal hatır sormayı boşlamamamız gerekir, nazik günlerde:

«Mösyö Lambo! Comment allez vous?»

«Je me porte; tres bienne! Et vous?»

Bu kadarı yeter Mösyö Lambo'ya! Kurtlarını dökmüş, 1915'lerin Moskovası'na gidip gelmiştir, hemen o anda.

Orhan Veli'nin kendi eliyle bankonun üzerinde yazdığı, gene kendi eliyle astığı şiir hala camekandadır. Ayrıca da Mösyö Lambo'ya adanmıştır:

Canan ki Degüstasyon'a gelmez,

Balıkpazarı'na hiç gelmez!

Bu şiirle ilk kez karşılaşmışım gibi yüksek sesle okumam Mösyö Lambo'yu mutlaka onöre, edecektir. Servise başlayabiliriz bu vesileyle.. Başlamak için de sayın Lambo'ya sordurmak, «Ne alırsınız?» dedirtmekten mutlaka kaçınmanız gerekir. Yüzünüze en saygın gülümsemeyi iliştirerek soracaksınız:

«Bir bardak şarap rica edebilir miyim, Mösyö Lambo?»

«Nasıl şarap Trakya şarabı mı olsun?»

«Evet Mösyö Lambo, Trakya şarabı olsun!»

Sanki başka şarap varmış gibi! İki gün önce bir lastik boruyla hemen oracıkta musluktan takviye görmüş, böylece vaftiz edilip Mürefte şarabının adı Trakya şarabına dönüştürülmüştür.

Doluca şişesindeki de aynı şaraptır, Kavaklıdere şişesindeki şarap da... Etiketlenmesi, mumlanması Lambo'dan!

Bizim Erdoğan sağdı o günlerde... Hani şu Gümüşhane Mebusunun oğlu... Ne olursa olsun iyi çocuktur doğrusu... Eli de açık mı açıktır. Bir gün cömertliğini bana da göstermişti, bağ içinde yatsın! Durağı Bağ-ı İrem olsun!

«Bi bi bir... ka ka...» der demez Mösyö Lambo daha mantarındaki mumu bile kurumamış olan Kavaklıdere'ye yapışmıştı hemen. Burguyu taktı. Ne kadar dişlerini sıkıp zorlanırsa o denli katkısızlığına inanacağımızı düşünüyor olmalıydı:

«Buyrun Erdoğan Bey!»

Halis su katılmamış Trakya diyemeyeceğimiz bir şaraptı! Tek bölüşmede bitirdik şişeyi.

«Bi... bi... bi... bir... da...»

Gerisini söylemesi gerekmezdi. Oysa içince dili açılırdı Erdoğan'ın... Dili bile henüz açılmamıştı:

«Bi bir... daha!»

O da bitti, bir süre sonra...

«Bişşş!...»

«Endaksi!.. Buyrun!...»

Dili açılmıştı en sonunda Erdoğan'ın:

«Mösyö Lambo!»

«Oriste, Erdoğan Bey!»

«Bir şişe Kavaklıdere daha rica ediyoruz!»

«Hay hay!.. Buyrun!»

Ne yazık ki içememiştik bu bilmem kaçıncı şişeyi... Erdoğan bir ara adının baş harfini şişenin gizli bir yanına kondurarak emanete vermişti:

«Kalsın bu şişe... Sonra içerim!»

Benim olmadığım bir gün, dediğini yapıyor, içiyor Erdoğan o şişeyi!

Aradan bir hafta kadar geçiyor... Bu kez ben varım...

Lambo'nun Meyhanesi yükünü aldı mı, herkes ayaktadır. Pencerenin önündeki iki kişilik oymada bile rahat oturtmazlar adamı.

Erdoğan tezgahbaşı etmiş, durmadan istiyor:

«Mösyö Lambo'nun bu akşam asaleti üzerinde... Durum çok umut verici... Bülbüller gibi de şakıyor. Müşteriler de hep elleme türünden... Yani seçme demek istiyorum.

Mösyö Lambo'nun keyfi ne kadar yerinde olursa olsun, talih-

sizlik ağlarını örmektedir. Ne kadar bülbüller gibi şakırsa şakısın, şimdi Erdoğan onu fiy yemiş güvercine döndürecektir.

Hani geçen gece yarım bıraktığımız o Kavaklıdere şişesi vardı ya!.. Erdoğan'ın kısaca E harfini dolmakalemle şişenin gizli bir yerine yazıverdiği o Kavaklıdere şişesi... Yani benden sonra bir ara gelip içiverdiği şişe...

Bu şişenin boşlar arasında Bâyi'e gitmesi gerekmez mi? Gerekmesine gerekir ama... Mösyö Lambo o zaman hünerini nasıl gösterecek!..

Bu şişe de tüm boş şarap şişeleri gibi burada kalmıştır. Kimseciklerin olmadığı bir saatte bankonun gerisindeki damacanadan doldurulmuş, mumlanıp yerine konmuştur. Şu rastlantıya bakın ki gene Erdoğan'ın önüne gelmiştir, bu Kavaklıdere şişesi: Aman ne tesadüf, değil mi?

Erdoğan'ın dilini açmaya bu rastlantı bile yetmez mi? Başlıyor açılan diliyle konuşmaya:

«Hani o şişe var ya, o şişe!» diyor. «işte o şişeyi ben bitirip veriyorum Mösyö Lambo'ya! Mösyö Lambo bu şişeyi bütün boş şişelerle birlikte Bayi'e veriyor!

O da tüm topladığı şişeleri bir kamyonla fabrikaya gönderiyor. Fabrika, bu şişeyi, yani adımın baş harfini yazdığım şişeyi doldurup gene aynı başbayie veriyor. Başbayiden de bizim Mösyö Lambo alıp bu gece bana sunuyor! Tesadüf, bu kadar olur, değil mi arkadaşlar!»

Aradan şu kadar yıl geçtikten sonra, bu kez bir iki iş için İstanbul'a uğradığımda Lambo'nun Meyhanesi gibi bir yer aradım. Kimi görecektim ki... Irgat'ı mı, Sait'i mi, Tatar Kemal'i mi, Doktor Cemil'i, Doktor Fikret'i mi? Yoksa Orhan Veli'yi mi?

İstanbul'daki işlerim arasında Dünya Gazetesinin ve bizim Çivi'nin Genel Müdürü Mete Akyol'u görmek, tanışmak da vardı.

Gittim ve tanıştım.

Konuşmamız uzun sürmüş olacak ki:

«Buyrun!» dedi. «Gerisini de yemekte konuşuruz!»

Gerçekten Mete Akyol her tür masada oturulup her konuda konuşulacak arkadaştı. Gazetenin önüne inince:

«Ben İstanbul'un yabancısı sayılırım!» dedi. «Eski bir yokuşlu olarak beni gidilecek bir yere götürün!»

(Önce şaştım, İstanbul gazetelerinden yazılarıyla tanıdığım Mete Akyol, İstanbul'un, daha doğrusu Babıali'nin gidilecek yerlerini bilmiyordu! Meğer Ankara'dan gönderirmiş yazılarını. Az sonra seçtiğimiz ikinci masada öğrenmiştim.)

Sözünün gerisini de getirdi, beni buyur ederken:

«Benim konuğum olarak!..»

Kırk yılımı geçirdiğim yokuşun yeni konuğu benim rehberliğimde bana konukluk ediyordu. Üstelik de yeni ev sahibi olarak. Teşekkür ettim.

İlk aklıma gelen Sabahattin'in meyhanesi oldu. Arkadaşımın gazetecilik anlayışı apaçık ortadaydı, bu yanı nasıldı acaba? Gürültülü yerlerden hoşlanır mıydı? Eh gazeteci değil miydi? Görür, öğrenir beğenmezse, bir daha gitmeyebilirdi.

Çıtık merdivenleri... Bir salon dolusu arkadaş... Başta Erdoğan Tokmakçıoğlu! Sanki bizi bekliyorlardı, kapıdan içeri girmemizi... Birkaç yılın kavuşma töreni... Öpüşmeler, kucaklaşmalar... Sanıyorum yeni arkadaşım da beğendi salonu... Hiç olmazsa salonun içtenliğini...

Üç beş gün sonra... Genel Müdürümüzü odasında gördüğümde... Gülüyordu...

«Anlatayım mı...» diyordu. «O gün biz neler yapmışız?..»

«Gazeteden çıktıktan sonra mı?» dedim.

«Evet, burdan çıktıktan sonra... Ben sizi Konya Lokantası'na götürmüşüm...»

«Sonra?»

«Et söylemişiz... Etle birlikte iki de ayran getirmişler... Siz bardakta beyaz bir şey görünce hemen yapışmışsınız.. Bir yudum alınca, nedir bu, diye çıkışmışsınız, garsona! Ben ayran olacak herhalde deyince... Kalk dostum, demişim, ne işimiz var böyle yerde bizim! Kalkmışız masadan, içki verilen bir lokantaya gitmişiz!»

«Hep Tokmakçıoğlu'nun işidir bu!» dedim. «Onun düzenlemesi...»

O gün neden anımsayamamıştım acaba? Bizim Muzaffer Bey'in «Sofra»sına da gidebilirdik!

Biz Tan Basımevi'nden yetişenler, nedense yokuşun hep alt yanını düşünürüz. Oysa yokuş, bu yıllarda görmeliydim. Bir gün usulca girdim kapısından, Sofra'nın.

Muzaffer Bey, ayakta kaptan köşkünde... Siz kaptanların oturduğunu gördünüz mü hiç? Yanındaki fıçının üstü boş... Burası da her gelişimde benim yerim...

Tam Muzaffer Bey'e doğru yürüyorum. Benimle birlikte giren kara paltolu da yöneldi önümden. İkimizin de ellerini sıkıyor, kucaklaşıyoruz. Meğer önümden giden Kemal Sülker değil miymiş! Hemen çöküveriyoruz merdiven altındaki masaya.

Kemal önemli, unutulmaz bir kişidir benim için. Sovyet Başkonsolosluğu'nda gazetecilere gösterilen Stalingrad Belgeselini onun verdiği çağrı kartıyla görmüştüm 1943'lerde...

«Cide'deymişsin,» diyor Kemal, «sıkılmıyorsun ya!»

«Hep banliyölerde yaşamıyor muyuz! Ha Cide'de olmuşuz, ha İstanbul'da! Döneceğim, oğlumun arabasıyla. Onu bekliyorum!»

Stalingrad Belgeselini izlediğimiz geceyi düşünüyorum Kemal konuşurken. Faşizmin ilk ağır yarayı aldığı önemli kent... Tutsak olarak ele geçen Almanların çektiği filmleri de eklemişler... Bu bakımdan da çok ilginç filmdi. Uzun uzun alkışlanmıştı bitince.

Paltolukta Konsolosluk memurları, konukların giyinmelerine yardım ediyorlardı. Gazetecilerin çoook yakından tanıdığı Sivil Amiral diye takıldığımız Abidin Daver de paltosunu giyenler arasındaydı...

Bir gümüş lira vermek istiyordu paltosunu tutan görevli kişiye. Kim bilir, belki de garson sanıyordu Konsolosluk memurunu. Çiftlik bağışlar gibi çalımla uzatıyordu gümüş lirayı...

«İstemem!» demek istiyordu memur.

«Al canım, nazlanma!» gibilerden, üsteliyordu, Abidin Bey!

Görevli:

«Niyet!» diyor, «Spasiva!» diyor, öfkeden, hangi dilden söyleyeceğini şaşırıyordu.

«Yok! Hayır! Spasiva!»

Birden kolunu çekince gümüş lira parkenin üstüne düşüverdi, o alışılmış sesiyle... Memurun çevresinde bir çember çizdikten sonra başını alıp asılı paltoların altında gözden yitiverdi.

Nice faşizm yanlısı gazetecilerimiz... Hepsi silinip gittiler... Hitler'ler, Himler'ler, Goring'ler, Gobes'lerle birlikte adlarını tarihin kara listesine yazdırıp yok oldular... Geriye kalanlar da... 33 yıl hapis yatan Hess bile... Ve sıradaki faşistler yerli yabancı ne kadar varsa...

Bizim geleneksel şarap şişesi bana sorulmadan geliyor masaya. Muzaffer Bey içki vermez müşteriye. Biz böyle başladık böyle sürdürüyoruz. Sofra'ları dosta açık olanlar bir şişe şarap ikram edemez mi konuğuna! Bu Sofra'da üç imtiyazlı kişiydik! Biri Reşat Ekrem Koçu'ydu. Bizi bırakıp gitti. Baki Hoca, içkiyi bıraktı. Ben sürdürüyorum, şimdilik... Ne bırakıp gidiyorum, ne de dost sofralarını bırakıyorum.

Gün olur, hesap tabağında, bırakmadığım yüz liranın üstü gelir. Gün olur aynı hesap tabağında ödenen borçla birlikte birkaç satırlık teşekkürüm gider... Bir ayaklanmada yaralandığında kendisine bir şişe votkayla bir gocuk veren kişizadeye ilerde canını bağışlamakla borcunu öderken şöyle teşekkür etmiştir Bugaçev:

«Her zaman bir votka, bir votka değildir. Bir gocuk da her zaman bir gocuk değil!»

CİDE KIYILARINDA

Mevsim normallerinin (!) üstünde güzel havalar, diyor Spiker Hanım... (Daha neler demiyor ki..)

Ekimin on yedisi ne demek? Yetmiş yıllık bir geçmişi olan yaşamımın kimi ekimlerinde soba başında titrediğim çok olmuştur. Bu aylarda eğer soba kurulmuş da içinde odunu varsa... Oysa bugün arka balkonu yakıcı bir güneş içinde bırakıp evimin ön balkonunda oturuyorum. Oturmuş, bu satırları çevremin çekiciliğinden baş alabilirsem yazmaya çalışıyorum. Karadeniz beş on adım ilerde, karnını doyurmuş bir kedi gibi kıvrılmış yatıyor. Uslu mu uslu...

Memişköy'ündeyim:Gökdelen adını verdiğim evden azma beş katlı bir apartmanın dördüncü katında...

Amasra'dan doğru kıvrılıp gelen asfalt bulaşığı yol, Cide'ye bayram alışverişine giden sarıyazmalılarla benek benek... Kocaları tek tük, önlerinde, dalgın yürüyorlar. Bir bisikletli genç niçin yola girdiğini düşünmeden katılmışa benziyor kalabalığa. Almanya plakalı bir Mersedes, tüm yoldakileri iki yana dağıtarak hışımla geçiyor aralarından. Bu öfkenin nedenini düşündürüyor geride bıraktıklarına ister istemez. Belki amacı da bu!..

Bir 302 Mercedes alışılmışın dışında bir seferle tıklım tıklım geçiyor, geride İstanbul'dan bir esinti bırakarak... Biliyorum, böyle kaç otobüs daha Cidelisini getirip dökecek... Şu rastlantıya bakın ki, başka bir firmanın 302'si de boş dönüyor, isteksiz bir yaylamayla. Belki de şöförün uykusuzluğundandır bu savrukluk... Bayramlar-

da, hele Cide'nin kurban bayramlarında hep böyle olur bu gidiş gelişler. Cide'sini çok sever hemşerilerim. Köy köy bayram sofralarını dolaşmadan yapamazlar... Duramazlar İstanbullarda, Almanyalarda. Bir haftalarını eşlerinin dostlarının arasında geçirmek için kazandıklarını döküp saçacaklardır.

Değişmez bir geleneğidir Cide'nin bu bayram sofraları. Bayramın her günü, üçer beşer köylerin özel şölenlerine ayrılmıştır. O gün en azdan yirmi sofra kurup kaldırmayan kendini Cide'liden saymaz.

Çocukluğumun bayramlarını anımsayacağım ister istemez, hemşerilerimin cömertliği, tokgözlülüğüyle övünmek için... Seferberliğin kıtlık günlerinde bu geleneği sürdürebilmek çabasıyla kurulan sofraları... Varsın ekmekler mısır kozağından bazlama olsun, gene de adı ekmektir ya... Varsın keşkeğindeki yağ kıtçana olsun... Kuyruklu dolmalar, varsın pirinçli değil de bulgurlu olsun... Karamancar yaprağına becerikli ellerle sarılsın da... Gelen konuk, bayram konuğu oldu mu yemeyeceksin, yedireceksin... Kilerinde neyin varsa dökeceksin ortaya.

Bayramlarda yalnız köylüsünü, kentlisini değil, gurbetteki kocasını, oğlunu, kızını gelinini de toplar bir araya. Evin direğidir sarıyazmalı... Yeri geldi mi kocasını Yemen'e gönderir, Almanya'ya, Fransa'ya da... Oğlu okulu bitirdi mi ya Kantarcılar'da çıraktır, ya da Defterdar'da sandal yapımcısı... Cide'nin Çayyakalısı, Aydoslusu en iyi saç kaynakçısıdır doglarda. Başlık parasını buralarda biriktirir Cideli delikanlı. Her yıl ortalama altı yüz, yedi yüz filinta gibi genç, İstanbul'dan, Zonguldak'tan gelir teslim olur Cide Askerlik Şubesine. Bunlar ya sac gemi kaynakçısıdır, ya demirci, ya da marangoz, doğramacı... Teskeresini cebine koydu mu, ister vizeli olsun ister vizesiz, ver elini Almanya, Hollanda, Fransa... İşte böyle kurban bayramlarında bir Mersedesle dönebilmek için...

Oralardan gönderilen paralarla önüne gelecek olan kurban etini de yiyemedikten sonra kahrı mı çekilir vize kuyruklarında, garlarda, havaalanlarında beklemenin...

Cide, yalnız Cidelisi için gönül açıcı değildir... Zeytinlikten bir

konuk, kim olursa olsun, şöyle bir baktı mı, içi açılır, gözleri ışılar... Kıyı kilometrelerce uzanır gider Gideros'a doğru...

Zeytinlik dedim, değil mi? Nerde mi zeytin ağaçları? Ah bu Osmanoğulları, sanki hep Cideli'ye güvenip de açmış savaşları... Viyana seferlerini... Süveyş kanalını Cideli'nin açlığa susuzluğa direncini hesaplamış da ele geçirmeye kalkışmış.. Ne zeytinlik kalmış, ne Köseli'nin şeker kutusu kavunları... Bostanları... Ama biz biliyoruz ki şu kadar bin yıl önce Roma'nın Venedliklisi, Cenevizlisi buralarda yetiştirmiş en iyi zeytinleri... Bizanslı Rumlar bu tepelerde yetiştirirmiş altın damlası şarapların üzüm bağlarını, asmalarını... Bizler ne mi yapıyoruz şimdi... Akıllı bir Karadenizli'nin meyvacılığı diriltmek için yetiştirdiği fidanlığın körpe ağaçlarının üstüne, Cide'de hiç yer yokmuş gibi, seçimlik kurulan kereste fabrikasının tomruklarını istifliyoruz. Hep birimiz yapa, beşimiz boza bu hale gelmedik mi? Ceneviz'den, Bizans'tan gelen hemşerilerimizin kıyıya künklerle getirdiği suların kaynaklarını bile kurutmuşuz. Hep böyle mi gidecek bu tutarsızlıklar... Eteğimizden çekenlerin ellerine vurmaya çoktan başladı genç kuşaklar... Şu kıyı boyunca uzanıp giden villa tipi evler hep bu anlayışın yeni ürünleri...

Peki, benim ne işim var buralarda değil mi? Ben de zaman zaman bunu düşünmüyor değilim. Güzel bir rastlantı sonucu annem babam Bartın'dan gelip beni burada dünyaya getirmişler. Mutluyum Cide'de doğmaktan. Hemşerilerim de mutlu mu dersiniz? Onu bilmem!.. Kimi dönemlerde sorulur bu kıyılara gelip yerleşmemin nedeni. Ne var ki gene yanıtını onlar verirler. İlk günlerde ünlü bir partiye girip milletvekili olmak için geldiğim bile söylenilenler arasına karışmış... Aradan kaç seçim geçti, ne partiye girdiğim görüldü, ne belediye meclisine katıldığım. İki karış toprak alıp kendime ev yapmaya kalkışım söz konusu olunca bıraktım attığım temeli olduğu gibi.

Haydi ben eşi dostu bırakıp çekildim diyeyim çocukluğumun geçtiği bu kıyılara. Sorabilir okurlarım, çoluğum çocuğumun nerelerde kaldığını. Hemen hepsi de İstanbul'da... Demek ki ben bir stanbul kaçkınıyım. Hani nikahlarda söylendiği gibi, tüm iyi günle-

rim, kötü günlerim hep İstanbul'da geçti... Hele hele hastaneleri, hapishaneleriyle o kapkara günler... Kim bilir, Zincirlikuyu, Feriköy, Karacaahmet gömü törenlerinden eşimi dostumu kurtarmayı düşünmüş de olabilirim. Törende bulunmak zorunda olanları... Gazeteci, sendikacı arkadaşlarımı, Birinci Şube görevlilerini.. Eski öğretmen arkadaşlarım, beni unutacak kadar gerilerde kalmış olabilirler. Yaşama öğretmen olarak başlayıp meslektaşlarımca unutulmak... On yaşındaki kızımın annesi... Altı yıldır ondan da ayrıyım.. Mahkeme bu ayrılığı yasallaştırsın istedim, olmadı...

Çok yaşamanın en kötü yanı bir mezarlık kadar korkulu, gene bir mezarlık kadar da taşyürekli olma zorunluluğu... Daha bir hafta önce aldım ablamın ölüm haberini... Daha nice ölüler... Kuşağımın sanatçıları, Sait'ler, Sabahattin'ler, Orhan Kemal'ler, Niyazi'ler, Faruk'lar, Cahit'ler...

Bir iki ay önce Enver Gökçe'yi gördüm Antalya'da, onuruna düzenlenen ılık bir dostluk gecesinde... Ne güzeldi 1940'ların havasını gençlerimiz arasında sürdürmek... Enver de kuşkusuz aynı şeyleri düşünmüş olmalı... Çekilenlerin boşa gitmediği gerçeğini... Sanatın kuşaklardan kuşaklara geçip birleştiren gücünü...

Bir gün Cide'yi bırakıp gidebilir miyim? Olumlu çalışmalar için bırakıp yola çıkabilsem... Bırakıp çıkmaya değer çoook olumlu çalışmalar için...

Rıfat Ilgaz

BÜTÜN ESERLERİ

Yokuş Yukarı

BABALİ ANILARI

Pek çok roman ve öykü kitabıyla bir mizah ustası olarak tanınan şair Rıfat Ilgaz, bu yapıtında, yazarlık yaşamının birbirinden ilginç anılarını anlatıyor. "Yokuş Yukarı" da Cağaloğlu çevresi, gazetecilik dünyası, Babıâli'nin unutulmaz patronları, ünlü yazarlar, ünlü içkievleri, Orhan Veli'den Cahit Irgat'a, Arif Dino'dan Orhan Kemal'e kadar birçok sanatçı, tatlı bir mizah havası içinde anılmakta.

...Bu anılar, şunu da açıklıyayım ki, yeni yazılmadı. Bir mizah dergisinde yayımlanmıştı. Darılan darıldı, kızan kızdı. Bu kitaba alırken gene de sözü geçen kişilerin gönüllerini almak, onlardan özür dilemek isterdim. Ama bu yazılarda birazcık gerçek payı varsa kızılmaması gerekir sanırım. Eğer fazla abartmaya kaçılmışsa, bunun da mizahın hoşgörüsüne verilmesi dileğiyle... Hoşçakalın!
Rıfat Ilgaz

ISBN 975-348-025-3

9 789753 480253